

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra etiky, psychologie a charitativní práce

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**ETICKÉ ASPEKTY ÚČASTI VOJÁKŮ
ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY
V ZAHRANIČNÍCH OPERACÍCH**

Vedoucí práce: PhDr. Roman Míčka, Th.D.

Autor práce: Bc. Jana Špániková

Studijní obor: Etika v sociální práci

Ročník: II.

2013

Diplomová práce v nezkrácené podobě

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb., zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

28. března 2013

Bc. Jana ŠPÁNIKOVÁ

Děkuji PhDr. Romanu Míčkovi, Th.D., vedoucímu diplomové práce, za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

Obsah

Obsah	4
Úvod	7
1 Armáda České republiky.....	10
1.1 Historické tradice Armády České republiky	13
1.2 Postavení armády v České republice	17
1.3 Mezinárodní postavení Armády České republiky	18
1.4 Příslušníci Armády České republiky – vojáci z povolání	21
1.5 Mezinárodní postavení příslušníků ozbrojených sil	22
2 Vojenská etika	24
2.1 Vývoj názorů na etiku vojenství	25
2.1.1 Židovsko-helénská tradice	26
2.1.2 Rané křesťanství.....	27
2.1.3 Středověk	28
2.1.4 Novověk.....	29
2.1.5 Doba moderní.....	30
2.2 Současná etická východiska existence ozbrojených sil	32
2.2.1 Organizace spojených národů a mezinárodní právo.....	33
2.2.2 Katechismus katolické církve	35
2.2.3 Gaudium et spes	36
2.2.4 Encyklika Pacem in terris	37
2.2.5 Návrat ke Grotiovi.....	37
2.3 Etické aspekty vojenské profese	38
2.3.1 Profesionální pohled	38
2.3.2 Občanský pohled	39
2.3.3 Křesťanský pohled.....	40
2.4 Profesionální etika vojáka z povolání Armády České republiky	41
2.4.1 Dobrovolné převzetí branné povinnosti.....	41
2.4.2 Etické zdůvodnění dobrovolného přijetí branné povinnosti	43
2.5 Vojenská profesní etika jako součást aplikované etiky.....	44
2.5.1 Etický kodex vojáka z povolání	45

2.5.2	Vojenská přísaha vojáka Armády České republiky	48
3	Zahraníční operace AČR a jejich etické aspekty.....	50
3.1	Etické aspekty zahraničních operací obecně	51
3.1.1	Zahraníční operace jako reakce na etnické násilí.....	51
3.1.2	Zahraníční operace jako reakce na globální terorismus	52
3.1.3	Zahraníční operace v kontextu teorie spravedlivé války	54
3.1.4	Mezinárodní východiska zahraničních operací České republiky	56
3.1.5	Národní východiska zahraničních operací České republiky	57
3.1.6	Etické otázky zahraničních operací České republiky	59
3.2	Zahraníční operace v zemích bývalé Jugoslávie	62
3.2.1	Etické zhodnocení operací v zemích bývalé Jugoslávie.....	65
3.2.2	Mezinárodní východiska operací v zemích bývalé Jugoslávie	65
3.2.3	Národní východiska operací v zemích bývalé Jugoslávie	67
3.2.4	Etické otázky operací v zemích bývalé Jugoslávie	68
3.3	Zahraníční operace na území Kuvajtu a Iráku.....	69
3.3.1	Etické zhodnocení operace v Kuvajtu a Iráku	71
3.3.2	Mezinárodní východiska operace v Kuvajtu a Iráku.....	71
3.3.3	Národní východiska operace v Kuvajtu a Iráku.....	73
3.3.4	Etické otázky operace v Kuvajtu a Iráku.....	74
3.4	Zahraníční operace v Afghánistánu	75
3.4.1	Průběh působení vojáků AČR v Afghánistánu	76
3.4.2	Etické zhodnocení operací v Afghánistánu	79
3.4.3	Mezinárodní východiska operace v Afghánistánu	79
3.4.4	Národní východiska operace v Afghánistánu	81
3.4.5	Etické otázky operace v Afghánistánu	82
3.5	Závěrečné etické hodnocení zahraničních operací	84
4	Praktické etické otázky vojáků Armády ČR vysílaných do zahraničních operací.....	88
4.1	Etické otázky před odjezdem do zahraniční operace	88
4.2	Etické otázky v průběhu zahraniční operace	90
4.3	Etické otázky po návratu ze zahraniční operace.....	92
4.4	Duchovní služba Armády ČR a její role v zahraničních operacích.....	94
4.5	Závěrečné etické hodnocení praktických otázek	96

Závěr	98
Seznam použité literatury	100
Abstrakt.....	111
Abstract.....	112

„Ti, kteří slouží vlasti ve vojsku, at' se považují za služebníky bezpečnosti a svobody národů. Když tento úkoly správně plní, opravdu přispívají k obecnému blahu národa a k upevnění míru.“

Gaudium et spes

Úvod

Armáda České republiky vznikla 1. ledna 1993 zároveň se vznikem samostatné České republiky. Již od samého počátku své existence se její příslušníci účastnili zahraničních operací, jejichž moderní tradici založila účast vojáků z československé protichemické jednotky v konfliktu s režimem Saddáma Husajna na území Kuvajtu a Saudské Arábie na přelomu let 1990 a 1991. Od té doby se v zahraničních operacích vystříдалo více jak dvacet čtyři tisíc vojáků. Příslušníci Armády České republiky se k plnění úkolů v těchto operacích vysílají na základě požadavků mezinárodních vládních organizací (OSN, EU, OBSE), nebo se jich účastní v rámci činnosti Severoatlantické aliance. Ve všech případech zapojení Armády ČR vyplývá z uzavřených a ratifikovaných mezinárodních smluv a dohod.

Jednotlivé operace mají různé cíle a různé prostředky k jejich splnění, z čehož pramení i rozdílnost v jejich etickém vnímání. Pro tuto práci jsem ze všech zahraničních operací, kterých se účastnili, nebo účastní vojáci Armády České republiky, zvolila humanitární a bezpečnostní operace realizované OSN a NATO na území bývalé Jugoslávie, Iráku a Kuvajtu. Tyto operace měli v případě zemí bývalé Jugoslávie řešit etnické konflikty, které v tomto regionu eskalovaly do nekontrolovatelného násilí, a v případě Iráku a Afghánistánu potlačit vzrůstající terorismus.

Operace v Jugoslávii, Iráku a Afghánistánu se staly předmětem mé práce zejména vzhledem k velkému počtu vojáků, kteří se v nich účastnili, což je důvodem pro rozšíření etických otázek nejen mezi větší množství vojáků z povolání – účastníků zahraničních operací, ale protože tyto operace vzbudili i marginálnější zájem politické reprezentace, veřejnosti a médií, tak i do větší části populace České republiky. Dále jsem považovala za důležitý aspekt pro volbu právě těchto operací univerzálnost zdrojů konfliktů. Etnické spory a terorismus jako současné fenomény ohrožující globální bezpečnost jsou důvodem pro další vznikající, nebo probíhající konflikty, na jejichž řešení se Česká republika prostřednictvím Armády ČR již podílí (Somálsko, Sinaj), nebo se její zapojení plánuje (Mali).

Tato diplomová práce má za cíl nastínit etické otázky spojené s účastí Armády České republiky v zahraničních operacích nejen ve vztahu k oprávněnosti intervence jako takové, k její legitimitě a legalitě, ale také se snaží obsáhnout praktické etické otázky vojáků z povolání, kteří jsou do těchto operací vysíláni.

V první kapitole práce představím současnou Armádu České republiky jako součást ozbrojených sil chránící státní suverenitu a svrchovanost a zajišťující bezpečnost občanů České republiky, včetně jejich historických tradic, mezinárodních vazeb a statutu jejich příslušníků – vojáků z povolání.

V druhé kapitole se věnuji obecným etickým aspektům vojenství, současným etickým i křesťanským východiskům a dějinnému vývoji názorů na vojenské řešení konfliktů. Přibližuji také vznik a rozvoj křesťanské teorie spravedlivé války a její postupný přerod v mezinárodní humanitární právo. V závěru kapitoly naznačím vybrané zdroje pohledů na mravní aspekty vojenského povolání a profesní etiku vojáka z povolání včetně etického kodexu a vojenské přísahy.

Třetí kapitola obsahuje charakteristiky jednotlivých vybraných zahraničních operací Armády ČR. Tyto operace jsou reflektovány v souvislostech jejich vzniku a průběhu a jejich etické aspekty jsou v kapitole strukturovány z mezinárodního a národního hlediska. Ke každé zahraniční operaci jsou přiřazeny konkrétní etické otázky, které jsou příznačné právě pro danou operaci. Závěrečné shrnutí etických aspektů zahraničních operací nabízí náhled na problematiku řešení bezpečnostních rizik současnosti ve spojení s proměnou vojenských konfliktů v moderní asymetrické války a teroristické útoky.

Poslední kapitola je souhrnem zobecněných praktických etických otázek, které řeší vojáci z povolání vysílání k plnění úkolů v zahraničních operacích. Tyto problémy jsou členěny podle časových úseků, ve kterých se s nimi vojáci nejčastěji ve svých profesních a osobních životech střetávají. Konec kapitoly rekapituluje etické zhodnocení nejen konkrétní účasti vojáka v zahraniční operaci, ale postihuje i vojenskou profesi jako povolání a poslání.

Z metodologického hlediska je tato práce souborem relevantních dat, etických a politických názorů a sekundární analýzy dostupných dat z české i zahraniční literatury a internetových zdrojů. Čtvrtá kapitola postihující praktické etické otázky vojáků je založena na informacích, znalostech a zkušenostech, které jsem shromáždila během své profesní praxe vojáka z povolání. Za stěžejní literaturu této práce považuji především *Boj proti terorismu ve světle nauky o takzvané spravedlivé válce* (T. Holub), *Mravní aspekty vojenství a vojenské činnosti* (E. Radvan), *Mezinárodní bezpečnost v době globalizace* (J. Eichler), *Terorismus a války v době globalizace* (J. Eichler) a *Dokumenty II. vatikánského koncilu*. Z internetových zdrojů byly zásadní zejména stránky Ministerstva obrany České republiky.

1 Armáda České republiky

Zajištění svrchovanosti a územní celistvosti České republiky, ochrana jejích demokratických základů a ochrana životů, zdraví a majetkových hodnot je základní povinností státu. Bezpečnost ČR zajišťují ozbrojené síly, ozbrojené bezpečnostní sbory, záchranné sbory a havarijní služby.¹ Armáda České republiky je součástí ozbrojených sil a jejím úkolem je ochrana státní suverenity, svrchovanosti a územní kontinuity ČR. V demokratickém státě je armáda součástí výkonné moci a je podřízena politickým rozhodnutím vlády a parlamentu. Podle bývalého prezidenta Václava Klause je hlavním úkolem armády dle ústavy bránit celistvost našeho státu. „Nechceme-li rezignovat na stát a nechceme-li rezignovat na jeden ze základních atributů státu, pak potřebujeme armádu.“² Existenci armády determinují bezpečnostní hrozby ve světě, a to hrozby, které jsou pozůstatkem studené války, nebo hrozby vzniklé po rozpadu postkomunistických států, zejména násilné prosazování etnicky motivovaných separatistických snah a v posledních letech také terorismus. Zajištění bezpečnosti je fundamentální funkcí každého státu ve všech momentech jeho existence.³

Bezpečnost, jako obecný pojem, můžeme chápat jak úzce, ve formě bezpečnosti samotného státního aparátu, tak také široce jako bezpečnost všech subjektů ve státě, tedy obyvatelstva, státních organizací, soukromých organizací a firem, obcí a měst, sdružení, spolků atd. Všeobecně se dává přednost druhému pojetí.⁴ Na obraně státu se podílejí její obyvatelé na základě branné povinnosti, jenž je veřejnoprávní povinností, a která zavazuje občany k osobní účasti na vojenském výcviku a na obraně státu. Tato povinnost od občana vyžaduje splnění vojenských povinností a úkolů bez ohledu na možné ohrožení života nebo zdraví.⁵ Odhodlání bránit vlast vyjadřuje i preambule Ústavy České republiky: „My, občané České republiky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, v čase obnovy samostatného českého státu, věrni všem dobrým tradicím dávné státnosti zemí Koruny české i státnosti československé, odhodláni budovat, chránit a rozvíjet Českou republiku v duchu nedotknutelných hodnot lidské důstojnosti a svobody jako vlast rovnoprávných, svobodných občanů, kteří jsou si vědomi svých povinností vůči druhým a zodpovědnosti vůči celku, jako

¹ Ústavní zákon č. 110/1998 Sb. o bezpečnosti České republiky, ve znění platném k 31. 12. 2012.

² HAVEL, V. *Vláda poškozujíc ČR slovy o neúčasti na pozemních operacích*, Český rozhlas 7, Rádio Praha [online]. Praha: Radio Prague, © 1999 [cit. 2013-03-21]. Dostupné na WWW: <http://archiv.radio.cz/nato/cesky38.html>.

³ Srov. ZOUBEK, V. *Postmoderní problémy lidských práv a globální bezpečnost*, s. 202.

⁴ Srov. STEJSKAL, L. Bezpečnostní systém ČR a nutnost jeho adaptace na rostoucí komplexitu hrozeb. *Vojenské rozhledy*, 2011, č. 4, str. 37 – 47.

⁵ Srov. ZOUBEK, V. *Postmoderní problémy lidských práv a globální bezpečnost*, s. 202.

svobodný a demokratický stát, založený na úctě k lidským právům a na zásadách občanské společnosti, jako součást rodiny evropských a světových demokracií, odhodláni společně střežit a rozvíjet zděděné přírodní a kulturní, hmotné a duchovní bohatství, odhodláni řídit se všemi osvědčenými principy právního státu, prostřednictvím svých svobodně zvolených zástupců přijímáme tuto Ústavu České republiky.“⁶

Ozbrojené síly jsou nepřehlédnutelným symbolem státnosti a jejich původní účel obrana územní celistvosti státu a svrchovanosti státní moci nad státním územím neztrácí ani v současné integrující se Evropě na významu, neboť bezpečnost státu, zajišťovaná diplomaticky i vojensky, je základní státní funkcí, které se i s ohledem na mezinárodní právo, nelze vzdát.⁷ V současnosti, kdy jsme členy Severoatlantické aliance, je samotná existence armády nezbytností, je zásadní podmínkou kolektivní obrany a předpokladem pro sdílení bezpečnostních záruk. Bezpečnost státu lze zasadit do několika základních oblastí, které definujeme jako obranu a obranyschopnost, vnitřní bezpečnost a veřejný pořádek, ochranu obyvatelstva a infrastruktury, environmentální bezpečnost, sociálně-ekonomickou bezpečnost a v neposlední řadě také bezpečnostní politiku.⁸ Oblasti jsou vzájemně diferenciované nejen, co se týče pojetí, ale také realizace. Oblast obrany a obranyschopnosti je prioritním prostorem pro působení armády. V České republice je pro tento účel zajištění bezpečnosti zřízena Armáda České republiky.

Armáda České republiky vznikla dne 1. ledna 1993, tedy zároveň se vznikem samostatné České republiky, jako nástupnická organizace armády ČSFR. Z útočné armády totalitního státu příslušející k Varšavské smlouvě se změnila na obrannou armádu demokratického státu spojenou aliančními svazky s vyspělými demokratickými zeměmi. Transformační proces ovšem brzdil malý zájem politiků, nekvalifikované civilní řízení a kontrola armády, rezignace na demokratickou výchovu vojáků a malá prestiž armády v očích veřejnosti. Armáda nebyla dobře vyzbrojena a připravena, nedostatečně pružně reagovala na výši přidělených finančních prostředků a snižovala se i její obranyschopnost. Problémy byly také ve struktuře odcházejících vojáků, což vedlo ke kvalitativnímu oslabování důstojnického sboru a nedostatku řady vojenských profesionálů.⁹ Velkým problémem tohoto období byla deprofesionalizace armády, která byla způsobena především vlivem politických

⁶ Ústava České republiky, zákon č. 1/1993 Sb., ve znění platném k 31. 12. 2012.

⁷ Srov. PERNICE, B. *Profesionalizace ozbrojených sil: trendy, teorie a zkušenosti*, s. 14.

⁸ Srov. tamtéž, s. 14.

⁹ Srov. RAŠEK, A. Pohled na naši armádu před deseti lety. *Vojenské rozhledy*, 2009, č. 4, s. 181.

stran a jejich odlišnými přístupy k personální práci, které tyto strany postupně prosazovaly, tak, jak se dostávaly k moci.¹⁰ Ve výsledku tato politika znamenala nejen odchody zkušených profesionálů z armády, které nebylo možno ihned nahradit jinými připravenými vojáky, ale i velmi špatnou atmosféru v armádě jako celku. Profesionální postavení vojáků snižovala řada nejrůznějších atestací, reatestací, mimořádných hodnocení atd., jejichž závěry, vzhledem k malé připravenosti hodnotících testů, nemohly být relevantní.¹¹

Společenské postavení vojáků bylo poznamenáno paušálním označováním za vlastizrádce, chyběl jim pocit potřebnosti, společenské užitečnosti, perspektivy.¹² K tomu se přidávala stálá nejistota a obavy z plánovaných nebo i jen očekávaných reorganizací a redislokací. Po profesionální stránce si vojáci uvědomovali zaostávající a zastarávající výzbroj a výstroj, omezování výcviku, preference pouze určitých složek armády na úkor ostatních, neméně důležitých, ale opomíjených. Vojáci byli nuceni ke kompromisům, jejichž odůvodněním nerozuměli, a často také ani nevěřili. Základní transformační procesy (reorganizace, redislokace a vytvoření nové organizační struktury) v armádě proběhly, méně se však transformace dotkla humanizace podmínek v armádě, zvláště participace, pracovního prostředí a sociálních jistot vojáků z povolání.¹³ Služba vojáka z povolání se stala nejen neperspektivní, co se týče ekonomického zajištění, ale i společenská prestiž tohoto zaměstnání byla minimální.

Dne 12. března 1999 se Česká republika stala členem Severoatlantické aliance – NATO. Záměr vstoupit do Severoatlantické aliance znamenal pro armádu konečně kvalitativní posun pramenící především z politicky vyjasněné úlohy armády, jejího postavení a charakteru z hlediska české státnosti a národních zájmů. Především ale skončila doba neustálého omezování moci armády, personálních změn a kritiky především ze strany parlamentu a jeho branného a bezpečnostního výboru.¹⁴ Vstup do NATO jako priorita naší zahraniční politiky byl jedním z jejích základních strategických cílů. Členství v NATO znamená synergické znásobení našich bezpečnostních jistot a obranných možností při zachování principu vzájemné solidarity.¹⁵ Podstatným rysem Aliance je její soudržnost, a to soudržnost všech členů v kritických chvílích, ve kterých jsou rozdíly v názorech

¹⁰ Srov. RAŠEK, A. Pohled na naši armádu před deseti lety. *Vojenské rozhledy*, 2009, č. 4, s. 29.

¹¹ Srov. tamtéž, s. 36.

¹² Srov. tamtéž, s. 36.

¹³ Srov. Tamtéž, s. 30.

¹⁴ Srov. RAŠEK, A. Zamyšlení nad transformací naší armády. *Vojenské rozhledy*, 2009, č. 4, s. 36.

¹⁵ Srov. RAŠEK, A. Pohled na naši armádu před deseti lety. *Vojenské rozhledy*, 2009, č. 4, s. 180.

zapomenuty a Aliance vystupuje jako jeden celek s jedním názorem a jedním řešením.¹⁶ Ve všech kolektivních činnostech je soudržnost bezpodmínečnou charakteristikou a bez ní nelze budovat ani společnou obranu.

Dnem 1. ledna 2005 byl realizován dlouhodobý politický záměr na plnou profesionalizaci armády a tímto dnem také skončila na českém území všeobecná branná povinnost zavedená již habsburskou monarchií v roce 1868. Zároveň s jejím koncem utichly politické a odborné debaty o tématu branné povinnosti a jejím smyslu, které polarizovaly společnost na její zastánce a odpůrce.¹⁷ Profesionalizace armády však nebyla zcela jednoduchým procesem a při její realizaci bylo nutno přihlídnout především k ekonomickým možnostem České republiky a jejího národního hospodářství, demografickým a sociálním aspektům a vnitřní politické situaci.¹⁸

Transformační proces armády, který ve výsledku směřoval k její plné profesionalizaci, měl své cíle i v oblasti vnímání historických armádních tradic. Ukázalo se, že ani čtyřicet let masivního ovlivňování příslušníků armády pomocí politického primitivismu v duchu tzv. revolučních bojových tradic nezanechalo na vědomí značné části vojáků a velitelského sboru hlubší stopy.¹⁹ Tradice jsou důležité pro celkové vnímání armády nejen společností „zvenku“, ale také jejími příslušníky „zevnitř“. Z tradic vyrůstají pocity hrdosti na příslušnost k národu či státu, jsou zdrojem vlastností jako je odvaha, statečnost, odhodlání bojovat za svobodu a nezávislost, spojují současnost s odkazem předků a předávají tak jejich poslání budoucnosti.

1.1 Historické tradice Armády České republiky

Na našem území v historických dobách vždy existovala armáda, ať již to byly vojenské oddíly přemyslovských králů, husitská vojska, vojenské jednotky Rakousko-Uherského císařství, či novodobá armáda meziválečného Československa a také lidová armáda vytvořená po II. světové válce. Prvopočátky českého státu nalzáme již v 10. století. Zpočátku nevelká země se díky politickým a především vojenským schopnostem přemyslovských knížat rozrůstala tak, že v době vlády Přemysla Otakara I. se stala královstvím s významným mezinárodním evropským vlivem.²⁰ I v dalších etapách vývoje českých a moravských zemí byly vojenské schopnosti nezbytné. Armády všech typů jsou budovány na určitých ideových

¹⁶ Srov. BORKOVEC, Z. Deset let od vstupu do NATO, *Vojenské rozhledy*, 2009, č. 4, s. 28.

¹⁷ Srov. PERNICE, B. *Profesionalizace ozbrojených sil: trendy, teorie a zkušenosti*, s. 9.

¹⁸ Srov. tamtéž, s. 9.

¹⁹ Srov. PILÁT, V., FIDLER, J. K vývoji armádních tradic po roce 1945. *Armáda, historie, tradice*, s. 80.

²⁰ Srov. HAVEL, P. Tradice státnosti a brannosti zemí koruny české. *Armáda, historie, tradice*, s. 9.

základech a tradicích. Tradice je vědomým výběrem z historie, výběrem hodnot, ke kterým se národ, společnost, společenská skupina, církev nebo jakákoliv jiná instituce hlásí.²¹ Současná Armáda České republiky čerpá především z historických tradic první Československé armády.

V letech 1918 až 1920 se z bývalé rakousko-uherské armády a především z československých legií působících v Rusku, Francii a Itálii vytvořila první Československá armáda. Legie vznikaly jako dobrovolnické vojsko svobodným rozhodnutím zajatců a zahraničních krajanů bojovat se zbraní v ruce za samostatný Československý stát, který považovali za uskutečnění českého historického státního práva.²² Na jejich základech byla vybudována armáda, která byla velmi dobře technicky vybavena a personálně obsazena kvalitním a zkušeným důstojnickým sborem a dobře připraveným mužstvem. Velitelský sbor tvořili legionáři, důstojníci bývalé rakousko-uherské armády a absolventi československých vojenských škol. Legionáři měli vysoké zastoupení především mezi generály a zastávali téměř všechny nejdůležitější funkce v armádě.²³ Úspěšné skloubení důstojnického sboru, jako určujícího prvku velení a řízení armády, do funkčního celku se podařilo díky vhodně zvoleným tradicím a demokratickým principům v armádě.

V souvislosti s politickou situací ve světě se armáda intenzivně připravovala na očekávaný vojenský konflikt. V této situaci ministr národní obrany František Machník dne 28. dubna 1936 prohlásil na schůzi Poslanecké sněmovny: „Svaz národů nemá své organizované výkonné moci, aby mohl zameziti válečné útoky. Proto každý stát, který chce svému obyvatelstvu zajistiti pokoj a mír, došel k přesvědčení, že musí se především starati o svou obranu sám. I my jsme došli k tomu závěru.“²⁴ Tento projev vyvolal v Poslanecké sněmovně velký ohlas, byla to deklarace tehdejší politické vůle bránit samostatný demokratický stát i vojenskou silou. Avšak František Machník v tomto projevu nevybízel pouze k přípravě armády, ale požadoval také solidaritu a semknutost celého národa pro obranu vlasti, jako předpoklad pro naplnění úlohy obrany státu. Nejen armáda byla

²¹ Srov. GALANDEUR, J., HOFMAN, P. Česká vojenská tradice a historická paměť. *Armáda, historie, tradice*, s. 37.

²² Srov. tamtéž, s. 43.

²³ Srov. MINAŘÍK, P., ŠRÁMEK, P. *Čs. armáda, léta 1918-1939*, Československá armáda [online]. www.vojenstvi.cz © 1999-2011 ISSN 1802-1514 [cit. 2013-02-13]. Dostupné na WWW: <http://armada.vojenstvi.cz/>.

²⁴ MACHNÍK, F. Projev v Poslanecké sněmovně Československé republiky 28. 4. 1936, Společná československá digitální parlamentní knihovna [online]. Praha: Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna [cit. 2013-02-13]. Dostupné na WWW: <http://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/039schuz/s039006.htm>.

postavena na ideálech vlastenectví, lásky k vlasti, hrdosti na samostatný stát. Masarykovy myšlenky samostatného a demokratického státu byly hluboce zakořeněny v mysli široké veřejnosti.

I když byla armáda vybudovaná na troskách armády Rakouska-Uherska, k jejím tradicím se nehlásila, přestože habsburská monarchie věnovala vojenské tradici patřičnou pozornost (za svoji existenci vděčila monarchie právě armádě) a tato tradice byla nesporně bohatá. Samostatný český stát však vznikl jako přímá a vědomá negace monarchie, a proto se armáda nehlásila k vojenské tradici Rakouska-Uherska.²⁵ Přednost dostaly tradice, na kterých byly vystaveny legie, a to tradice husitská, svatováclavská, cyrilometodějská, zborovská nebo sokolská. Tradice byly v armádě velmi důležité. Vědomí jisté kontinuity se svými předchůdci, pokračování v jejich úsilí i v jejich ideálech a cílech, to vše pomáhá pochopit smysl vlastní povinnosti a vlastního jednání. Československá armáda měla obraz respektované součásti československé státnosti, vhodné skloubení různých zdrojů vojenských tradic, na kterých nová armáda vyrostla, vedlo k celospolečenskému přijetí brannosti a dosažení vysoké morální úrovně armády.²⁶

Po ukončení II. světové války bylo nezbytně nutné znovu vytvořit funkční armádu. Výstavba byla poměrně rychlá a základem nové armády se staly opět československé zahraniční jednotky. Do výstavby armády výrazně zasáhly politické změny v únoru 1948. Došlo především ke změnám ve velitelském sboru, tzv. očistě velitelského sboru, kdy bylo přistoupeno k výměně původních zkušených kádrů za vojáky z povolání spjatými s novou politickou garniturou. Z tohoto důvodu muselo do konce roku 1952 opustit armádu 53% důstojníků.²⁷ Vzhledem k postavení armády ve společnosti jako silové složky chránící mocenský aparát a zřízení, je tento akt pochopitelný. V závislosti na mezinárodní politické situaci a našem ukotvení na politické mapě světa se armáda a její bojové složky, tak jako celá společnost, budovaly podle sovětského vzoru.

V roce 1955 vstoupilo Československo do Varšavské smlouvy a převzalo tak i její mezinárodní vojenské závazky. Československá lidová armáda (ČSLA) byla součástí prvního operačního sledu Varšavské smlouvy, což vyplývalo zcela zákonitě z polohy naší republiky,

²⁵ Srov. GALANDEUR, J., HOFMAN, P. Česká vojenská tradice a historická paměť. *Armáda, historie, tradice*, s. 39.

²⁶ Srov. tamtéž, s. 55.

²⁷ Srov. MINAŘÍK, P., ŠRÁMEK, P. *Čs. armáda, léta 1918-1939*, Československá armáda [online]. www.vojenstvi.cz © 1999-2011 ISSN 1802-1514 [cit. 2013-02-13]. Dostupné na WWW: <http://armada.vojenstvi.cz/>.

kdy našim bezprostředním západním sousedem byla Spolková republika Německo a na jejím území rozmístěná vojska NATO.²⁸ V roce 1968 došlo k obsazení Československa sovětskými vojsky a vojsky Varšavské smlouvy. Normalizace, která následovala v sedmdesátých letech po Pražském jaru, zasáhla nevyhnutelně i armádu. Z politických důvodů bylo donuceno k odchodu z armády více než šest tisíc vojáků.²⁹ Československo nadále zůstalo členem Varšavské smlouvy a bylo ve vleku Sovětského svazu a jeho ideologie až do společenských změn roku 1989. V souvislosti s nimi nastal masový odchod vojáků z povolání do zálohy. Demokratické změny v ostatních zemích východního bloku vedly ke zrušení Varšavské smlouvy (30. června 1991) a stažení sovětských vojsk z našeho území podle dohody ze dne 26. února 1990, kterou podepsali ministři zahraničních věcí SSSR Eduard Ševarnadze a ČSFR Jiří Dienstbier.³⁰ V souvislosti se zánikem Československé federativní republiky zanikla dnem 31. prosince 1992 i její armáda.

Tak jako první Československá armáda byla postavena na legionářské tradici, i pro novou armádu po roce 1945 bylo nutno nalézt zdroje tradic, na kterých by bylo možno armádu budovat. Ve snaze o udržení kontinuity s předválečnou armádou byly voleny tradice východního i západního odboje a tradice první republiky rovnoměrně. Tato vyrovnanost však po roce 1948 byla zlikvidována a nastalo období postupné dezintegrace a plné diskontinuity s předválečnou, meziválečnou i ranně poválečnou armádou.³¹ Politická situace vedla k potlačení historických tradic vázaných na předválečnou armádu. Na počátku 50. let byly pro armádu rozhodující pouze tradice husitského revolučního hnutí, československého rudoarmějce a protifašistického odboje řízeného komunistickou stranou ze Sovětského svazu. Tyto prvky měly nahradit, a také nahradily a potlačily, všechny ostatní tradice.³² Výsledek těchto snah o potlačení určitých tradic a zvýšení jiných vedl k poměrně velkému odklonu reality (minulosti a historie) od skutečnosti.

Celkově tato situace navodila v armádě komplikovanou atmosféru. Armádní a politické vedení prezentovalo „jedinou správnou a pravdivou tradici“, všeobecně však existovalo povědomí o existenci i jiných zdrojů. Toto rozdvojení přetrvalo až do konce

²⁸Srov. Klub vojenské historie Československé lidové armády, *Československá lidová armáda*, [online]. © www.csla.cz [cit. 2013-02-13]. Dostupné na WWW: <http://www.csla.cz/armada/druhyvojsk/csla.htm>.

²⁹Srov. MINAŘÍK, P., ŠRÁMEK, P. *Čs. armáda, léta po roce 1945*, Československá armáda [online]. www.vojenstvi.cz © 1999-2011 ISSN 1802-1514 [cit. 2013-02-13], dostupné na: <http://armada.vojenstvi.cz/>.

³⁰Srov. Nezapomeňte.cz, *Z historie odchodu sovětských vojsk* [online]. © 2009 Opona [cit. 2013-02-13]. Dostupné na WWW: http://nezapomente.cz/zobraz/z_historie_odchodu_sovetskych_vojsk_z_naseho_uzemi_dil_1.

³¹ Srov. PILÁT, V., FIDLER, J. K vývoji armádních tradic po roce 1945. *Armáda, historie, tradice*. s. 74.

³²Srov. tamtéž, s. 74.

Československé armády. Reality rozdvojení si většina příslušníků armády byla velmi dobře vědoma, a přestože navenek se klonila k oficiálně předkládané tradici, niterně se hlásila i k odkazu první československé armády. A tak i v osobnostech vojáků komunistické armády existovaly hodnoty jako vlastenectví, odhodlání bojovat a chránit svoji vlast, statečnost, odvaha, čest a věrnost.

1.2 Postavení armády v České republice

K zajištění své bezpečnosti vytváří Česká republika ozbrojené síly.³³ Armáda České republiky je součástí ozbrojených sil České republiky společně s Vojenskou kanceláří prezidenta republiky a Hradní stráží. Základním úkolem ozbrojených sil je připravovat se k obraně České republiky a bránit ji proti vnějšímu napadení.³⁴ Dále ozbrojené síly plní úkoly, které vyplývají z mezinárodních smluvních závazků o společné obraně proti napadení, které Česká republika uzavřela, nebo ratifikovala.³⁵

Armáda ČR, jako největší součást ozbrojených sil, je nástrojem obrany státu, kterou lze chápat jako souhrn opatření k zajištění svrchovanosti, územní celistvosti, principů demokracie a právního státu, ochrany životů obyvatel a jejich majetku před vnějším napadením. Zahrnuje výstavbu účinného systému obrany státu, přípravu a použití odpovídajících sil a prostředků a také účast v kolektivním obranném systému. Za přípravu a zajišťování obrany státu odpovídá vláda.³⁶ Obrana státu je sice úkolem ozbrojených sil, ale v praxi je především politickou záležitostí. Politická vůle ji koncipuje a usměrňuje, Armáda České republiky potom politické záměry plní.

Mimo základní úkoly (bránit republiky proti vnějšímu napadení a plnit úkoly vyplývající z mezinárodních smluv) může být armáda použita i k dalším úkolům jako například: střežení objektů důležitých pro obranu státu; plnění úkolů Policie ČR, pokud její síly a prostředky nebudou dostatečné k zajištění vnitřního pořádku a bezpečnosti (pouze na dobu nezbytně nutnou); k záchranným pracím při pohromách nebo při jiných závažných situacích ohrožující životy, zdraví, značné majetkové hodnoty, životní prostředky nebo k likvidaci následků pohromy; k odstranění jiného hrozícího nebezpečí za použití vojenské techniky; k letecké přepravě ústavních činitelů a letecké zdravotnické dopravě;

³³ Zákon č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách, ve znění platném k 31. 12. 2012.

³⁴ Tamtéž.

³⁵ Tamtéž.

³⁶ Zákon č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany České republiky, ve znění platném k 31. 12. 2012.

k zabezpečování kulturních, vzdělávacích, sportovních a společenských akcí; k plnění úkolů humanitární civilní ochrany.³⁷

Na všechny tyto „vedlejší“ úkoly musí být armáda připravena a vycvičena. Většina jejich příslušníků dokonce tyto úkoly považuje za důležitější a přikládá jim větší význam, protože je pro ně reálnější předpokládat nasazení při zásahu v době živelné katastrofy, než při napadení státu vnějším nepřítelem. V praxi potom AČR takto zasahuje poměrně často. Pověřování AČR těmito úkoly a jejich perfektní plnění a maximální nasazení příslušníků AČR, např. při odstraňování následků povodní a záplav, zvyšuje vážnost a prestiž armády v očích veřejnosti. Podle výzkumu společnosti STEM – Středisko empirických výzkumů se důvěryhodnost armády po jejím aktivním angažmá při povodních v roce 2002 zvýšila na skoro 80%.³⁸ Tento faktor zpětně působí na vnímání samotných vojáků, kdy se zvyšuje jejich hrdost na vojenskou profesi a hodnoty, které představuje a které chrání.

1.3 Mezinárodní postavení Armády České republiky

V době globalizace se stále více prohlubuje vzájemné spojení vnitřní a vnější bezpečnosti států, neboť žádný stát již nemůže spoléhat pouze na své vlastní zdroje a schopnosti. Přes rozsáhlou mezinárodní spolupráci založenou na zásadách rovnoprávnosti, nevměšování se, spravedlnosti a vzájemnosti se realizuje multilaterální, mezistátní, pojmání bezpečnost, tzv. společná bezpečnost.³⁹ Bezpečnost můžeme chápat také jako mezinárodní veřejný statek, který je produkován globálním systémem norem a hodnot, a za který je zodpovědné mezinárodní společenství. Z tohoto veřejného statku však nesmějí někteří členové pouze profitovat, ale především na něm musí všichni participovat.⁴⁰ Naše současné geopolitické postavení v euroatlantickém prostoru, kterého jsme dosáhli díky demokratizačním a integračním procesům, významně posiluje naši bezpečnost.⁴¹ Armáda České republiky plní úkoly kolektivní obrany v mezinárodních organizacích, ve kterých je Česká republika členem.

Jednou z těchto organizací, zabezpečující kolektivní obranu, je Severoatlantická aliance, která vznikla podpisem Washingtonské smlouvy v dubnu 1949. Zásadním impulsem pro její vznik byly obavy z expanzivní, antidemokratické a militantní politiky Sovětského

³⁷ Zákon č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách, ve znění platném k 31. 12. 2012.

³⁸ Srov. Středisko empirických výzkumů, *Armáda a policie za povodní obstály a posílily svůj kredit u veřejnosti* [online]. Praha: Stem [cit. 2013-02-13]. Dostupné na WWW: <http://www.stem.cz/clanek/350>.

³⁹ Srov. EICHLER, J. *Terorismus a války v době globalizace*, s. 35.

⁴⁰ Srov. WAISOVÁ, Š. *Lidská bezpečnost – současné paradigma? Bezpečnost a strategie*, s. 55.

⁴¹ Srov. KRULÍK, O., *Multidisciplinární přístup – klíčový předpoklad pro přípravu adekvátních podkladů pro rozhodování vrcholných představitelů bezpečnostní komunity ČR?*, *Bezpečnost a strategie*, s. 108.

svazu.⁴² Česká republika projevila zájem o vstup do NATO již v době existence ČSFR, tedy záhy po změně režimu v roce 1989. Pro vstup do NATO musela být splněna řada kritérií, především politických – demokratické principy, tržní ekonomika, dobré mezinárodní vztahy se sousedy, dodržování lidských práv, civilní kontrola ozbrojených sil. Vojenským kritériem byla minimální interoperabilita.⁴³

Protože Severoatlantická aliance byla založena na základě smlouvy mezi členskými státy po veřejné vnitrostátní diskusi a řádném projednání v parlamentu⁴⁴, tak i v České republice to znamenalo získat podporu pro náš vstup napříč všemi demokratickými stranami. Bylo nutné se vyvarovat rizika, že by některá z dalších vlád nebyla s našim vstupem, či členstvím naprosto ztotožněna.⁴⁵ Základním posláním Severoatlantické aliance je ochrana svobody a bezpečnosti všech jejích členů a to prostředky politickými i vojenskými na principu společného závazku. Solidarita v rámci Aliance je zárukou, že žádný členský stát nebude nucen spolehnout se pouze na své vlastní úsilí při řešení základních bezpečnostních úkolů, zároveň to však nezabavuje jednotlivé státy jejich práva a povinností na svoji vlastní obranu.⁴⁶ Vedle OSN je NATO základní bezpečnostní organizací v evroamerickém prostoru a jeho vztahy s Evropskou unií a partnerskými zeměmi významně přispívají ke stabilitě v tomto regionu.⁴⁷

Nejdůležitějším aktérem na poli ochrany bezpečnosti a míru je Organizace spojených národů. OSN vznikla 24. října 1945 ratifikací Charty OSN největšími tehdejšími mocnostmi a většinou ostatních signatářských zemí, tedy i Československem. Jejím základním cílem je udržování mezinárodního míru a bezpečnosti. Snaží se zabránit tomu, aby spory přerostly ve válečné konflikty, a vede zneprátelené strany, aby daly přednost jednacímu stolu před zbraněmi. Pokud již konflikt vypukne, pomáhá sjednat příměří a mír. OSN se snaží o budování míru podporou takových struktur, které jej posilují, a to především podporou

⁴² Srov. Ministerstvo obrany ČR [online]. Praha: MO © 2004 - 2012 [cit. 2013-02-08]. Dostupné na WWW: <http://www.mocr.army.cz/>.

⁴³ Srov. BORKOVEC, Z., Deset let od vstupu do NATO, *Vojenské rozhledy*, 2009, č. 4, s. 23-28.

⁴⁴ Srov. Ministerstvo obrany ČR [online]. Praha: MO © 2004 - 2012 [cit. 2013-02-08]. Dostupné na WWW: <http://www.mocr.army.cz/>.

⁴⁵ Srov. BORKOVEC, Z., Deset let od vstupu do NATO, *Vojenské rozhledy*, 2009, č. 4, s. 24.

⁴⁶ Srov. Ministerstvo obrany ČR [online]. Praha: MO © 2004 - 2012 [cit. 2013-02-08]. Dostupné na WWW: <http://www.mocr.army.cz/>.

⁴⁷ Srov. KRULÍK, O. Multidisciplinární přístup – klíčový předpoklad pro přípravu adekvátních podkladů pro rozhodování vrcholných představitelů bezpečnostní komunity ČR? *Bezpečnost a strategie*, s. 108.

ekonomického rozvoje, sociální spravedlnosti, respektu vůči lidským právům, dále podporou dobrých způsobů správy a vládnutí a podporou demokracie.⁴⁸

Hlavní zodpovědnost za otázky bezpečnosti a udržování mezinárodního míru je v rámci OSN přidělena Radě bezpečnosti. OSN v případě potřeby disponuje mírovými jednotkami, které na základě rezolucí Rady bezpečnosti zasahují v místech konfliktu, nebo v místech hrozícího konfliktu. Česká republika již od svého vzniku v lednu 1993 navázala ve vysílání příslušníků armády do mírových misí, operací a specializovaných komisí OSN na aktivní účast bývalého Československa, které se do působení tzv. modrých baretů usilujících o řešení mezinárodních bezpečnostních problémů poprvé zapojilo počátkem roku 1989.⁴⁹ Rada bezpečnosti a její rezoluce mají celosvětový mandát. Naše účast na humanitárních, monitorovacích nebo pozorovatelských misích vytváří prostor pro vyjádření naší ochoty a angažovanosti při řešení mezinárodních konfliktů.

Velmi podstatnou roli v oblasti bezpečnosti na evropském kontinentu hraje Evropská unie, založená v roce 1993 Smlouvou o Evropské unii. Fungování EU je postaveno na třech pilířích:

- ❖ I. pilíř tvoří Evropská společenství, jako seskupení pro hospodářskou spolupráci a Evropské společenství pro atomovou energii;
- ❖ II. pilíř tvoří společná zahraniční a bezpečnostní politika, jejíž součástí je Evropská bezpečnostní a obranná politika;
- ❖ III. pilíř tvoří policejní a soudní spolupráce v trestních věcech.⁵⁰

Bezpečnost je v rámci Evropské unie předmětem II. pilíře. Evropská bezpečnostní a obranná politika je koordinována v Radě pro všeobecné záležitosti a vnější vztahy (GAERC - *General Affairs and External Relations Council*). Na její práci se za Českou republiku podílí Ministerstvo obrany ČR.⁵¹ K dosažení cílů v oblasti bezpečnostní politiky přijímá EU společné obranné strategie, plánuje a realizuje společné akce (zahraniční operace, kterých se účastní i příslušníci Armády České republiky), a zaujímá společné postoje ke krizovým situacím nebo k bezpečnostním hrozbám. V neposlední řadě uzavírá mezinárodní dohody,

⁴⁸ Srov. Informační centrum OSN Praha, *O OSN* [online]. Praha: OSN © 2005 UNIC Praha [cit. 2013-02-14]. Dostupné na WWW: <http://www.osn.cz/system-osn/o-osn/>.

⁴⁹ Srov. Stálá mise ČR při OSN, *Současnost a minulost našeho zapojení* [online], Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 14. 8. 2008 [cit. 2013-02-14]. Dostupné na WWW: http://www.mzv.cz/un.newyork/cz/ceska_republika_a_osn/ceska_republika_a_organizace_spojonych.html.

⁵⁰ Srov. Ministerstvo obrany ČR [online]. Praha: MO © 2004 - 2012 [cit. 2013-02-08]. Dostupné na WWW: <http://www.mocr.army.cz/>.

⁵¹ Srov. tamtéž.

vydává deklarace a udržuje kontakty s ostatními zeměmi.⁵² Jako člen EU se Česká republika a její armáda účastní všech těchto aktivit.

1.4 Příslušníci Armády České republiky – vojáci z povolání

Jakákoliv instituce, tedy i Armáda ČR, je založena na lidech, kteří ji tvoří. Personální obsazení a personální stránka rozhodující měrou ovlivňují míru dosahování cílů a plnění úkolů. Příslušníkem ozbrojených sil, potažmo příslušníkem AČR, může být jenom voják v činné službě – voják z povolání, jímž se může stát pouze občan, který byl do služebního poměru povolán na základě své vlastní žádosti, vojenskou činnou službu vykonává jako své povolání a je přítom ve služebním poměru k České republice.⁵³ Stát se vojákem z povolání je projevem svobodné vůle a ochoty bránit svoji vlast.

Do služebního poměru může být povolán pouze občan České republiky starší osmnácti let, který složil vojenskou přísahu, vykonal základní nebo náhradní vojenskou službu, je trestně bezúhonný, zdravotně způsobilý a splňuje kvalifikační předpoklady.⁵⁴ Tyto základní požadavky stanovují předpoklady pro vstup do armády, které se týkají především fyzických a psychických aspektů osobnosti. Soubor požadavků dále doplňuje omezení, které žadatel o vstup do AČR musí akceptovat, a to, že vojákem se může stát pouze osoba, která není členem žádné politické strany, ani hnutí, ani odborové organizace.⁵⁵ Toto ustanovení zajišťuje apolitičnost ozbrojených sil, jako jeden ze základních principů ochrany demokratického zřízení.

Voják v průběhu služebního poměru vykonává službu podle potřeb ozbrojených sil na území České republiky i v zahraničí. Podle potřeb ozbrojených sil může plnit služební úkoly obranného charakteru také v orgánech státní správy, nebo v právnických osobách a organizačních složkách státu, jejichž zřizovatelem nebo zakladatelem je ministerstvo obrany, nebo také v mezinárodních či nadnárodních organizacích a orgánech.⁵⁶ Pro zařazování vojáků na systemizovaná místa (pracovní pozice) je tedy rozhodující zájem ozbrojených sil, který determinuje veškerou personální práci s vojáky z povolání.

⁵²Srov. Ministerstvo zahraničních věcí ČR, *Společná bezpečnostní a obranná politika* [online]. Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 7. 1. 2011 [cit. 2013-02-14]. Dostupné na WWW: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/evropska_unie/vnejsi_vztahy_eu/spolecna_zahranicni_a_bezpecnostni/spolecna_bezpecnostni_a_obranna_politika.html.

⁵³ Zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, ve znění platném k 31. 12. 2012.

⁵⁴ Tamtéž.

⁵⁵ Tamtéž.

⁵⁶ Zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, ve znění platném k 31. 12. 2012.

1.5 Mezinárodní postavení příslušníků ozbrojených sil

Pojem voják z povolání je pojmem z českých legislativních pramenů. V mezinárodním právu se pro příslušníky vládních ozbrojených sil používá výraz *kombatant*.⁵⁷ Právo jít do války a bojovat bylo v historických dobách privilegiem přiznávaným pouze určité, relativně malé, elitě. Tato zásada (omezení účasti na nepřátelství pouze na přesně specifikovaný okruh osob) byla převzata i do současného mezinárodního humanitárního práva.⁵⁸ Tradičním účastníkem války je totiž stát, protože právě ten disponuje potřebnými finančními a materiálními prostředky, a možnostmi vyčlenit personál a materiál pro účast na válce. Vyčleněné personální a materiální zdroje potom tvoří ozbrojené síly.⁵⁹ Příslušníkům ozbrojených sil je přiznáváno právo účastnit se na nepřátelství, zatímco civilní osoby toto právo nemají.⁶⁰

Kombatanti jsou jako jediní oprávněni účastnit se nepřátelství a vzhledem k této skutečnosti musí být také přesně specifikováni. Zejména to znamená, že musí být zajištěno jejich rozpoznání od ostatního obyvatelstva, tedy od civilistů. Kombatanti jsou chráněni mezinárodním právem, ale zároveň jim toto právo klade i povinnosti a zákazy. Kombatant má právo usmrcovat, nebo zraňovat osoby a poškozovat či ničit majetek, objekty a materiál, pokud jeho činy neporušují mezinárodní humanitární právo. Takové jednání má povahu oprávnění a nevede ke vzniku trestní odpovědnosti. Zároveň se však kombatant stává legitimním terčem útoku nepřítele. Pokud upadne do zajetí protějšší strany, má právní nárok na postavení zajatce.⁶¹ Ničení majetku, objektů a dalšího materiálu však musí být vojensky odůvodněné a nesmí být cílem samo o sobě. V takovém případě ztrácí legalitu.⁶²

Jednání kombatantů, které by se v době míru hodnotilo po stránce objektivní a subjektivní jako trestné (např. vražda), působením mezinárodního práva tuto trestnost ztrácí. Mezinárodní právo vylučuje protiprávnost takového jednání a zabraňuje trestnímu postihu kombatanta ze strany zájímajícího státu.⁶³ To znamená, že ani na válečné zajatce nelze v žádném případě pohlížet jako na zločince, ale mají svá práva a své speciální právní postavení, které chrání Ženevská úmluva.

⁵⁷ Srov. DETTER, I. *The Law of War*, s. 131.

⁵⁸ Srov. FUCHS, J. *Mezinárodní humanitární právo*, s. 46.

⁵⁹ Srov. tamtéž, s. 46.

⁶⁰ Srov. MÜNKLER, H. *The wars of the 21st century*, s. 15.

⁶¹ Srov. KALSHOVEN, F., ZEGVELD, L. *Constraints on the Waging of War*, s. 40.

⁶² Srov. DINSTEN, Y. *The Conduct of Hostilities under the Law of International Armed Conflict*, s. 18.

⁶³ Srov. FUCHS, J. *Mezinárodní humanitární právo*, s. 45.

Trestně právní imunita se však nevztahuje na porušení humanitárního práva. V těchto případech je individuální trestní odpovědnost vynutitelná jak soudy vnitrostátními, tak i soudy mezinárodními.⁶⁴ Mezinárodní humanitární právo je soubor mezinárodních norem. Jsou to především principy a pravidla upravující prostředky a metody vedení válečného konfliktu a ochrany civilního obyvatelstva, nemocných a raněných vojáků a válečných zajatců.⁶⁵ Jeho hlavním posláním je omezení důsledků válečných konfliktů, a to ať již v rovině lidské (omezení zranění a ztrát na životech mezi vojáky i civilisty), tak i v rovině materiální (chrání majetkové hodnoty pro poválečnou obnovu) na co nejnížší možnou míru.

⁶⁴ Srov. DINSTEIN, Y. *The Conduct of Hostilities under the Law of International Armed Conflict*, s. 31.

⁶⁵ Srov. Informační centrum OSN Praha, *Mezinárodní humanitární právo* [online]. Praha: OSN © 2005 UNIC Praha [cit. 2013-02-14]. Dostupné na WWW: <http://www.osn.cz/mezinarodni-pravo/?kap=67>.

2 Vojská etika

Vojská etika není speciální etikou sama o sobě. Pokud etiku považujeme za součást praktické filosofie zabírající se především mravními jevy a mravními okolnostmi lidského chování a jednání, potom normativní (aplikovanou) etiku ve vztahu k tomu, kdo ji praktikuje a koho se týká, dělíme na etiku individuální a etiku sociální. Individuální etika se vztahuje k jednotlivci, jako k nositeli hodnocení dobra a zla ve svém jednání. Sociální etika se váže ke společenským institucím, ve kterých se zpevnily interakce a kde hodnotící otázkou je spravedlnost jejich konání.⁶⁶

Sociální instituce musíme chápat jako normativní útvary, které ve společenském životě upravují rozmanité oblasti lidského života a vzájemného soužití, a tím jedinci poskytují návod na orientaci a jednání v opakujících se situacích, aniž by byl nucen znovu tyto situace promýšlet a neustále se nově rozhodovat. Sociálnímu životu poskytují jistou stabilitu a bezpečnost.⁶⁷ Sociální etika tedy hodnotí takové sociální útvary z hlediska spravedlnosti. Kriticky posuzuje vztahy, struktury, systémy pravidel, předpisy a řády po stránce jejich spravedlnosti a v případě potřeby podává návrhy na jejich zlepšení. Přestože se sociální etika týká institucionálních útvarů, nepomíjí skutečnost, že etika jako taková se týká praxe, a že jednat mravně mohou jen individuální osoby.⁶⁸ Tento aspekt sociálních institucí je nutno chápat jako podmínku, protože v reálném životě se do činnosti všech takovýchto společenských institucí promítá chování a jednání právě jednotlivců. A to nejen na nejnižších úrovních, ale především ve vytváření jejich ideologií, plánů a vizí. Pokud hovoříme o armádě jako instituci zajišťující bezpečnost státu, musíme její etiku také sledovat z pozice sociální, jako etiku sociální instituce.

V demokratickém státě je vojská síla určena pro ochranu života všech občanů a svrchovanosti státu samotného, ne pouze k naplňování zájmů byt' i široké veřejnosti, nebo dokonce pouze jenom její části.⁶⁹ Premisa, že vojská síla je podřízena politické vůli a záměrům politických představitelů, vychází z předpokladu, že političtí představitelé ve svobodném demokratickém státě reprezentují vůli lidu a tedy i jejich kroky jsou v souladu s vůli lidu. Jejich rozhodnutí o vojenských záležitostech potom předpokládá zájem celého státu a všech jeho obyvatel na obraně. Přesto však může být někdy statečné a rozkazy

⁶⁶ Srov. ANZENBACHER, A. *Křesťanská sociální etika, Úvod a principy*, s. 12.

⁶⁷ Srov. SUTOR, H. B. *Politická etika*, s. 27-28, 75.

⁶⁸ Srov. ANZENBACHER, A. *Křesťanská sociální etika, Úvod a principy*, s. 12.

⁶⁹ Srov. KASHER, A. *On the morality of war*, Azure, ročník 2011, č. 46 [online]. Azureonline © Shalem Center 2008 [cit. 2013-02-12]. Dostupné na WWW: <http://www.azure.org.il/article.php?id=23>.

respektující jednání armády jednou interpretováno jako krok mravně relevantní a jindy přesně naopak.⁷⁰ Z čeho takové hodnocení vychází? Kritériem pro něj jsou především cíle a účely skupin, které mají právo takové jednání iniciovat, a jejich soulad či nesoulad se zájmy a cíli ostatních členů společnosti.

Z tohoto pohledu vychází také odůvodnění existence ozbrojených sil a jejich použití, je závislé na důvodech a motivech politických reprezentantů a na jejich etickém hodnocení. Naproti tomu však v dnešním diferencovaném, diverzifikujícím se, a přesto stále více propojeném světě, který je ohrožován celou řadou globálních problémů, nelze přesvědčení o politické a mravní oprávněnosti vojenství a vojenské činnosti zdůvodnit pouze oprávněností politických zájmů. V takovém případě by vojenská síla mohla být nezadržitelně akumulována a rostlo by nebezpečí jejího zneužití. Identifikace s vojenstvím a vojenskou činností může být založena pouze na vědomí mravní a politické odpovědnosti za prevenci a eliminaci bezpečnostních hrozeb, rizik a krizových situací ohrožujících široce chápanou bezpečnost člověka.⁷¹

V právním státě musí být vojenské aktivity limitované. Armáda nemůže být postavena na jakémsi utopickém ultrahumanismu, ale pouze na humanitě realistické, tak aby dokázala agresorům zabránit v jejich útocích. Zároveň však tvrdost jejích zásahů nesmí být libovolná a nepřiměřená, neboť i přes nutnost odvrátit útok nelze na lidskost zapomínat.⁷² Přestože je třeba vždy preferovat nenásilné formy řešení krizí a ozbrojenou aktivitu v zájmu bezpečnosti pokládat za krajní prostředek, v řadě krizových situací je volba mocenských nástrojů nevyhnutelným naplněním politických a morální povinností.⁷³ Vojenské konflikty provázejí lidstvo již od jeho prvopočátku a s jejich existencí a vývojem se také vyvíjí názory na jejich oprávněnost, intenzitu, prostředky použití i následky, které přinášejí.

2.1 Vývoj názorů na etiku vojenství

Morální hodnocení vojenství a odůvodnění existence ozbrojených sil je spjaté s existencí lidské společnosti a konflikty, které její vývoj provázejí. Vznikem konfliktů a vojenskými způsoby jejich řešení se v lidských dějinách zabýval bezpočet filozofů a politiků. Náš soudobý středoevropský pohled na tuto problematiku je výsledkem syntézy a postupného

⁷⁰ Srov. RADVAN, E. *Mravní aspekty vojenství a vojenské činnosti*, s. 18.

⁷¹ Srov. RADVAN, E. *Problém bezpečnosti v politickém a etickém myšlení*, s. 38.

⁷² Srov. KIŠŠ, I. *Sociálna etika*, s. 321.

⁷³ Srov. RADVAN, E. *Mravní aspekty vojenství a vojenské činnosti*, s. 122.

vývoje pojetí válečné etiky od dob antického Řecka a Říma, přes rané křesťanství, středověk, novověk až do současnosti.

2.1.1 Židovsko-helénská tradice

Naše celá evropská kultura je založena na židovsko-helénské tradici, z jejichž zdrojů čerpáme ideje, myšlenky a důvody pro naše skutky. Ve starověkém Řecku se válka považovala za boží danost, kterou stanovil osud a jež nebylo možno lidskou vůlí zvrátit. I výsledek války byl předem dán a byl také boží vůlí. Základy etiky válečných konfliktů položili Platón a jeho žák Aristoteles a na ně navazovali myslitelé křesťanského starověku a středověku.⁷⁴ Platón chápal existenci vojska jako nezbytnou nutnost a ve své vizi dokonalé antické obce viděl pěstování občanských a vojenských ctností jako záruku vítězství obce nad rizikem občanské války a nad nepřítelem. Zároveň vojsko považoval za předpoklad pro vedení dobovačných válek, jež měli obyvatelům obce umožnit dokonalý život.⁷⁵ Pro Aristotela byla válka pouhá nezbytná nutnost, již se zajišťoval mír. Válka sama o sobě nesměla být cílem, ale pouze prostředkem.⁷⁶ Ovšem i Aristoteles uznával válku nejen jako adekvátní prostředek pro obranu vlastní svobody, ale i k získání vlády nad jinými lidmi a národy.⁷⁷

V římském období byl velkou osobností, která měla zásadní vliv na vývoj názorů o etice vojenství a válčení a jejíž názory později výrazně ovlivňovaly také křesťanskou filozofii, Marcus Tullius Cicero. Tento římský politik a filozof položil základy pro pozdější učení o spravedlivé válce, když ve svých dílech určil základní předpoklady, za kterých lze na válku pohlížet jako na válku oprávněnou. Mimo jiné stanovuje, že spravedlivá válka musí být formálně vyhlášena, včetně požadavků na protivníka, musí být vedena z důvodu obrany státu, vojáci musí být odlišeni od civilistů a že smyslem a cílem války musí být život v míru a spravedlnosti.⁷⁸ Cicero chápal válku jako poslední možnost řešení konfliktu, dával přednost mírovému způsobu a válčení samo o sobě nepovažoval za lidské.

Starý zákon se velmi často zmiňuje o válkách a válčení jako o spravedlivých činech, jež přísluší vyvolenému národu, a které jsou konány v Boží přítomnosti a za Boží podpory.⁷⁹ Jsou ospravedlňovány získáním země pro Izrael a vítězství je vždy pojímáno jako mocný

⁷⁴ Srov. HOLUB, T. *Boj proti terorismu ve světle nauky o takzvané spravedlivé válce*, s. 29.

⁷⁵ Srov. RADVAN, E. *Mravní aspekty vojenství a vojenské činnosti*, s. 42.

⁷⁶ Srov. ARISTOTELES. *Etika Nikomachova*, s. 243.

⁷⁷ Srov. HOLUB, T. *Boj proti terorismu ve světle nauky o takzvané spravedlivé válce*, s. 29.

⁷⁸ Srov. tamtéž, s. 34-35.

⁷⁹ Srov. *Bible, Písmo svaté Starého a Nového zákona*, Nu 21,1-3.

Boží čin. Zároveň však je Izrael neustále varován, aby nepodlehł pokušení chápat válečné vítězství a válečnou sílu jako potvrzení své vlastní síly nezávislé na Boží moci. Za takový hřích by byl Hospodinem potrestán.⁸⁰ Vedení války je tedy ospravedlněné skrze Boha a jeho vůli a v zájmu izraelského lidu. Vyjadřuje právo Izraele na svůj stát, který si ovšem musí zasloužit a vydobít. Ani Nový zákon válečné úsilí nezavrhuje, jeho texty potvrzují samozřejmou existenci válek a válčení tehdejšího světa.⁸¹ V jeho zmínkách o vojácích nejsou tito vybízení k tomu, aby se „vzdali meče“ a ukončili službu, jsou nabádání pouze k jejímu spravedlivému konání⁸², jejich křest není podmíněn vzdáním se vojenské služby, ale i nadále ji mohou vykonávat⁸³, a dokonce jejich víra je dávana za příklad ostatním⁸⁴. Vojenství je tedy přijímáno jako realita života, jako jeho běžná součást, kterou není potřeba zavrňovat, nebo zakazovat.

2.1.2 Rané křesťanství

Vývoj vztahu raných křesťanů k vojenství odráží jejich tehdejší situaci a roli ve společnosti, a také postupný vývoj tohoto postavení. Zpočátku minoritní skupina, která žila v očekávání druhého Kristova příchodu, zdůrazňující princip nenásilí, a která mimo jiné i odmítala vojenskou službu, se s postupným rozšiřováním křesťanství a vzrůstajícím počtem křesťanů musela vzdát svého naprostého antimilitantního postoje. Až do Arleského koncilu roku 314, který stanovil povinnost vykonávat vojenskou službu i křesťanům, se tito řídili slovy církevních otců včetně Justina, Cypriana, Lactania, Tertulliana a Origiena, jenž tvrdili, že křesťané nesmějí nikomu vzít život.⁸⁵ V souvislosti s uznáním křesťanství jako oficiálního náboženství se radikálně změnila společenská situace. Vztah křesťanů k použití síly nabral nový rozměr vycházející ze změny otázky zajištění bezpečnosti z původně čistě individuálního problému na problém autority odpovídající za svěřenou společnost.⁸⁶ Etické otázky týkající se války bylo nutno řešit ne z pohledu jedince odpovědného pouze za sebe, ale z pohledu společnosti a podmínek nutných pro její zachování a rozvoj. Původní pacifistický postoj k válce již nemohl být slučitelný s novým světovým řádem.

⁸⁰ Srov. HOLUB, T. *Boj proti terorismu ve světle nauky o takzvané spravedlivé válce*, s. 37.

⁸¹ Srov. tamtéž, s. 37.

⁸² Srov. *Bible, Písmo svaté Starého a Nového zákona*, Lk 3,14.

⁸³ Srov. *Bible, Písmo svaté Starého a Nového zákona*, Sk 10.

⁸⁴ Srov. *Bible, Písmo svaté Starého a Nového zákona*, Mt 8, 10.

⁸⁵ Srov. JODL, M. *Proměny křesťanství*, s. 43.

⁸⁶ Srov. HOLUB, T. *Boj proti terorismu ve světle nauky o takzvané spravedlivé válce*, s. 42.

Augustin, biskup z Hippo, jeden z nejvýznamnějších starověkých filozofů a teologů, pokračoval v rozvíjení Cicerovo myšlenek o spravedlivé válce. Chápal použití síly v určitých situacích jako nutný prostředek k zachování či obnově nedokonalého pozemského míru, ovšem o válečné realitě mluvil s lítostí a důrazně upozorňoval na zlo, které sebou každá válka nese.⁸⁷ Augustin válku, která byla vedena v intencích principů spravedlivé války, nepovažoval za morálně špatnou. Důvody k válkám spatřoval v přirozenosti lidské touhy po hodnotách a statcích, jež nelze rozdělit všem, a v mylném přesvědčení o válce jako nástroji k jejich dosažení. Vítězství těch, kteří bojovali za spravedlivější věc, považoval za potěšitelné a mír, který přinášelo, za žádoucí.⁸⁸ A mír podle něho není přímo cíl, dosažitelný stav společnosti, ale pouhá struktura uspořádání, jenž je předpokladem pro vzájemné soužití, je způsobem vzájemného společenského styku lidí, kteří spolu kooperují.⁸⁹

2.1.3 Středověk

Ve středověku se z Cicerových a Augustinových myšlenek spravedlivé války vytvořilo vlivem dalších filozofů a teologů, učení o spravedlivé válce, které z etického hlediska posuzuje morální oprávnění válčení. Augustinovy teze rozšiřovali zpočátku dekretisté, především nejvýznamnější z těchto autorů mnich Gratian. Na základě jejich práce a s využitím myšlenek Augustina dosáhl Tomáš Akvinský rozšíření konsenzu o morálním použití ozbrojené síly.⁹⁰ Jeho pojetí sice nepřineslo k tématu spravedlivé války nic zásadně nového, ale jasná formulace a uspořádání jednotlivých problémů vytvořilo z jeho díla základ pro pozdější etiku válečného konfliktu.⁹¹ Tomáš Akvinský rozumí válkou zlo, které lze připustit po splnění tří základních podmínek: válku může vést pouze zákonná vláda (oprávněná autorita); musí být dán spravedlivý důvod; válka musí být vedena se spravedlivým úmyslem – aby se zajistilo dobro nebo zabránilo zlu.⁹²

Středověké křesťanství považovalo vedení války podle principů spravedlivé války jako naprosto legitimní a morálně správné. A to i tehdy, když bylo používáno proti pohanům a odpadlíkům. Použití násilí bylo v těchto případech považováno za prostředek přiměřený a nutný. A i když byla volba nástrojů síly většinou motivována ryze politickými cíli, byly

⁸⁷ Srov. HOLUB, T. *Boj proti terorismu ve světle nauky o takzvané spravedlivé válce*, s. 42.

⁸⁸ Srov. AUGUSTINUS, A. *O boží obci*, kniha 15, kapitola 4.

⁸⁹ Srov. SUTOR, H. B. *Politická etika*, s. 313.

⁹⁰ Srov. JOHNSON, T. J. *Morality and Contemporary Warfare*, s. 45.

⁹¹ Srov. HOLUB, T. *Boj proti terorismu ve světle nauky o takzvané spravedlivé válce*, s. 46.

⁹² Srov. SUTOR, H. B. *Politická etika*, s. 316.

důvody jejich použití prezentovány v rovině mravní a jejich užití obhajováno účely mravními. A to ať už šířením víry, dosažením větší slávy církve, nebo dokonce odkazem na příští dobro pronásledovaných, které má spočívat ve spáse jejich duší, jež je mimo křesťanskou víru a církev nerealizovatelná.⁹³

2.1.4 Novověk

Historická etapa započatá objevením Ameriky v roce 1492 znamenala pro dějiny Evropy, ale i celého světa, převratné ekonomické, společenské i politické změny, provázející přechod společnosti od zemědělského k průmyslovému charakteru. V tomto období je nejen výrazný ekonomický růst, ale také rozvoj konceptů lidských práv, zvyšování úrovně vzdělání, vědy a kultury společnosti. I v novověku je bezpečnost vnímána především v souvislosti se zachováním a rozmachem obce (státu) omezované a ohrožované jak z vnějšku ekonomickou, politickou a duchovní konkurencí, tak zevnitř politickými rozbroji, sociálněekonomickými protesty a ideologickými a náboženskými sváry.⁹⁴

V řešení otázek etiky války navázal na argumentační linii Tomáše Akvinského španělský představitel pozdní scholastiky Francesco de Vitoria, který se zabýval především pojetím přirozeně právního zakotvení mezinárodních vztahů.⁹⁵ Ve svých teoriích vycházel z předpokladu, že existují společné statky společenství národů, a proto existuje také potřeba určitého právního řádu mezi národy.⁹⁶ Systém do učení o spravedlivé válce vnesl Francisco Suarez přidáním dalších kritérií, podle kterých je válka přípustná, a to: obrana nesmí jít dále než útok, použité prostředky musí být přiměřené; musí být vyčerpány všechny pokojné prostředky urovnání konfliktu; musí existovat oprávněná naděje na vítězství; zlo vniklé válkou nesmí být větší než bezpráví, proti němuž je třeba se bránit; a během války se musí dodržovat mezinárodní konvence, především ochrana nezúčastněných.⁹⁷

Jeho následovníkem na poli etiky válečného konfliktu byl Hugo Grotius. Tento klasik novověké přirozenoprávní teorie zdůrazňoval především lidský sociální instinkt, z něhož pramení přirozené právo určující spravedlivé jednání. Ve všech situacích, kdy dochází k jeho nerespektování, se stává volba mocenských prostředků k nápravě mravní nutností, a dokonce povinností, jež plyne ze smluvní odpovědnosti politických subjektů za zajištění

⁹³ Srov. RADVAN, E. *Mravní aspekty vojenství a vojenské činnosti*, s. 46.

⁹⁴ Srov. tamtéž, s. 49.

⁹⁵ Srov. HOLUB, T. *Boj proti terorismu ve světle nauky o takzvané spravedlivé válce*, s. 50.

⁹⁶ Srov. SUTOR, H. B. *Politická etika*, s. 318.

⁹⁷ Srov. tamtéž, s. 318.

bezkonfliktních vztahů mezi lidmi.⁹⁸ Ve svém učení neodmítá vedení války ze spravedlivých důvodů a účast na ní považuje za morální povinnost. Grotius ve svém díle přehodnotil teorii spravedlivé války a transformoval ji do práv národů, čímž položil základ pro moderní mezinárodní právo.⁹⁹

Akceptací války za předem stanovených podmínek se zabýval i Jan Ámos Komenský. I když účelem vlády je podle něho udržet národy v míru, existují podmínky, proč lze válku vést, a to především válku obranou, ale uznával i válku revoluční, nebo preventivní.¹⁰⁰ Komenský apeloval na křesťanskou morálku, jež jako základ politiky povede k mírovému soužití lidí ve státě a států v mezinárodním společenství.¹⁰¹

Proti konceptu přirozeného práva národů a pojetí člověka jako tvora společenského se postavil anglický filozof Thomas Hobbes, jenž svým antropologickým pojetím vytvořil základ pro posuzování války nikoliv z etického pohledu, ale výhradně z pohledu politického. Války mezi suverénními státy považoval za nevyhnutelné a za jediné rozumné kritérium jejich oprávněnosti považoval prospěch.¹⁰² V důsledku toho se válčení stalo čistě pragmatickou záležitostí bez předchozího etického posuzování a smyslem a účelem válek bylo pouze dosahování politických cílů. Myšlenky politického a vojenského realismu zvítězily nad humanistickými koncepty práv národů nejen v teoretických východiscích, ale především v politické praxi a výsledkem bylo faktické oddělení etického a politologicko-sociologického pohledu na válku, přičemž etický pohled neměl prakticky žádný vliv na rozhodování evropské politiky.¹⁰³ Novověké právo na vedení války se postupně osvobozovalo od vazeb na myšlenky o právním řádu přesahující jednotlivé národy a stalo se prostředkem suverénního státu k obraně jeho životních zájmů.¹⁰⁴

2.1.5 Doba moderní

S příchodem moderní doby počínaje Velkou francouzskou revolucí je budování a užívání ozbrojených sil teoreticky posuzováno a prakticky vnímáno jako starost o suverenitu státu a o naplnění práva národa na sebeurčení.¹⁰⁵ Tlaky v Evropě pramenící z národního

⁹⁸ Srov. RADVAN, E. *Problém bezpečnosti v politickém a etickém myšlení*, s. 92.

⁹⁹ Srov. JOHNSON, T. J. *Morality and contemporary warfare*, s. 52.

¹⁰⁰ Srov. KREJČÍ, O. *Válka*, s. 93.

¹⁰¹ Srov. RADVAN, E. *Mravní aspekty vojenství a vojenské činnosti*, s. 72.

¹⁰² Srov. HOLUB, T. *Boj proti terorismu ve světle nauky o takzvané spravedlivé válce*, s. 54-55.

¹⁰³ Srov. tamtéž, s. 53.

¹⁰⁴ Srov. SUTOR, H. B. *Politická etika*, s. 319.

¹⁰⁵ Srov. RADVAN, E. *Mravní aspekty vojenství a vojenské činnosti*, s. 46.

uvědomování, a především z touhy po ekonomickém prospěchu z co největšího množství kolonií, a tím i vlivu na světový vývoj, vedly k vypuknutí I. světové války. V této válce se naplno projeví změny v charakteru vedení války vyvolané technickým rozvojem a také zavedením povinné rekrutace.¹⁰⁶ Ke změnám došlo nejen v oblasti technického zabezpečení a dostatečné kvantitě lidských zdrojů určených pro válku, ale i ve vnímání nutnosti války. Původní novověká politická teorie uznávající absolutní moc čistě světského státu při zajišťování bezpečnosti země prostřednictvím oddanosti stálých vojsk vladaři se transformovala na spojení povinnosti mobilizace ekonomických, psychických a mravních sil jistého kulturně spjatého teritoria a jeho obyvatel s obranou a prospěchem novodobého státu a národa a s prosazováním osvícensky chápaného pokroku.¹⁰⁷

Obrovské lidské a materiální škody I. světové války jasně ukázaly, že při novodobém způsobu vedení války již nelze její legitimitu chápat pouze jako eticky neutrální prostředek politiky absolutistického státu.¹⁰⁸ Následky této války vedly k prvním pokusům, jak mezinárodním právem omezit použití ozbrojené síly k řešení konfliktů mezi samostatnými státy.¹⁰⁹ V roce 1919 byla podepsána Versaillská mírová smlouva a tím vytvořena Liga národů, jejímž hlavním posláním byla poválečná demilitarizace a zamezení mezinárodním konfliktům. Členové Ligy se zavázali k dodržování pravidel mezinárodní spolupráce, udržování bezpečnosti a k respektování mezinárodního práva. V roce 1928 byl podepsán Pařížský pakt (někdy také uváděný jako Briand-Kelloggův pakt), jenž zavazoval své signatáře nezahajovat vzájemně válku, ponechával jim však právo na použití ozbrojené síly v případě obrany proti útoku.¹¹⁰ Založení Ligy národů i podpis Pařížského paktu byly pokusem o řešení konfliktů mezi státy mírovou cestou prostřednictvím mezinárodního práva.

Od poloviny 19. století docházelo k ideologizaci života společnosti. Mravní odhodlání a pěstování vojenských zdatností bylo zdůvodňováno nejen potřebami národa a společnosti, ale také velmi často myšlenkami ryze nacionalistickými, případně i idejemi socialistickými. V nacionálně-sociální teorii je ztělesněním národních hodnot stát, jehož síla dodává národům velikost, důstojnost a pocit hrdosti, zatímco odpovědnost občanů a vojáků je redukována na aktivní spoluúčast při realizaci národních zájmů i prostředky válečnými. V marxisticko-leninské teorii je nositelem univerzálních zájmů proletariát a akumulace moci je univerzálním

¹⁰⁶ Srov. HOLUB, T. *Boj proti terorismu ve světle nauky o takzvané spravedlivé válce*, s. 59.

¹⁰⁷ Srov. RADVAN, E. *Problém bezpečnosti v politickém a etickém myšlení*, s. 62.

¹⁰⁸ Srov. HOLUB, T. *Boj proti terorismu ve světle nauky o takzvané spravedlivé válce*, s. 59.

¹⁰⁹ Srov. JOHNSON, T. J., *Morality and Contemporary Warfare*, s. 58.

¹¹⁰ Srov. tamtéž, s. 58.

zájmem každého člověka na uskutečnění socialistických ideálů.¹¹¹ Ideologizované společnosti, které jsou navíc i militaristicky organizované, se stávají živným podhoubím pro konkurenční boj, eskalaci sporů a konfliktů, soupeření o moc a stupňování nejistoty v mezinárodních vztazích.¹¹²

Existence ideologizovaných a militaristicky založených států¹¹³ společně s neschopností mezinárodních organizací překonat po I. světové válce pojetí absolutistického státu na základě smluvně zakotveného mezinárodního práva včetně neuznání nadstátní autority¹¹⁴ v ovzduší společnosti nasáté falešnými pocity ponížení státu a stesku po státní autoritě vedlo k odmítnutí vnitropolitického konsenzu, narušení rovnováhy v mezinárodních vztazích a snahám o změny v mezinárodním uspořádání.¹¹⁵ To vše vyústilo v II. světovou válku, globální vojenský konflikt, který způsobil nezměrné materiální škody, ale především stál život více jak šedesát miliónů obětí. V jejím závěru, v roce 1944, začaly mezinárodní snahy o vytvoření nové organizace nahrazující nefunkční Ligu národů, která by dokázala přijmout a naplnit roli mezinárodně uznávané autority schopné zamezit mezinárodním válečným konfliktům. Touto organizací se stala Organizace spojených národů – OSN a nosným dokumentem její činnosti a poslání je Charta Organizace spojených národů. Světové uspořádání založené na principech obsažených v chartě je v současnosti základní daností při vymezení etických kritérií pro použití vojenské síly.¹¹⁶

2.2 Současná etická východiska existence ozbrojených sil

Široce chápaná bezpečnost v současném světě vyžaduje i nadále ochranu před krizovými situacemi, jež už nemůžeme hledat pouze v soutěžení a soupeření států. Tato bezpečnost zahrnuje také ekologickou bezpečnost, dodržování a prosazování principů ekonomické a sociální bezpečnosti, upevňování a obranu demokratických pořádků, ochranu lidských práv a záchranu lidských životů. Protože mezi těmito ohroženími a tradičním mocensko-politickým a válečným ohrožením existuje vzájemná spojitost, je nutné zajišťovat bezpečnost komplexně.¹¹⁷ Z tohoto důvodu musí být armáda budována nejen tak, aby byla schopna obrany státu a národa, ale musí být připravena i k zajišťování činností nutných pro záchranu

¹¹¹ Srov. RADVAN, E. *Problém bezpečnosti v politickém a etickém myšlení*, s. 62.

¹¹² Srov. RADVAN, E. *Mravní aspekty vojenství a vojenské činnosti*, s. 59.

¹¹³ Srov. tamtéž, str. 59.

¹¹⁴ Srov. HOLUB, T. *Boj proti terorismu ve světle nauky o takzvané spravedlivé válce*, s. 60.

¹¹⁵ Srov. RADVAN, E. *Problém bezpečnosti v politickém a etickém myšlení*, s. 62.

¹¹⁶ Srov. HOLUB, T. *Boj proti terorismu ve světle nauky o takzvané spravedlivé válce*, s. 61.

¹¹⁷ Srov. RADVAN, E. *Mravní aspekty vojenství a vojenské činnosti*, s. 59.

obyvatelstva v nouzových situacích, k udržování stability a bezpečnosti v regionu i k zabezpečování humanitárních misí a akcí ve prospěch míru.¹¹⁸

V současnosti přináší do oblasti bezpečnosti nová rizika vznikající model multipolárního světa s novými významnými aktéry v mezinárodních vztazích na pozadí často vzájemně protikladných politických a ekonomických procesů globalizujícího se světa. Hlavními riziky bude především soupeření o dostatek zdrojů (ropa, plyn, voda), intelektuální kapitál (znalosti, technologie) a v neposlední řadě také střet ideologií.¹¹⁹ Ze všech těchto rizik a střetů mohou v budoucnu vznikat krize, jež bude třeba řešit, a na které je nutné se připravit. Budování ozbrojených sil jako pojistky a ochrany vůči těmto rizikům musí mít nejen technické a personální zabezpečení, ale i morální oprávnění.

Etické oprávnění pro existenci ozbrojených sil vychází především z práva státu na svoji suverenitu a územní celistvost. Etické aspekty zajišťování bezpečnosti a míru potom pramení z několika zdrojů. Pro účely této práce představím jako zásadní etická východiska pro tuto oblast křesťansko-etickou tradici, mezinárodní právo a činnost OSN.

2.2.1 Organizace spojených národů a mezinárodní právo

Vztahy na poli mezinárodního práva veřejného jsou charakteristické značnou složitostí, která má svůj základ ve svrchovanosti jednotlivých států – účastníků mezinárodněprávních vztahů.¹²⁰ Tato složitost komplikuje přijetí univerzálních dohod, které by byly akceptovatelné pro všechny státy světa a jejich vlády. I přes tuto komplikovanost v mezinárodních vztazích jejich aktéři přijímali a přijímají dohody a smlouvy, které upravují mimo jiné i vznik a průběh ozbrojených konfliktů. Normy mezinárodního práva vztahující se na úpravu použití ozbrojených sil jsou zakotveny v mezinárodním humanitárním právu pro ozbrojený síly (v praxi používán i termín „válečné právo“). Základ tohoto práva pro ozbrojené síly tvoří Haagské úmluvy z r. 1907, Ženevské úmluvy z r. 1949, Dodatkové protokoly z r. 1977, Haagská úmluva na ochranu kulturních statků za ozbrojeného konfliktu z r. 1954 a Úmluva

¹¹⁸ Srov. RADVAN, E. *Problém bezpečnosti v politickém a etickém myšlení*, s. 109.

¹¹⁹ Srov. BALABÁN, M. *Megatrendy světového vývoje*. Praha: Prague Social Science Studie, Filozofická fakulta UK, Fakulta sociální věd [online]. Praha: Univerzita Karlova, © 2008 [cit. 2013-02-14]. Dostupné na WWW: http://publication.fsv.cuni.cz/attachments/281_031%20-%20Balaban.pdf.

¹²⁰ Srov. PEJŠEK, V. *Použití ozbrojené síly a mezinárodní veřejné právo*, iDnes.cz [online]. Praha: Mafra © 1999 – 2013 [cit. 2013-03-28]. Dostupné na WWW: <http://pravnicka.ihned.cz/c1-12535780-pouziti-ozbrojene-sily-a-mezinarodni-verejne-pravo>.

o zákazu a omezení použití určitých druhů konvenčních zbraní z r. 1980.¹²¹ Tyto dohody, smlouvy a protokoly jsou produktem mezinárodních snah o řešení otázek použití síly nejen ve fázi preventivních opatření, ale i v průběhu válečného konfliktu.

V současnosti je mezinárodním právem vyhrazeno právo použití ozbrojené síly státem, nebo státy tvořící mezinárodní společenství, pouze na případy sebeobranu, případně kolektivní sebeobranu ve smyslu Článku 51 Charty OSN.¹²² Právě Charta OSN tvoří právní rámec pro použití síly již od druhé světové války a jejím ústředním tématem je odmítnutí použití síly v mezinárodních vztazích jako první.¹²³ Mimo jiné stanovuje pro státy povinnost se vystříhat „ve svých mezinárodních stycích hrozby silou nebo použití síly jak proti územní celistvosti nebo politické nezávislosti kteréhokoli státu.“¹²⁴ Státy však mohou v souladu s mezinárodním právem použít vojenskou sílu, pokud jim hrozí vážné riziko pro jejich teritoriální integritu a politickou nezávislost.¹²⁵ Nahlížíme-li tedy na etické oprávnění použití síly k řešení konfliktu z pohledu mezinárodního práva zaštiťovaného OSN, spatřujeme základní etické hledisko pro použití vojenské síly v situaci, za které je tato síla použita. Má-li totiž vojenská činnost charakter sebeobranu nebo kolektivní obrany, pak takové užití síly můžeme považovat za eticky správné a morálně přijatelné.

I když Charta OSN definuje sebeobranu jako legitimní důvod pro použití vojenské síly, tak v mezinárodních vztazích preferuje spíše preventivní opatření před použitím násilí. Podle Charty OSN je udržování mezinárodního míru a bezpečnosti a za tím účelem konání účinných kolektivních opatření tak, aby se předešlo a odstranilo ohrožení míru a byly potlačeny útočné činy nebo jiná porušení míru a aby pokojnými prostředky a ve shodě se zásadami spravedlnosti a mezinárodního práva bylo dosaženo úpravy nebo řešení těch mezinárodních sporů nebo situací, které by mohly vést k porušení míru nejdůležitějším

¹²¹ Srov. SOBOTKA, J. *Obavy občanů ze základny USA mezinárodní právo potvrzuje*, České národní listy [online]. České národní listy.cz [cit. 2013-03-28]. Dostupné na WWW: <http://www.ceskenarodnilisty.cz/clanky/obavy-obcanu-ze-zakladny-USA.html>.

¹²² Srov. GRŮZA, D. *Spravedlivá válka (bellum iustum)* [online]. *E-polis.cz*, 16. květen 2007. [cit. 2013-03-28]. Dostupné na WWW: <http://www.e-polis.cz/pravo/197-spravedлива-valka-bellum-iustum.html>. ISSN 1801-1438.

¹²³ Srov. HOLÁ, I. *Preemptivní sebeobrana státu v podmínkách asymetrických hrozeb* [online]. Praha: Distance, revue pro kritické myšlení © 2008-2012 [cit. 2013-03-21]. Dostupné na WWW: <http://www.distance.cz/rocnik-2010/1-cislo/73-rocnik-2010/1-cislo/1176-preemptivni-sebeobrana-statu-v-podminkach-asymetrickych-hrozeb-dil-iv>.

¹²⁴ Informační centrum OSN Praha, *Charta OSN* [online]. Praha: OSN © 2005 UNIC Praha [cit. 2013-03-08]. Dostupné na WWW: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/charta-organizace-spojonych-narodu.pdf>.

¹²⁵ Srov. HOLÁ, I. *Preemptivní sebeobrana státu v podmínkách asymetrických hrozeb* [online]. Praha: Distance, revue pro kritické myšlení © 2008-2012 [cit. 2013-03-21]. Dostupné na WWW: <http://www.distance.cz/rocnik-2010/1-cislo/73-rocnik-2010/1-cislo/1176-preemptivni-sebeobrana-statu-v-podminkach-asymetrickych-hrozeb-dil-iv>.

úkolem OSN. Dále se OSN snaží rozvíjet mezi národy přátelské vztahy založené na úctě k zásadě rovnoprávnosti a sebeurčení národů a činit jiná vhodná opatření k posílení světového míru, uskutečňovat mezinárodní součinnost řešením mezinárodních problémů rázu hospodářského, sociálního, kulturního nebo humanitního a podporováním a posilováním úcty k lidským právům a základním svobodám pro všechny bez rozdílu rasy, pohlaví, jazyka nebo náboženství. V neposlední řadě chce OSN být střediskem, které by uvádělo v soulad úsilí národů o dosažení těchto společných cílů.¹²⁶

V roce 1948 přijalo OSN další důležitý dokument, který na chartu navazoval, a kterým deklaruje lidská práva jako všeobecně platná bez ohledu na kulturní či územní podmíněnost, Všeobecnou deklaraci lidských práv. Uznání přirozené důstojnosti a rovných a nezcizitelných lidských práv je základem svobody, spravedlnosti a míru ve světě.¹²⁷ Tyto dokumenty Organizace spojených národů, Charta OSN společně s Všeobecnou deklarací lidských práv, znamenají pro etiku válečného konfliktu jedno z fundamentálních východisek, neboť představují základní a jedinou platformu, na které se lidstvo sjednotilo bez ohledu na mocenskou, kulturní, rasovou či náboženskou rozdílnost.¹²⁸

2.2.2 Katechismus katolické církve

Tento oficiální souhrn katolické nauky předkládá výklad podstatných a základních složek křesťanského katolického učení ve světle II. vatikánského koncilu a celkové tradici církve. Etickým souvislostem obrany se věnuje kapitola Obrana míru. Mír považuje za nezbytnost úcty k lidskému životu, ochrany majetku osob, svobodné komunikace mezi lidskými bytostmi a respektování důstojnosti osob a národů. Povinnost zabránit válce klade nejen na všechny vládní představitele, ale i na všechny občany, zároveň také stanovuje právo a povinnost veřejné moci uložit občanům povinnosti nutné k národní obraně. Oprávněnou obranu vojenskou mocí podmiňuje přísným zvážením mravní odpovědnosti v duchu striktních podmínek nauky o spravedlivé válce. Připomíná nutnost dodržování mezinárodního humanitárního práva a varuje před slepým posloucháním rozkazů přičících se mravním

¹²⁶ Srov. Informační centrum OSN Praha, *Charta OSN* [online]. Praha: OSN © 2005 UNIC Praha [cit. 2013-03-08]. Dostupné na WWW: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/charta-organizace-spojonych-narodu.pdf>.

¹²⁷ Srov. Informační centrum OSN Praha, *Všeobecná deklarace lidských práv* [online]. Praha: OSN © 2005 UNIC Praha [cit. 2013-03-08]. Dostupné na WWW: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf>.

¹²⁸ Srov. HOLUB, T. *Boj proti terorismu ve světle nauky o takzvané spravedlivé válce*, s. 64.

zákonům.¹²⁹ Článek 2317 shrnuje: „Nespravedlnosti, přehnané nerovnosti hospodářského nebo sociální rázu, závist, nedůvěra a pýcha, které zhoubně řadí mezi lidmi i národy, neustále ohrožují mír a vyvolávají války. Všechno, co se koná k odstranění těchto nepořádků, přispívá k budování míru a k zažehnání války.“¹³⁰

2.2.3 **Gaudium et spes**

Pastorální konstituce o církvi v dnešním světě *Gaudium et spes* je jedním z nejdůležitějších a nejzávažnějších dokumentů II. vatikánského koncilu. Mimo otázek vztahu církve a současného světa se zabývá také otázkami člověka ve společnosti, řeší jeho poslání a povolání, význam manželství, hospodářský a společenský život a vývoj, kulturu, politiku a také otázky míru a války. Koncil považuje mír za dílo spravedlnosti, ne za pouhou neexistenci války, či rovnováhu nepřátelských sil, nebo dokonce výsledek panovačné nadvlády velmoci. Důležitá je láska k bližnímu, důvěra a úcta k jiným lidem a národům. Připomíná především trvalou platnost přirozeného mezinárodního práva a nabádá k jeho dodržování, včetně dodržování zásad humanitárního práva. Jednání, která je porušují, označuje za zločinné. Nabádá k úsilí o mírové řešení konfliktů mezi národy skrze mezinárodní smlouvy a s pomocí mezinárodní autority.¹³¹

Protože však války jsou stále ještě součástí lidské existence, schvaluje koncil právo na spravedlivou obranu: „Dokud bude hrozit nebezpečí války a nebude existovat příslušná mezinárodní autorita vybavená dostatečnými mocenskými prostředky, dotud se nebude moci upřít vládám právo na spravedlivou obranu, ovšem po vyčerpání všech prostředků mírového vyjednávání. Hlavy států a všichni, kteří se podílejí na odpovědnosti za stát, mají tedy úkol chránit blaho lidu, který jim byl svěřen, a to se vší vážností. Jenže něco jiného je chopit se zbraní ve spravedlivé obraně, a něco jiného chtít si podmanit jiné národy. Válečný potenciál nedává ještě právo k jakémukoli vojenskému nebo politickému použití. A když už naneštěstí válka vypukne, neznamená to, že je válčícím stranám dovoleno všechno.“¹³²

¹²⁹ Srov. Katechismus katolické církve, čl. 2308-2316.

¹³⁰ Srov. Katechismus katolické církve, čl. 2317.

¹³¹ Srov. *Gaudium et spes*.

¹³² *Gaudium et spes*, článek 79.

2.2.4 Encyklika *Pacem in terris*

Encyklika papeže Jana XXIII. vydaná v dubnu 1963 se zabývá vztahy mezi lidmi a veřejnou mocí uvnitř politického společenství, vztahy mezi státy, vztahy mezi jednotlivými politickými společenstvími a společenstvím národů, zdůrazňuje nezadatelná lidská práva včetně práv hospodářských a politických, ale připomíná i lidské povinnosti, jež jsou s právy spojeny. Vztahy mezi státy se mají utvářet podle zásad pravdy, spravedlnosti, čínorodé solidarity a svobody. Podle papeže Jana XXIII. si proměna mezinárodních vztahů vynucuje změnu v řešení otázek bezpečnosti a zajištění míru. Pro zajištění obecného blaha všech národů je podle něho nezbytné, aby na základě společné dohody vznikla celosvětová politická moc, nestranná vůči všem, která by nebyla zatížena partikulárními zájmy, a která by usilovala o obecné blaho všech národů, jejímž základním cílem bude uznávání, respektování a ochrana a podpora práv lidské osoby.¹³³

2.2.5 Návrat ke Grotiovi

Od vzniku a rozpracování učení o spravedlivé válce pozdními scholastiky na začátku novověku zůstalo toto učení nezměněno až do 20. století. Ustrnulo v tradiční podobě křesťanského morálního učení, které však ztratilo vztah k pokračujícímu politickému vývoji a nerefletovalo změny na poli mezinárodních vztahů. Pokleslo na úroveň ideologie a stalo se prostředkem propagandy.¹³⁴ Pod dojmy katastrofy a zkázy II. světové války muselo nutně dojít k přehodnocení tohoto učení. Vždyť i přes principy, které do tohoto učení zavedl Francisco Suárez, hodnocení přípustnosti případné války stále umožňovalo vyvolávání dalších a ještě hrůznějších válečných běsnění pod záštitou spravedlivé války.

Přechod od starého učení o spravedlivé válce k nové etice míru lze pozorovat již v sociálním poselství papeže Pia XII, jenž se znalostí utrpení a hrůz II. světové války odklání toto učení od ospravedlnění války směrem k zabránění válce. Otázku zajištění a posílení míru považuje za nejdůležitější a také poprvé hovoří o tom, že mír vyžaduje nové, institucionálně zabezpečené uspořádání vztahů mezi národy.¹³⁵ Podle představ Pia XII.

¹³³ Srov. *Jan XXIII., Pacem in terris*.

¹³⁴ Srov. SUTOR, H. B., *Politická etika*, s. 318.

¹³⁵ Srov. tamtéž, s. 318.

je existence každého jednotlivého státu zakotvena v mezinárodním právu a svoji suverenitu tak může vykonávat jen v rámci mezinárodního práva.¹³⁶

Základem pro budování mezinárodních vztahů a koncepce mezinárodního práva nemohou být, podle Grotia, moc a síla, ale pouze princip spravedlnosti společně se smlouvou – dohodou národů o dobrém sousedství. V případě konfliktů, kdy nelze soupeřící strany přinutit k jednání a dosažení dohody mírovou cestou, považuje volbu mocenských prostředků za adekvátní pouze tehdy, jsou-li porušovány příkazy přirozeného rozumu a řád spravedlnosti.¹³⁷ Princip přirozeného rozumu a spravedlnosti je podle něho natolik důležitý, že je nutno mu dát vždy přednost při řešení mezinárodních konfliktů. V žádném případě nelze sledovat pouhé utilitární mocenské hledisko, ale vždy je nutno hledat především bezpečnostní kritérium, v každé situaci musí být primárním zájmem bezpečnost člověka.

2.3 Etické aspekty vojenské profese

Voják z povolání – vojenský profesionál, i když je určen ke zcela specifickým úkolům v rámci společnosti, je stále její součástí, je utvářen v jejím kontextu včetně společensko historického vývoje. Za jeden z hlavních požadavků na jeho připravenost je nutno považovat odpovídající morálně volní vlastnosti, vlastenectví a přesvědčení o významu své profese.¹³⁸ Vojenský profesionál tedy musí být velmi dobře profesně připraven, a to znamená nejen po stránce odborné, fyzické, psychické, jazykové, ale také po stránce morální.

2.3.1 Profesionální pohled

Příprava vojenského profesionála je specializována na získání zvláštních vědomostí a zručností, které jsou v civilním životě prakticky nevyužitelné, a jejichž získání je z časového hlediska náročné. Tyto schopnosti jsou použitelné pouze při obraně státu, a to ve formě vykonávání politických rozhodnutí o použití násilí. Vzhledem k monopolizaci práva státu na výkon vojenského povolání je charakteristikou profesionálního vojáka jeho loajalita ke státu a vysoká míra patriotismu.¹³⁹ Pouhé jednání podle mravních povinností spjatých s povoláním, v tomto případě především schopnost a ochota postupovat loajálně, sice

¹³⁶ Srov. HOLUB, T. *Boj proti terorismu ve světle nauky o takzvané spravedlivé válce*, s. 68.

¹³⁷ Srov. RADVAN, E. *Mravní aspekty vojenství a vojenské činnosti*, s. 59.

¹³⁸ Srov. KOTEK, K. Jak připravovat vojenské profesionály, *Obrana a strategie, ročník 2001, číslo 1* [online]. Brno: Obrana a strategie © 2001-2013 Univerzita obrany [cit. 2013-03-21]. Dostupné na WWW: <http://www.defenceandstrategy.eu/cs/archiv/rocnik-2001/1-2001/jak-pripravovat-vojenske-profesionaly.html>.

¹³⁹ Srov. PIRVARČI, J. *Konzervativny pohľad na obrannú politiku a etika vojaka-profesionala*, 30. 5. 2001[online]. Bratislava: Konzervativny inštitut M. R. Štefánika [cit. 2013-03-21]. Dostupné na WWW: <http://www.konzervativizmus.sk/article.php?54>.

znamená naplnění výzvy profesní etiky jednat z vojensko-profesního hlediska správně, ale neznamená to automaticky také jednat mravně. Voják se nemůže zříci své odpovědnosti s odůvodněním na „plnění rozkazů“.¹⁴⁰ Při vykonávání svého povolání se musí voják neustále zabývat otázkami po obecně lidské odpovědnosti, kterou nemůže odmítnout v zájmu „vyšších cílů“ nebo „ideologie“. Podřizování vojáků stranickým a ideovým zájmům politiků vždy znamenalo potlačování jejich profesionalismu. Vojenská kvalita profesionálního vojáka nezávisí pouze na cílech, kterým slouží. V případě nejistoty musí lidskost a morálka dostat přednost před slepým plněním rozkazů.¹⁴¹

Profesionalita vojáka neobsahuje pouze bezchybný výkon vojenské služby na základě znalostí, schopností, dovedností, návyků, dodržování pravidel platných v armádním prostředí a respekt k souboru ctností tradičně spojovaných s vojenským povoláním. Redukce mravní povinnosti na uskutečňování požadavků a etických předpisů profese spolu s osobním zájmem vojáka produkuje pouze loajalitu, nikoliv odpovědnost za mravní jednání.¹⁴² Přestože výkon vojenského povolání sleduje linii politických cílů, nelze plnění vojenských povinností i v mravní rovině zjednodušit pouze na automatické přijetí občanských povinností v kontextu vojenských ctností.

2.3.2 Občanský pohled

Profesionální výkon vojenského povolání můžeme reflektovat z pozice konzervativních hodnot, které toto povolání naplňuje. Především se jedná o tradiční hodnoty jako je patriotismus, úcta k institucím, poslušnost k nadřízeným, význam historických zkušeností. Nelze však přeceňovat význam individualismu a neomezené svobody. Voják profesionál v globále odmítá násilí a neglorifikuje válku, umožňuje otevřenost myšlenek, preferuje pragmatický přístup, myšlenky humanismu a úctu k lidským hodnotám.¹⁴³ Hlavní motivací pro výkon vojenského povolání se stává smysl pro povinnost při službě vyššímu cíli, smysl pro službu státu a jeho orgánům, smysl pro subordinaci, hierarchii a pravidla. Voják odmítá bezpráví, rovnostářství a chaos. Naopak uznává schopnosti, kvalitu, výsledky, tvořivý přístup,

¹⁴⁰ Srov. RADVAN, E. *Mravní aspekty vojenství a vojenské činnosti*, s. 21.

¹⁴¹ Srov. PIRVARČI, J. *Konzervativny pohľad na obrannú politiku a etika vojaka-profesionála*, 30. 5. 2001[online]. Bratislava: Konzervatívny inštitut M. R. Štefánika [cit. 2013-03-21]. Dostupné na WWW: <http://www.konzervativizmus.sk/article.php?54>.

¹⁴² Srov. RADVAN, E. *Problém bezpečnosti v politickém a etickém myšlení*, s. 22.

¹⁴³ Srov. PIRVARČI, J. *Konzervativny pohľad na obrannú politiku a etika vojaka-profesionála*, 30. 5. 2001[online]. Bratislava: Konzervatívny inštitut M. R. Štefánika [cit. 2013-03-21]. Dostupné na WWW: <http://www.konzervativizmus.sk/article.php?54>.

individualitu a zodpovědnost.¹⁴⁴ Takto charakterizované vojenské povolání vyžaduje velmi dobře odborně připravené profesionály, kteří jsou schopni na základě jistoty svého jednání z pohledu odborných znalostí a zkušeností řešit i otázky v morální rovině.

Samuel P. Huntington svůj koncept vojenské etiky definuje jako konzervativní realismus, který nadřazuje společnost nad individuem a zdůrazňuje význam řádu a hierarchie. Podle něho je etika vojenské profese pesimistická, kolektivistická, inklinující k historii, mocensky orientovaná, nacionalistická, militaristická, pacifistická a instrumentalistická.¹⁴⁵ Protože nejen armáda, ale především její příslušníci, jsou odrazem společnosti, je pro soulad vojenské etiky a civilního vnímání armády nutné, aby charakteristika vojenské etiky v sobě zahrnovala takové hodnoty, které jsou vlastní i okolní civilní společnosti. Morris Janowitz ve svém pohledu na vojenskou etiku vychází z obdobných názorů jako Huntington, jehož definici vojenského profesionála jako „manažera násilí“ rozšířil o úlohu „heroického vůdce“, čímž do základních etických aspektů přidal rovinu smyslu pro čest, význam tradice, obřadů a osobní cti a také napojení armády na společnost, pro niž jsou oběti přinášeny.¹⁴⁶ I pro něho je velmi důležité spojení profesionálního vojáka a občanské společnosti, jež přináší konsenzus v základních otázkách vojenských i civilních hodnot.

2.3.3 Křesťanský pohled

Všechny hlavní proudy křesťanstva mají pozitivní vztah k obraně vlasti, neboť dělají rozdíl mezi individuální etikou, ve které skutečně křesťan má být člověkem lásky, nemá oplácet zlé zlym a má milovat i nepřítel, a etikou státu, kde je člověk občanem, příslušníkem státního orgánu, který je Bohem pověřen bránit dobro.¹⁴⁷ Přesto, i když je jednání vojáka součástí jednání instituce, a jako takové je tedy součástí sociální etiky, ponechává si rysy individuální odpovědnosti a mravní povinnosti. Křesťanství nezavrhuje výkon povolání vojáka. Správný křesťan se nemá vyhýbat vojenské službě, neboť ta je v souladu s Božím řádem.¹⁴⁸

¹⁴⁴ Srov. PIRVARČI, J. *Konzervatívny pohľad na obrannú politiku a etika vojaka-profesionála*, 30. 5. 2001[online]. Bratislava: Konzervatívny inštitút M. R. Štefánika [cit. 2013-03-21]. Dostupné na WWW: <http://www.konzervativizmus.sk/article.php?54>.

¹⁴⁵ Srov. KUČERA, T. *Potřebuje armáda vlastní hodnotový řád?*, *Vojenské rozhledy*, 2011, č. 1, s. 72.

¹⁴⁶ Tamtéž, str. 72.

¹⁴⁷ Srov. KIŠŠ, I. *Vojenská etika*, Prednáška z konferencie predstaviteľov vojenskej a policajnej duchovnej služby v ozbrojených zložkách SR, Sv. Jur, 11. marca 2009. Ministerstvo obrany SR [online]. Bratislava: Ministerstvo obrany SR © 2011 - Ministerstvo obrany Slovenskej republiky [cit. 2013-02-21]. Dostupné na WWW: <http://www.ustreps.sk/prednaska-prof-thdrigora-kissa-vojenska-etika/>

¹⁴⁸ Srov. KIŠŠ, I. *Sociálna etika*, s. 317.

V Katechismu katolické církve lze nalézt nejen právo na oprávněnou obranu, ale přímo mravní povinnost bránit zemi. Článek 2265 stanoví: „Oprávněná obrana může být nejen právo, nýbrž i závažná povinnost toho, kdo je odpovědný za život druhých, za obecné blaho rodiny nebo občanského společenství.“¹⁴⁹ Lze tedy výkon vojenského povolání chápat za mravní povinnost bránit zemi a jako k takové k ní přistupovat s maximální odpovědností.

Koncilní text II. vatikánského koncilu *Gaudium et spes* se ve své 5. části věnuje míru a společenství národů. I když zcela jednoznačně nabádá k zachování míru, objasňuje jeho pravé a vznešené pojetí a odsuzuje nelidskost války, přiznává, že války dosud nebyly z lidského světa vymýceny.¹⁵⁰ A právě proto prohlašuje: „Ti, kteří slouží vlasti ve vojsku, ať se považují za služebníky bezpečnosti a svobody národů. Když tento úkoly správně plní, opravdu přispívají k obecnému blahu národa a k upevnění míru.“¹⁵¹

2.4 Profesní etika vojáka z povolání Armády České republiky

Branný zákon specifikuje vojáka jako občana, jemuž vznikla branná povinnost a jemuž bylo při odvodním řízení vydáno rozhodnutí o schopnosti vykonávat vojenskou činnou službu.¹⁵² Dnem, kdy nabude právní moci rozhodnutí o povolání do služebního poměru, se občan stává vojákem z povolání. Vzhledem ke skutečnosti, že v současnosti již neexistuje všeobecná branná povinnost, ale pouze dobrovolná, která vzniká dnem následujícím po dni, v němž občan dosáhl věku osmnácti let a zaniká dnem dosažení věku šedesáti let, je nutné, aby občan, který má zájem dobrovolně převzít závazek ke službě, tuto svoji vůli vyjádřil zcela prokazatelně, svobodně a samostatně. Vojenskou činnou službou za stavu ohrožení státu nebo válečného stavu je mimořádná služba. Mimo stav ohrožení, nebo mimo válečný stav, je vojenskou činnou službou služba vojáka z povolání ve služebním poměru. Dále také služba vojáka v záloze povolání na vojenské cvičení nebo na výjimečné vojenské cvičení.¹⁵³

2.4.1 Dobrovolné převzetí branné povinnosti

Dobrovolný závazek občana k povolání vojáka předpokládá jeho svobodnou subjektivní vůli projevenou při volbě povolání. V současné moderní době se jeví ve všech oblastech rozhodování člověka nejdůležitějším hlediskem pouze hledisko ekonomické. V tržní

¹⁴⁹ Katechismus katolické církve, čl. 2265.

¹⁵⁰ Srov. *Gaudium et spes*, 5. kapitola.

¹⁵¹ *Gaudium et spes*, 5. kapitola.

¹⁵² Zákon č. 585/2004 Sb., o branné povinnosti a jejím zajišťování, ve znění platném k 31. 12. 2012.

¹⁵³ Zákon č. 585/2004 Sb., o branné povinnosti a jejím zajišťování, ve znění platném k 31. 12. 2012.

ekonomice se řídí vše nabídkou a poptávkou a chováním spotřebitelů na trhu. Trh práce není výjimkou. Práce se považuje za primární výrobní faktor a představuje všechny lidské zdroje, které mohou firmy při své činnosti využít. Lidské zdroje, které jsou schopny a ochotny pracovat, definujeme jako pracovní sílu, která se na trhu práce směňuje za peníze.¹⁵⁴ Je tedy samozřejmé, že při volbě zaměstnání občana hraje velmi podstatnou roli situace na trhu práce a reálné očekávání z uspokojení potřeb prostřednictvím směněné práce.

Občané, kteří uvažují o povolání vojáka, však nemohou sledovat jenom toto hledisko (i když ho nemohou v žádném případě opominout) a orientovat se pouze podle reálné situace na trhu práce. Výkon vojenského povolání je na hranicích tělesných a duševních sil a častokrát i na hraně mezi životem a smrtí a jako takový jej nelze na trhu práce dostatečně reálně ocenit. Tuto situaci nedokáží zlepšit ani benefity, které armáda poskytuje.¹⁵⁵ Do rozhodování občanů tedy nutně musí vstupovat i jiná hlediska a jiné aspekty než pouze ekonomické. Volba se v první řadě týká morálky samotné. Profesionální služba je za peníze a snadno se může stát, že bude jenom pro peníze. To je reálné nebezpečí, kterému je třeba předejít, a proti kterému je nutné se bránit. Služba vojáka pro peníze totiž sebou nese rizika žoldněřství. Skutečná služba je charakteristická morální odpovědností vojáka za své skutky, kterou nelze vyměnit za prosté plnění rozkazů a už vůbec ne za skrývání se za taxativně vymezenými povinnostmi.¹⁵⁶ Aby se tedy vojenská služba nestala službou pouze pro peníze, je nutné, aby si občan vstupující do armády uvědomil svoji míru ochoty plnění morálních povinností s touto službou spjatých a schopnost sebereflexe z pohledu odpovědnosti za své jednání.

Pokud bychom volbu povolání vojáka posuzovali z pohledu křesťana a jeho účasti na společenském životě, potom bychom došli k závěru, že tato volba je formou odpovědnosti křesťana v politickém společenství tak jako i vedení prostého odpovědného života, respektování zákonů, volební účast nebo aktivní účast v místní či státní politice a správě.¹⁵⁷ Chce-li se tedy křesťan aktivně podílet na životě společnosti, má možnost angažovat se nejen

¹⁵⁴ Srov. BEDNÁŘ, J. *Základní kapitoly z mikroekonomie*, s. 83.

¹⁵⁵ Srov. ČERNOCH, F. *Profesionalizace AČR: přístupy - pojetí – řešení*, *Obrana a strategie, ročník 2001, číslo 1* [online]. Brno: Obrana a strategie © 2001-2013 Univerzita obrany [cit. 2013-02-21]. Dostupné na WWW: <http://www.defenceandstrategy.eu/cs/archiv/rocnik-2001/1-2001/profesionalizace-acr-pristupy-pojeti-reseni.html>.

¹⁵⁶ Srov. tamtéž.

¹⁵⁷ Srov. MÍČKA, R. *Křesťanský rozměr prosazování spravedlnosti a legitimacy užití síly*, *Východiska a perspektivy duchovní služby u policie*, s. 28.

v prostém „civilním“ sektoru, ale není mu upřeno ani právo podílet se na odpovědnosti vůči společnosti v ozbrojených silách.

Dobrovolné převzetí branné povinnosti se stává předmětem svědomí každého jednotlivého občana. Protože však svědomí není pouhou neúplatnou bilancí minulých činů, ale stává se především posuzovatelem budoucích možností jednání, kterých je člověk schopen, tak svědomí ve své základní a nejdůležitější funkci pro morální život působí jako senzor ukazující jednotlivci, co má dělat, ale ne proto, že to dělat musí, ale proto, že on to udělat může.¹⁵⁸ Občan, který přijal vojenskou profesi jako své povolání, je tedy povinen si ve svém svědomí otevřeně položit otázku a pravdivě si na ni také odpovědět, zda skutečně jako voják bude moci činit podle svého svědomí to, co se po něm bude žádat.

Blahobyt a rozvoj jakékoliv společnosti ve světě představovaném neustálými změnami (války, boje o moc, prosazování zájmů všemi prostředky), ale i vytváření a udržení atmosféry důvěry, pochopení, porozumění a klidu v prostředí vzájemného soutěžení a soupeření, mohou být zajištěny jedině tehdy, budou-li členové takové společnosti ochotni a schopni se angažovat.¹⁵⁹ Taková ochota k angažovanosti sice vychází z mravního vědomí občanů, to ale sama o sobě nestačí, protože i když podvědomě máme všichni v sobě zakódovaný smysl pro ochranu slabších nebo pro udržení funkční společnosti jako podmínky pro přežití lidského druhu, v současné době individualizace se ochota k odpovědnosti za jiné, než pouze za sebe, vytrácí.

2.4.2 Etické zdůvodnění dobrovolného přijetí branné povinnosti

Odpovědné morální jednání není pouhou akceptací „univerzálních cílů“ obsažených v mravních normách a jejich následné přijetí jako obecně závazných, ale je spíše dáno porozuměním složitosti světa a uvědoměním si úlohy člověka v něm. Pouze ten, kdo je schopen přemýšlet o morálce na těchto základech, je schopen skutečně mravního činu a stane se mravně zainteresovaným na zachování, obhajobě a prosazování oprávněných zájmů člověka, společnosti a lidstva, neboť je k tomu veden nejen svojí lidskostí, ale především mravní povinností k sobě samému. Lidé jednají mravně především tehdy, jednají-li uvědoměle rozhodující se svobodně pro povinnost bez jakéhokoliv odvolávání se na účel

¹⁵⁸ Srov. SCHOCKEHOFF, E. *Podstata a funkce svědomí*, Teologické texty, ročník 2004, č. 4 [online]. Praha: Teologické texty © 2004-2011 [cit. 2013-02-21]. Dostupné na WWW: <http://www.teologicketexty.cz/casopis/2004-4/Podstata-a-funkce-svedomi.html>.

¹⁵⁹ Srov. RADVAN, E. *Mravní aspekty vojenství a vojenské činnosti*, s. 21.

a cíl.¹⁶⁰ Rozhodnutí pro volbu povolání vojáka, pokud bylo učiněno svobodně a při znalosti všech ekonomických a společenských důsledků, musí být založeno právě na takovém odpovědném morálním jednání, které občanovi dokazuje, že jeho rozhodnutí stát se vojákem bylo správné a odůvodněné.

Občan, který má vůli stát se vojákem, musí dokázat správně pochopit svět a společnost jako takovou, musí se umět orientovat nejen ve svých hodnotách a prioritách, ale především v hodnotách společnosti, ve které žije. Musí akceptovat její kulturu a její morálku. Musí však být schopen samostatného rozhodování o dobru a zlu. Musí dokázat posoudit své činy nejen jako činy, které mu nařizují rozkazy a nařízení a které by měl vykonávat bez pochybností, ale jako činy, o jejichž správnosti je naprosto přesvědčen. Takový občan si je vědom odpovědnosti za bezpečnost svého státu a nezastupitelnosti hodnot přijímaných ve společenství, jehož je členem, a proto chápe funkci armády, význam vojenské činnosti a smysl vojenské služby a profese.¹⁶¹ Občan, který tedy dobrovolně přijme vojenskou povinnost a stane se vojákem, nechápe toto povolání jen jako pouhé povolání, ale je přesvědčen o jeho hodnotě pro společnost, o smyslu jeho vykonávání, rozumí služebním povinnostem a chápe je v souvislostech, přemýšlí nad svým jednáním a posuzuje jej v širokých konsekvencích tak, aby své povolání skutečně vykonával jako své poslání, zodpovědně a morálně.

V situaci dobrovolného převzetí branné povinnosti se ale nesmí zapomínat na skutečnost, že výkon vojenského povolání je velmi silně svázán s politickou daností ve společnosti. Proto i vstup do ozbrojených složek je podmíněn alespoň vzdálenou a obecnou slučitelností daného politického řádu a v případě vojáka - křesťana i s jeho křesťanským chápáním společnosti.¹⁶² Voják musí být loajální vůči státu, kterému slouží, což znamená, že je nezbytné, aby étos společnosti byl v souladu s vnitřním přesvědčením vojáka. V opačném případě by se služba pro vojáka stala nejen morálně neúnosnou, ale ztratila by svůj smysl i své opodstatnění.

2.5 Vojenská profesní etika jako součást aplikované etiky

Aplikovanou etiku v současnosti nacházíme ve všech oblastech lidského jednání a konání. Chápeme ji jako typizovaný způsob posouzení morálního problému a jeho reflexe v určité,

¹⁶⁰ Srov. RADVAN, E. *Mravní aspekty vojenství a vojenské činnosti*, s. 16-17.

¹⁶¹ Srov. RADVAN, E. *Problém bezpečnosti v politickém a etickém myšlení*, s. 17.

¹⁶² Srov. MÍČKA, R. *Křesťanský rozměr prosazování spravedlnosti a legitimacy užití síly, Východiska a perspektivy duchovní služby u policie*, s. 27.

konkrétně dané, oblasti. Jejím smyslem je nalézat v těchto oblastech etická zdůvodnění speciálních norem, které můžeme následně považovat za vyšší normy používané v konkrétních životních situacích. Její úlohou je použít normativní principy a pravidla na problematiku případy praktického života a také tyto situace morálně posoudit.¹⁶³ Aplikovaná etika tedy poskytuje návod, jak nalézt morální normy a etické postupy v situacích, které jsou společenskému životu přirozené a běžné. Její bezprostřední výhodou je, že řeší problematiku v konkrétních, specifických a speciálních oblastech lidského života. Díky specializaci mohou být její závěry pro praxi velmi pregnantně formulované.

Speciální typ aplikované etiky potom tvoří profesní etika, která prezentuje účinnost aplikované etiky v teoretickém i praktickém významu.¹⁶⁴ Profesní etika se věnuje především hodnotám dané profese, ale také zvyklostem, obyčejům, ustáleným metodám a praktickému naplňování povinností a poslání, znalostem a dovednostem nutným pro její výkon, zabývá se takovými oblastmi lidské činnosti, kde velmi často dochází ke střetům mezi odbornými požadavky na výkon povolání a morálním vědomím a svědomím vykonavatele profese. Předmětem vojenské profesní etiky však není pouze poznání mravních povinností, jež jsou spjaty s touto profesí, ani rozbor ctnostní tradičně s tímto povoláním spojených, ale také mravní hodnocení a následná regulace konkrétních činností s vojenstvím souvisejících, počínaje výrobou zbraní, přes nasazení ozbrojených sil při řešení konfliktu až po projevy specificky vojenského a armádního života.¹⁶⁵ Vojenská profesní etika tedy pokrývá velmi široký okruh společenských činností, jejichž základním pojítkem je politika. Produktem profesní etiky bývají velmi často etické kodexy, které dokáží regulovat, usměrňovat a napomáhat při výkonu profesních povinností. Tyto kodexy nejenže korigují výkon profese, ale pomáhají jejím příslušníkům orientovat se v situacích, které vzbuzují etické otázky.

2.5.1 Etický kodex vojáka z povolání

Odpovědnost projevující se svobodným jednáním na základě mravní povinnosti vyvolává diskuse o tom, jak tuto odpovědnost správně chápat a přijmout. Samotné přijetí odpovědnosti za svobodné jednání je totiž daleko složitější než pouhé ztotožnění se s mravními imperativy plynoucími z toho či onoho mravního kodexu.¹⁶⁶ Morální kodex

¹⁶³ Srov. FOBEL, P. *Aplikovaná etika, teoretické východiska a současné trendy*, s. 78-79.

¹⁶⁴ Srov. tamtéž, s. 98.

¹⁶⁵ Srov. RADVAN, E. *Mravní aspekty vojenství a vojenské činnosti*, s. 8.

¹⁶⁶ Srov. tamtéž, s. 16.

je pouhým orientačním návodem, který udává směr snažení a cíle jednání, ale konkrétní kroky jsou povinností zodpovědných jedinců. Tyto kroky by měly být v souladu s morálním kodexem, nelze jej však brát jako jediné existující dogma. Při každém rozhodování člověka je mnoho různých proměnných, které mají vliv na výsledek, na rozhodnutí a na jednání. A člověk tyto proměnné musí umět správně posoudit a zvážit především v kontextu s morálním kodexem.

Z tohoto důvodu (ozřejmit morální kodex a nastínit etická východiska služebního poměru vojáka z povolání) byl přijat v Armádě České republiky Etický kodex vojáků v činné službě. Tento dokument má tvořit vodítko pro chování a rozhodování příslušníků rezortu Ministerstva obrany ČR s důrazem na morální naplnění profesních a společenských rolí. Důraz byl položen na profesní odpovědnost k této zemi a jejím občanům, na čestné a slušné chování vůči kolegům a kolegyním i vůči ostatním lidem. Klade si za cíl podporovat takové chování vojáků, které bude znamenat svědomité a řádné konání služby podle všech sil, znalostí a schopností.¹⁶⁷ Každý voják při vstupu do služebního poměru je povinen se s touto etickou normou seznámit a nejen při každodenní služební činnosti se jí řídit, ale neopomíjet ji ani ve svém soukromém a osobním životě. Text etického kodexu pro vojáky z povolání je shodný s textem pro vojáky v aktivní záloze dobrovolné a zní:

„Kodex etiky vojáka vyjadřuje tradiční vojenské hodnoty, které má každý voják ctít a vytvářet tak základ pro vybudování a udržení důvěry veřejnosti v Armádu České republiky. Těmito hodnotami jsou: odpovědnost a smysl pro povinnost; obětavost; odvaha; věrnost; čest.

Odpovědnost a smysl pro povinnost: „uvědomuj si své povinnosti, projevej iniciativu a tvořivý přístup ke službě“

Tato hodnota představuje respektování a dodržování zákonů, nařízení a rozkazů. Základem je odpovědný vztah jedince k plnění povinností podle jeho nejlepších schopností. Neznamená však uposlechnutí rozkazů nadřízených, jejichž splněním by došlo ke spáchání trestného činu. Významným projevem odpovědnosti je samostatnost, iniciativa a tvořivý přístup jedince.

¹⁶⁷ Srov. Ministerstvo obrany ČR, *Kodex etiky vojáka z povolání a vojáka v aktivní záloze dobrovolné*, Duchovní služba Armády České republiky [online]. Praha: Ministerstvo obrany ČR © Duchovní služba AČR [cit. 2013-02-09]. Dostupné na WWW: <http://www.kaplani.army.cz/index.php?id=54>.

Obětavost: „*dej všechno, dej víc, než dostáváš, uvědom si, že úspěch celku stojí výš než úspěch tvůj*“

Tato hodnota představuje především správné řazení priorit. Pro vojáka musí být zájmy celku nadřazeny jeho individuálním zájmům.

Odvaha: „*neboj se rozhodnout a přijímat nové výzvy, měj sílu překonat složité, nebezpečné a riskantní situace*“

Tato hodnota představuje odhodlání, morálně-volní a duševní sílu dělat to, co je správné, i v případě možných nepříznivých následků a okolností. Velitelé a řídicí pracovníci v ozbrojených silách musí umět převzít odpovědnost a rozhodovat i ve složitých, nebezpečných a riskantních situacích.

Věrnost: „*bud' oddaný své zemi a její armádě a loajální ke svým nadřízeným, respektuj své spolupracovníky a podřízené*“

Tato hodnota znamená být oddán zemi a armádě, která ji brání. Znamená ztotožnění, sepětí vojáka se zájmy a osudy národa, armády, útvaru, jednotky, osoby velitele a ostatních příslušníků celku. Blízko k této kvalitě má pojem hrdost, který vyjadřuje vztah jedince k útvaru, jednotce, ale též k vojsku, odbornosti, hodnostnímu sboru nebo hodnosti. Věrnost je významná pro vytváření a posilování sebedůvěry, pocitů jistoty, pozitivních pracovních vztahů a výkonnosti, je důležitá pro navození pocitu sounáležitosti a vytvoření vztahů soudržnosti.

Čest: „*bud' přímý a zásadový, jednej vždy v souladu se svým svědomím, tvé poslání tě zavazuje*“

Tato hodnota je završením etických hodnot v armádě. Je motivačním činitelem a opravňuje morální rozhodnutí založená na příkladných osobních kvalitách a čistém svědomí. Čest propojuje všechny hodnoty, které jsou obsaženy v Kodexu etiky vojáka. Má blízko k mravnosti, protože čestný jedinec se ztotožňuje se skupinovými, tedy vyššími hodnotami a pracuje ve prospěch vyšších celků. Vnímání a respektování otázek cti poskytuje jedincům významné intelektuální zázemí a motivaci k jednání.¹⁶⁸

Voják, který se s etickým kodexem seznámí a pochopí jej ve všech jeho souvislostech, rozliší jeho návody a rady a vidí jej v jeho reálné podobě, může na výraz jeho přijetí složit Slib vojáka z povolání a vojáka v aktivní záloze dobrovolné. Tento slib je dobrovolným

¹⁶⁸ Ministerstvo obrany ČR, *Kodex etiky vojáka z povolání a vojáka v aktivní záloze dobrovolné*, Duchovní služba Armády České republiky [online]. Praha: Ministerstvo obrany ČR © Duchovní služba AČR [cit. 2013-02-09]. Dostupné na WWW: <http://www.kaplani.army.cz/index.php?id=54>.

morálním závazkem, který na sebe voják přebírá. Slavnostním způsobem se tímto slibem zavazuje dodržovat Kodex vojáka z povolání. Slib nenahrazuje vojenskou přísahu a nejsou s ním spojeny žádné právní důsledky.¹⁶⁹

Text slibu: „Jako příslušník ozbrojených sil České republiky slibuji, že budu hájit zájmy České republiky a jejích občanů ve shodě se svým svědomím a přesvědčením a podle svých nejlepších schopností. Ve svém jednání se budu řídit právním řádem České republiky a předpisy ozbrojených sil. Budu sdílet, dodržovat a prosazovat hodnoty ozbrojených sil - odpovědnost, obětavost, odvahu, věrnost a čest. Budu plnit rozkazy velitelů a nadřízených a budu dbát na profesionální přístup k plnění svých povinností. Budu bránit svobodu a demokracii, v případě ohrožení vlastní nebo spojenecké země jsem připraven pro jejich obranu nasadit i svůj život.“¹⁷⁰

Slib vojáka je projevem jeho vůle řídit se etickým kodexem, je to jeho osobní přijetí morálních povinností pramenících ze služebního poměru vojáka. Slib je výrazem jeho ochoty jednat vždy a za všech okolností mravně správně a odpovědně.

2.5.2 Vojenská přísaha vojáka Armády České republiky

Vojenská přísaha je stvrzením závazku věrnosti již od nepaměti. V moderní době představuje slavnostní závazek k plnění vojenských povinností při obraně státu. Pramení z ústavy, zákonů a vojenských řádů konkrétního státu. Písaha složená stanoveným způsobem je závazným právním a morálním aktem. V jejím obsahu a formě se odráží podstata státu, jeho ozbrojených sil, a historické a národní tradice.¹⁷¹ Vojenská přísaha v sobě zahrnuje deklaraci etických principů, které je voják povinen dodržovat.

Akt složení vojenské přísahy je pro vojáka velmi intenzivně prožívaná slavnostní událost. Předchází jí náročná příprava a celý průběh složení přísahy má pevně stanovený rituál. Závazky, které na sebe vojáci při jejím skládání přebírají, si nejvíce uvědomují právě v tuto chvíli. Vzhledem ke slavnostní povaze tohoto aktu se průběh skládání přísahy stává veřejnou událostí, které se účastní i rodiny nových vojáků.

¹⁶⁹ Srov. Ministerstvo obrany ČR, *Kodex etiky vojáka z povolání a vojáka v aktivní záloze dobrovolné*, Duchovní služba Armády České republiky [online]. Praha: Ministerstvo obrany ČR © Duchovní služba AČR [cit. 2013-02-09]. Dostupné na WWW: <http://www.kaplani.army.cz/index.php?id=54>.

¹⁷⁰ Ministerstvo obrany ČR, *Kodex etiky vojáka z povolání a vojáka v aktivní záloze dobrovolné*, Duchovní služba Armády České republiky [online]. Praha: Ministerstvo obrany ČR © Duchovní služba AČR [cit. 2013-02-09]. Dostupné na WWW: <http://www.kaplani.army.cz/index.php?id=54>.

¹⁷¹ Srov. Ministerstvo obrany ČR, *Historie a druhy vojenských přísah*, Armáda ČR [online]. Praha: Ministerstvo obrany ČR © Armáda ČR [cit. 2013-02-09]. Dostupné na WWW: <http://www.acr.army.cz/historie/-10111/>.

Text současné vojenské přísahy pochází z roku 1993 „*Já, voják ozbrojených sil, vědom si svých občanských a vlasteneckých povinností, slavnostně prohlašuji, že budu věrný České republice. Budu vojákem statečným a ukázněným a budu plnit ustanovení vojenských předpisů. Svědomitě se budu učit ovládat vojenskou techniku a zbraně a připravovat se k obraně České republiky a bránit ji proti vnějšímu napadení. Pro obranu vlasti jsem připraven nasadit i svůj život. Tak přísahám!*“¹⁷²

Vojenská přísaha jako rozhodující závazek, který dobrovolně přijímají noví příslušníci armády, znamená nejen ztotožnění a sepětí vojáka se zájmy a osudy národa, armády a útvaru, ale vojáci se jejím složením zavazují k plnění svých vojenských povinností při obraně vlasti.¹⁷³ Vojenskou přísahu musí složit každý voják po absolvování základního výcviku, nejpozději po šesti týdnech vojenské služby. Předpokladem pro její morální platnost je nejen její znalost, ale také pochopení jejího významu, srozumění se s jejím étosem a vnitřní akceptace jejích nároků na výkon služby. Složení vojenské přísahy musí voják stvrdit svým podpisem na textu přísahy a tento dokument se potom stává nastálo součástí personální dokumentace vojáka.

¹⁷² Srov. Ministerstvo obrany ČR, *Historie a druhy vojenských přísah*, Armáda ČR [online]. Praha: Ministerstvo obrany ČR © Armáda ČR [cit. 2013-02-09]. Dostupné na WWW: <http://www.acr.army.cz/historie/-10111/>.

¹⁷³ Srov. Univerzita obrany Brno, *Slavnostní vojenská přísaha*[online]. Brno: © 2013 Univerzita obrany [cit. 2013-02-09]. Dostupné na WWW: <http://www.vojenskaskola.cz/skola/uo/studium/Stranky/prisaha.aspx>.

3 Zahraniční operace AČR a jejich etické aspekty

Zahraniční operací jednotek Armády České republiky se rozumí jejich aktivní účast na vojenských operacích Severoatlantické aliance, Evropské unie nebo Organizace spojených národů mimo území České republiky. Charakter, úkol a cíl těchto operací je dán mandátem, jenž těmto operacím přiznává vysílající organizace. Zahraničních operací se armáda účastní již od svého vzniku v roce 1993 a do současné doby v nich plnilo úkoly více jak dvacet tisíc vojáků. Bývalé Československo se do zahraničních operací jako formy mezinárodní aktivity výrazněji zapojilo po návštěvě generálního tajemníka OSN Jaivera Péreze de Cuellara v Praze v květnu 1990 a po jeho jednání s tehdejším prezidentem Václavem Havlem. Výsledkem jednání byla organizační opatření přijatá velením armády ke zvýšení připravenosti příslušníků ozbrojených sil na takovéto nové úkoly.¹⁷⁴ Po rozdělení České a Slovenské federativní republiky v roce 1993 pokračovala Česká republika v započatém směru mezinárodní angažovanosti zapojením do zahraničních operací pod mandátem OSN a následně i dalších mezinárodních organizací.

Do zahraničních operací vstoupili tedy aktivně již vojáci československé armády ještě před vznikem Armády ČR. V roce 1990 na základě rezolucí Rady bezpečnosti OSN odsuzujících agresí Iráku proti Kuvajtu přijalo dne 23. září 1990 Federální shromáždění ČSFR souhlas s účastí československé protichemické jednotky při řešení krize v Perském zálivu. Osvobozovacích akcí s názvem Pouštní štít a Pouštní bouře se v období od prosince 1990 do května 1991 zúčastnilo dvě stě vojáků Československé armády. Aktivním zapojením čs. jednotky do této operace tak začala nová etapa účasti československých a později českých vojáků při řešení krizových situací ve světě. Náš stát, který se nově hlásil k demokratickým principům, se poskytnutím speciální protichemické jednotky zapojil do mezinárodní operace pod záštitou OSN, čímž se zvýšila jeho vážnost i prestiž na poli mezinárodních vztahů.

Zahraniční operace Armády České republiky můžeme strukturovat podle různých hledisek, např. podle organizací, které jej zajišťují (OSN, OBSE, EU, NATO), podle mandátu (pozorovatelské, mírové, humanitární, bezpečnostní, policejní, výcvikové) nebo podle charakteru situace a konfliktu, který řeší. V této práci jsem se soustředila na humanitární a bezpečnostní operace realizované OSN a NATO, do kterých Armáda České republiky

¹⁷⁴ Srov. Informační centrum OSN Praha, *Československé a české jednotky pod vlajkou OSN* [online]. Praha: OSN © 2005 UNIC Praha [cit. 2013-02-09]. Dostupné na WWW: <http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=626>.

vysílala početně silné kontingenty (řádově tisíce vojáků) a ve kterých působila dlouhodobě. Jedná se o zahraniční operace na území bývalé Jugoslávie, Afghánistánu a Iráku.

3.1 Etické aspekty zahraničních operací obecně

Zahraníční operace můžeme považovat za vojenské intervence, které mají dosáhnout určitých změn v procesech či vnitřních záležitostech státu, do kterého byly vyslány. Jedná se v podstatě o donucovací akce, které mají řešit vzniklý konflikt. Tento způsob řešení konfliktu pojímaný jako vynucení míru (*peace enforcement*) se zakládá na kapitole VII Charty OSN.¹⁷⁵ Vojenská intervence je nejzazší formou donucovacích akcí a předcházet by jí měly ekonomické a politické sankce. K vojenské intervenci je nutno přistupovat až jako k poslednímu možnému způsobu řešení krize.

Zahraníční operace vojáků Armády České republiky, které jsem si pro účely této práce zvolila a v následujících kapitolách se jim věnuji, jsou operacemi – intervencemi, jež měly v případě zemí bývalé Jugoslávie řešit etnické konflikty, které v tomto regiony eskalovaly do nekontrolovatelného násilí, a v případě Iráku a Afghánistánu potlačit vzrůstající terorismus. Etnické násilí a terorismus představují v současnosti hlavní linie důvodů vnitřních i vnějších konfliktů a v globálním měřítku se právě těmito příčinám věnuje největší pozornost ze stran mezinárodní diplomacie.

3.1.1 Zahraníční operace jako reakce na etnické násilí

Etnické násilí a etnické čistky mají přímou souvislost s lidskými právy. Právo na život, na svobodný pohyb a pobyt ve své zemi, na soukromé vlastnictví nebo i právo na vlastní víru, to jsou základní lidská práva, univerzálně přiznávaná a univerzálně chráněná. Ačkoliv jsou lidská práva v náboženském, kulturním a politickém kontextu atraktivním a dobře obhajitelným programem založeným na eticky formulované směsici filozofických, náboženských a politických představ, tak v mezinárodní politice se jedná o strategii na podporu národních zájmů, a to i když fungují spíše v rovině etických než právních norem.¹⁷⁶ Jejich souvislost s národními zájmy z nich vytváří předmět mezinárodního působení, který aspiruje na jeden ze zásadních cílů a principů mezinárodní politiky. Vyslání vojenských jednotek mezinárodního společenství do země, kde jsou lidská práva ve velké

¹⁷⁵ Srov. WAISOVÁ, Š. *Úvod do studia mezinárodních vztahů*, s. 89.

¹⁷⁶ Srov. FIALA, P. Politická dimenze lidských práv, In Jiří Hanuš (ed), *Lidská práva: Nárok na obecnou platnost a kulturní diferenciaci*, s. 52 – 53.

míře porušována, potom pramení nejen ze snahy ona lidská práva skutečně chránit, ale především prostřednictvím účinné akce naplňovat mocenské zájmy a strategické cíle zemí operace se účastnících nebo ji schvalujících.¹⁷⁷ Taková vojenská operace se označuje jako humanitární intervence a její etické opodstatnění vychází z té části úmyslů vedoucích k operaci, které jsou podloženy snahou o ochranu lidských práv. Druhá část motivů pro vedení zahraničních operací sice neskýtá přímé etické zhodnocení, nelze však vyloučit, že ve vztahu k zájmům země participující na operaci jistá etická hlediska nalézt lze, např. eliminace bezpečnostních hrozeb.

Humanitární intervence se vyznačuje třemi zásadními rysy: a) jedná se o vojenskou akci zasahující do vnitřních záležitostí jiného státu, při které lze v souladu s cíli a posláním použít i násilí, tzn., že je to akce donucovací; b) zpravidla je prováděna bez dovolení a často i proti vůli státu, do jehož vnitřních záležitostí zasahuje; c) je reakcí na masivní a rozšířené porušování základních lidských práv.¹⁷⁸ Relevantní okolnosti pro etické odůvodnění takové humanitární intervence musíme tedy hledat především v míře a způsobu porušování lidských práv a také ve specifikaci porušovaných práv, neboť pro ospravedlnění vojenského zásahu je skutečně nutné, aby reagoval na porušování těch nejzákladnějších práv (na život, na domov, na osobní svobodu), a to ve velkém rozsahu a intenzitě. V opačném případě vojenský zásah nemá dostatečný důvod a ztrácí svoji legitimitu. Humanitární intervence směřuje k zamezení poškozování lidských práv a snížení utrpení ohrožených lidí. Pokud však intenzita zásahu, zvolené nástroje a výsledek humanitární intervence způsobí větší neštěstí více lidí, je nutné se ptát, zda skutečně taková intervence naplnila své poslání.

3.1.2 Zahraniční operace jako reakce na globální terorismus

Druhou linií pro vznik konfliktů je v současnosti terorismus. Konkrétně specifikovat terorismus a popsat jej však není jednoduché, neexistuje totiž žádná ucelená definice, která by postihla všechny jeho aspekty. Ze základních charakteristik terorismu a teroristických útoků tak lze alespoň zmínit, že se jedná o dobře promyšlené a zorganizované použití násilí (nebo hrozby násilím) zaměřené obvykle proti civilním a nezajímavým osobám nebo objektům, které má zejména vyvolat strach a upoutat pozornost na teroristickou organizaci a její cíle. Snahou teroristických organizací je dosáhnout zásadních politických, náboženských

¹⁷⁷ Srov. KISSINGER, H. *Umění diplomacie. Od Richelieua k pádu Berlínské zdi*, s. 787 -788.

¹⁷⁸ Srov. BARŠA, P., ČÍSAŘ, O. *Anarchie a řád ve světové politice*, s. 502-503.

nebo ideologických změn. V případě národního terorismu jsou cílem změny uvnitř státu, v případě mezinárodního terorismu je cílem donutit určitý stát, aby v jiném státě, nebo v jiné části světa přestal prosazovat své zájmy a v případě globálního terorismu je jeho cílem zasadit co nejtěžší ránu aktérům procesu globalizace.¹⁷⁹ Termín globální však v tomto kontextu nepředstavuje hierarchicky organizovanou globální síť, vyjadřuje spíše schopnost teroristických skupin působit kdekoliv na světě, využívat moderních komunikačních a informačních technologií, zabezpečit financování složitými mezistátními a mezibankovními převody, získávat zbraně, techniku i další personální zdroje apod. Jak k definicím terorismu, tak i k jeho třídění a charakterizování existuje několik různých přístupů. K aspektům používaným při popisování terorismu patří mimo jiné selektivita prováděných útoků, náboženský rozměr útoků, typy cílů, na které teroristé útočí, etnicita pozadí akcí, preference „lidských“ cílů před „symbolickými“ a naopak, volba „kvality“ či „kvantity cílů“, anonymita teroristických skupin atd. V každém případě teroristické útoky na bezbranné a nepřipravené civilní obyvatelstvo v jakékoliv formě vzbuzují morální oprávnění k potírání jejich strůjců.

Globální terorismus je bezpečnostní hrozbou pro všechny státy světa, což determinuje i způsob ochrany proti němu. Tuto obranu americká administrativa označuje za válku, v evropských politických diskuzích se častěji objevuje výraz boj proti terorismu nebo také politika potírání terorismu. Použití pojmu válka vyvolává polemiky vzhledem ke konkretizaci obsahu některých kritérií války (určení legitimní autority, vyčerpání všech mírových možností řešení, správné zhodnocení důkazů, eliminace vedlejších úmyslů, oprávněnost očekávání úspěchu, přiměřenost reakce na útok atd.). Pojem „politika potírání terorismu“ v tomto kontextu lze považovat za vhodnější, neboť může zahrnovat nejen „vojenské“ reakce na teroristické útoky, ale i další diplomatické možnosti řešení konfliktů včetně např. i hospodářské pomoci.

V boji proti terorismu si je především nutno uvědomit z čeho terorismus pramení a co má za cíl. Ačkoliv západní demokratické státy v čele se Spojenými státy jsou přesvědčeny o svém právu a povinnosti šířit „demokracii a liberalismus“ po celém světě, tak řečeno slovy Samuela P. Huntingtona „intervence Západu do záležitostí jiné civilizace je v multicivilizačním světě pravděpodobně tím nejnebezpečnějším zdrojem nestability a potenciálního globálního konfliktu“¹⁸⁰. Zahraněční vojenské operace potlačující terorismus mají své etické odůvodnění jen do té míry, pokud jejich akce skutečně zasáhnou teroristické

¹⁷⁹ Srov. EICHLER, J. *Mezinárodní bezpečnost v době globalizace*, s. 150.

¹⁸⁰ HUNTINGTON, P. S. *Střet civilizací. Boj kultur a proměna světového řádu*, s. 381.

organizace a pokud zároveň s vojenskými operacemi je spuštěn i program na celkovou obnovu země a společnosti, kde vojenské jednotky působí. Takové programy ale musí být koncipovány s ohledem na kulturní a náboženské odlišnosti státu, nesmí být násilnické a vnucující a musí ponechávat dostatečný prostor pro vlastní zodpovědnost obyvatel.

3.1.3 Zahraníční operace v kontextu teorie spravedlivé války

Hovoříme-li o zahraničních operacích, musíme vzít na zřetel, že se jedná o vojenské operace, ačkoliv se v případě účasti českých vojáků preferuje humanitární akcent misí.¹⁸¹ Vojenská operace ve svém základě představuje užití násilí v zájmu dosažení stanových cílů. Cíle jsou produktem zájmů jednotlivců, skupin nebo států. A zájmy jedněch mohou v poklidu koexistovat vedle zájmů druhých, ale mohou se objevovat i třetí plochy, nebo se dokonce mohou jednotlivé zájmy i navzájem vylučovat. Při střetech zájmů dochází ke konfliktu, při ostře vyhocených střetech potom k ozbrojenému konfliktu, k válce.

Nejslavnější a nejčastěji citovaná definice války se připisuje pruskému generálu a vojenskému teoretikovi 19. století Carl von Clausewitzovi – válka je pokračování politiky jinými prostředky, je aktem násilí, jehož cílem je donutit protivníka, aby se podřídil naší vůli.¹⁸² Válka je součástí lidské civilizace od jejího počátku, a protože ve své podstatě představuje souhrn krutých, násilnických a hrůzných skutků, tak také lidstvo od počátku co existuje, a co vede války, se snaží nejen pochopit válečné aspekty, ale také válkám předcházet, nebo alespoň omezovat jejich dopady.

V křesťanské kulturní oblasti se zrodila teorie spravedlivé války. Tato teorie je postavena na dvou pilířích - na zásadách práva na válku (*jus ad bellum*) a zásadách práva ve válce (*jus in bello*). Zásady *jus ad bellum* poskytující právo vést válku spočívají v tom, že válku může vést pouze legitimní, suverénní autorita ze spravedlivého důvodu a se spravedlivým záměrem, přičemž všechny možnosti mírového řešení sporu musejí být před zahájením války vyčerpány. Zásady *jus in bello* potom vymezují právo ve válce, stanovují, že újma způsobená válkou musí být úměrná tomu, co má válka napravovat, a že v průběhu války musí být ušetřeni válečného násilí civilisté.

Tuto koncepci, postavenou na teologických tézích, mezi prvními sekularizoval zakladatel mezinárodního práva Hugo Grotius, když vymezil čtyři důvody, které činí válku

¹⁸¹ Srov. KARAFFA, V., BALABÁN, M., RAŠEK, A., Vývoj bezpečnostní politiky a strategie ČR v období 1990 – 2009, *Vojenské rozhledy*, 2009, č. 4, s. 18.

¹⁸² Srov. KREJČÍ, O. *Válka*, s. 28.

spravedlivou: a) sebeobrana, b) vynucení práva, c) napravení újmy a d) potrestání viníka. Křesťanská koncepce ve své podstatě řešila problém oprávnění zahájit válku, sekularizovaná (právnícká) regulovala její průběh.¹⁸³ Do mezinárodního práva pronikly nejprve zásady *jus in bello*, na které byly státy ochotny přistoupit a zavázat se tak k dodržování pravidel při vedení války již v průběhu 19. století. Naproti tomu zásady *jus ad bellum* se podařilo do mezinárodního práva prosadit až v průběhu 20. století, kdy se postupně zformoval kogentní zákaz použití ozbrojené síly, definitivně ukotven Chartou OSN¹⁸⁴, která zužuje právo na válku na pouhé dvě možnosti: a) na sebeobranu a b) na rozhodnutí Rady bezpečnosti OSN.¹⁸⁵ Principy křesťanského učení o spravedlivé válce tedy vytvořily základ současného mezinárodního humanitárního práva, někdy označovaného také jako právo válečné, nebo právo ozbrojeného konfliktu, kde původně zásady *jus in bello* představované např. Ženevskými konvencemi a zásady *jus ad bellum* ukotvené v Haagském právu, představující dva rozdílné směry mezinárodního práva, splynuly v ucelené a propracované koncepci, univerzálně a celosvětově platné.

Zásady uplatňování humanitárního práva v zahraničních operacích ovšem narážejí na několik sporných bodů. Jedná se především o mandát operace, od kterého se odvíjí i míra užití humanitárního práva. Operace OSN můžeme sice jednoduše rozdělit na mírové operace podle kapitoly VI Charty OSN (pozorovatelské operace a operace na udržení míru) a kolektivní donucovací akce podle kapitoly VII Charty OSN nařízené Radou bezpečnosti OSN, z čehož by logicky vyplýval rozsah uplatnění humanitárního práva. Ve skutečnosti však v posledních dvaceti letech docházelo k postupnému splývání rozdílů mezi jednotlivými mandáty. Zejména mírové mise po rozpadu bipolárního světa doznaly podstatných změn, výrazně se zvýšil jejich počet a změnila se i jejich povaha. V 90. letech minulého století se mírové mise OSN změnily v dynamické a komplexní operace, které v sobě kombinovaly mandáty podle obou článků Charty OSN.¹⁸⁶ V důsledku těchto změn se otázky po aplikaci humanitárního práva netýkají pouze práva na nasazení ozbrojených jednotek, ale i zajištění postavení zasahujících vojáků jako kombatantů, ochrany objektů a personálu OSN, případných postihů porušení těchto pravidel nejen ze strany jednotek OSN, ale i ze strany státu, ve kterém jednotky OSN působí, a další problematické okruhy.

¹⁸³ Srov. ŠEDIVÝ, J. Válka: rámeček pro analýzu. In: Jehlička, P.; Tomeš, J.; Daněk, P. *Stát, prostor, politika – vybrané kapitoly z politické geografie*, s. 180 – 199.

¹⁸⁴ Srov. FUCHS, J. *Mezinárodní humanitární právo*, s. 23.

¹⁸⁵ Srov. KREJČÍ, O. *Válka*, s. 86.

¹⁸⁶ Srov. FUCHS, J. *Mezinárodní humanitární právo*, s. 177.

V mezinárodním společenství panuje všeobecná shoda, že mezinárodní humanitární právo je plně aplikovatelné na donucovací akce podle kapitoly VII Charty OSN, v případě operací podle kapitoly VI tento jednoznačný závěr neexistuje. Přesto však obecné mezinárodní právo zavazuje OSN přiměřeně aplikovat na mírové operace ta pravidla humanitárního práva, která svojí podstatou a obsahem aplikaci připouštějí.¹⁸⁷ Znamená to tedy, že i při zahraničních operacích jsou vojáci povinni dodržovat humanitární právo, zejména rozlišovat komatanty a nonkomatanty, civilní a vojenské cíle, dodržovat zásady zacházení se zajatci a další pravidla obsažená v ženevských úmluvách.

3.1.4 Mezinárodní východiska zahraničních operací České republiky

Oprávněnost zapojení vojáků Armády České republiky do zahraničních operací z mezinárodního hlediska vyplývá z našeho členství v mezinárodních organizacích, zejména v Organizaci spojených národů, Severoatlantické alianci a Evropské unii.

Pro etické oprávnění účasti českých vojáků v zahraničních operacích organizovaných Severoatlantickou aliancí je relevantní především článek 5 Washingtonské smlouvy, který všem členům aliance zaručuje kolektivní obranu: „Smluvní strany se dohodly, že ozbrojený útok proti jedné nebo více z nich v Evropě nebo Severní Americe bude považován za útok proti všem, a proto se dohodly, že dojde-li k takovému ozbrojenému útoku, každá z nich, uplatňujíc právo na individuální nebo kolektivní sebeobranu uznané článkem 51 Charty OSN, pomůže smluvní straně nebo stranám takto napadeným tím, že neprodleně podnikne sama a v součinnosti s ostatními stranami takovou akci, jakou bude považovat za nutnou, včetně použití ozbrojené síly, s cílem obnovit a zachovat bezpečnost severoatlantického prostoru. Každý takový útok a veškerá opatření učiněna v jeho důsledku budou neprodleně oznámena Radě bezpečnosti. Tato opatření budou ukončena, jakmile Rada bezpečnosti přijme opatření nutná pro obnovení a zachování mezinárodního míru a bezpečnosti.“¹⁸⁸ Tento článek byl poprvé aktivován až v roce 2001, kdy se členské státy na něj odvolaly při rozhodnutí o provedení útoku na Afghánistán po teroristických útocích z 11. září 2001.

Dalším eticky relevantním argumentem pro vyslání českých vojáků do zahraničních operací je naplňování ustanovení Charty OSN, zejména kapitoly VII – Akce při ohrožení

¹⁸⁷ Srov. FUCHS, J. *Mezinárodní humanitární právo*, s. 186.

¹⁸⁸ Srov. Informační centrum o NATO, *Washingtonská smlouva* [online]. Ostrava: www.natoaktual.cz. [cit. 2013-03-19]. Dostupné na WWW: http://www.natoaktual.cz/na_zpravy.aspx?y=na_summit/washingtonskasmlouva.htm.

míru, porušení míru a činech útočných, speciálně čl. 43: „Aby přispěli k udržení mezinárodního míru a bezpečnosti, všichni členové Organizace spojených národů se zavazují, že Radě bezpečnosti na její výzvu a podle zvláštní dohody nebo dohod dají k dispozici ozbrojené síly, pomoc a služby nutné k udržení mezinárodního míru a bezpečnosti, čítajíc v to právo průchodu.“¹⁸⁹ Jako člen OSN je Česká republika povinna dodržovat ustanovení Charty OSN včetně poskytnutí ozbrojené síly ve prospěch udržení mezinárodního míru a bezpečnosti.

Třetím zásadním etickým argumentem českého angažmá v zahraničních operacích je členství ČR v Evropské unii, která má svoji vlastní zahraniční a bezpečnostní politiku založenou na jednotném přístupu k bezpečnostním otázkám. Jejím úkolem je zachovat mír a posílit mezinárodní bezpečnost, podporovat mezinárodní spolupráci a rozvíjet a upevňovat demokracii a právní stát, jakož i prosazovat dodržování lidských práv a svobod.¹⁹⁰ Evropská unie při řešení konfliktů preferuje diplomatické vyjednávání podpořené nástroji obchodní politiky. Společná zahraniční a bezpečnostní politika EU, založená Maastrichtskou smlouvou, však nevyklučuje vojenský zásah v případě selhání všech snah o vyřešení krize mírovou cestou.

Na těchto třech základech tedy stojí mezinárodní etická východiska pro účast vojáků Armády České republiky v zahraničních operacích. Ve všech třech případech je hlavní ideou kolektivní obrana a kolektivní opatření. Kolektivní obrana představuje nejvýhodnější řešení ochrany státu před bezpečnostními hrozbami v současném globalizovaném světě.

3.1.5 Národní východiska zahraničních operací České republiky

Účast vojáků Armády České republiky v zahraničních operacích je v souladu s bezpečnostní strategií ČR prezentovanou vládou ČR v dokumentu „Bezpečnostní strategie České republiky 2011“. Tento dokument představuje základní hodnoty, zájmy, přístupy, ambice a nástroje ČR při zajišťování své bezpečnosti. Česká republika podle tohoto dokumentu preferuje aktivní předcházení ozbrojeným konfliktům preventivní diplomacií a řešení sporů politickými a diplomatickými prostředky. Zároveň však také deklaruje připravenost použít v souladu s ústavním pořádkem zákony a principy Charty OSN a v rámci spojeneckých závazků

¹⁸⁹ Srov. Informační centrum OSN Praha, *Charta OSN* [online]. Praha: OSN © 2005 UNIC Praha [cit. 2013-03-08]. Dostupné na WWW: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/charta-organizace-spojonych-narodu.pdf>.

¹⁹⁰ Srov. Evropská unie, *Zahraniční a bezpečnostní politika* [online], Europa.eu [cit. 2013-02-14]. Dostupné na WWW: http://europa.eu/pol/cfsp/index_cs.htm.

a solidarity i sílu k ochraně svých životních a strategických zájmů.¹⁹¹ Zapojení do zahraničních operací je tedy považováno za nástroj zajišťování bezpečnosti a ochrany národních zájmů.

Etické zdůvodnění účasti českých jednotek v těchto operacích musíme tedy hledat především ve snaze chránit národní zájmy České republiky prostřednictvím aktivního zapojení do mezinárodních organizací. Ve středu úvah o etice zahraničních operací je potom problematika národního zájmu. Prosazování národního zájmu jako aktivního činitele zahraniční politiky vedoucího k zapojení do mezinárodních vojenských operací lze charakterizovat ve dvou protichůdných rovinách, jejichž výsledný kompromis vytváří pevně daný prostor pro formy a způsoby zapojení státu do mezinárodní politiky. Základem těchto přístupů je oblast, ve které má zdroj legitimita státu a jeho projevů. První rovinu tvoří domácí, vnitřní legitimita politických zástupců, druhou rovinu potom mezinárodní legitimizace státu a jeho politiky. Oblast, ze které pramení převažující legitimizace státu, ovlivňuje i způsob prosazování národního zájmu, tzn., že pokud oprávněnost zájmu je založena na upřednostnění mezinárodního aspektu legitimacy, tak jednání politických představitelů státu se podřizuje zahraničněpolitickým cílům a naopak.¹⁹² Pokud tedy jde o účast českých vojáků na zahraničních operacích, tak v kontextu ochrany národního zájmu lze spatřovat v jednání politických zástupců státu spíše převažující mezinárodní legitimizaci, protože zapojení do mezinárodních organizací a aktivní účast v nich je nutno chápat jako projev preference zahraničně politických cílů před domácí sférou. Všeobecně totiž zapojení českých vojáků do zahraničních operací nemá v české veřejnosti takovou podporu, jakou mu poskytují političtí představitelé.

Základním dokumentem, ve kterém lze nalézt relevantní etické oprávnění pro zahraniční operace Armády ČR, je tedy již zmiňovaná „Bezpečnostní strategie ČR 2011“. Vláda ČR tento aktualizovaný dokument přijala 8. září 2011 a reagovala v něm na celkový vývoj mezinárodní situace a proměny bezpečnostního prostředí včetně klíčových hrozeb v euroatlantickém prostoru. Vláda zde jasně vyjádřila preferenci diplomatických způsobů řešení konfliktů před vojenským zásahem a položila důraz na prohlubování partnerských vztahů v kolektivní obraně v rámci EU, NATO i dalších organizací. Nicméně v čl. 62 zřetelně prohlásila, že: „Jedním z nástrojů řešení krizových situací je účast v misích a operacích mezinárodních vládních organizací. Za tímto účelem ČR zdokonaluje národní systém vysílání

¹⁹¹ Srov. Ministerstvo zahraničních věcí ČR, *Bezpečnostní strategie České republiky 2011*, s. 5.

¹⁹² Srov. KRATOCHVÍL, P. *Původ a smysl národního zájmu*, s. 193 – 195.

expertů do zahraničních misí na základě získaných zkušeností a úzké meziresortní spolupráce.“¹⁹³

K etickému oprávnění účasti českých vojáků v zahraničních operacích přispívá i platná česká legislativa, kde zákon č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách České republiky v hlavě III. zařazuje mezi základní úkoly ozbrojených sil také úkoly, které vyplývají z mezinárodních smluvních závazků České republiky o společné obraně proti napadení,¹⁹⁴ a zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, stanovuje povinnost vojáků sloužit podle potřeb ozbrojených sil na území státu i v zahraničí.¹⁹⁵ Oprávněnost účasti českých vojáků v zahraničních operacích na národní půdě tedy zastřešují i vnitřní legislativní normy, které jsou pro praxi relevantní co do stanovování základních práv a povinností občanů, potažmo vojáků.

3.1.6 Etické otázky zahraničních operací České republiky

Zásadní otázkou v účasti českých vojáků v zahraničních operacích je oprávněnost vojenské intervence, a to ať již tato operace řeší etnické násilí, nebo reaguje na teroristické útoky. Humanitární intervenci teoretici mezinárodního práva chápou ve dvou rovinách. Jedna opravňuje mezinárodní společenství k vojenskému zásahu do vnitřních záležitostí státu, který masivně porušuje lidská práva, a druhá rovina upřednostňuje úctu k suverenitě státu jako základu mezinárodního práva, přičemž intervence není možná na základě rozhodnutí abstraktního mezinárodního společenství (či dokonce nějaké aliance), ale pouze na základě rozhodnutí Rady bezpečnosti OSN.¹⁹⁶ Je tedy eticky relevantní účastnit se i zahraniční operace, kterou nezařítuje Rada bezpečnosti OSN svojí rezolucí? Ani na české politické scéně v tomto směru nepanuje jednotný názor, viz „humanitární bombardování“ Kosova. Přesto však dosud čeští vojáci byli vysíláni pouze do operací schválených OSN, i když některé operace bez jejího mandátu měly v ČR politickou podporu (Irák 2003).

S právem k intervenci souvisí další okruh etických otázek. Kdo, jak a na základě čeho posoudí jednání porušující lidská práva? A kdo má v takovém případě právo zasáhnout a intervenovat? Zejména v situaci, jaká nastala na Balkáně, kdy etnické čistky prováděly všechny angažované strany, nelze spravedlivě určit viníka a postavit se na stranu napadených.

¹⁹³ Ministerstvo zahraničních věcí ČR, *Bezpečnostní strategie České republiky 2011*, s. 13.

¹⁹⁴ Zákon č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách ČR, ve znění platném k 31. 12. 2012.

¹⁹⁵ Zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, ve znění platném k 31. 12. 2012.

¹⁹⁶ Srov. KREJČÍ, O. *Válka*, s. 99.

Přesto mezinárodní společenství, a to nejen NATO, ale i OSN, rozhodlo o vině i o trestu. Otázka, kdo má právo intervenovat, je středem politického a morálního diskurzu současného mezinárodněpolitického systému. Intervence je prakticky právo, které si přivlastnili silní, jenž se však obtížně legitimizuje a proto se stává neustálým předmětem odporu.¹⁹⁷ Vojáci Armády České republiky se tedy zapojovali do intervencí, jejichž relevantnost určovali „silní“ a proti kterým se v souladu s politickou teorií ohrazovali „slabí“.

S bojem proti terorismu formou vojenských intervencí se otevírá další řada etických otázek, zejména otázek týkajících se jeho formy. Zásadně se liší přístup administrativy USA, která nadále trvá na „válce“ proti terorismu jako na nejlepší obraně a teroristické útoky považuje za násilné akty vůči své zemi zvenčí, na které je třeba také reagovat mimo území USA. Naproti tomu Evropská unie přistupuje k boji s terorismem poněkud odlišně, chápe jej více jako vnitřní záležitost jednotlivých států a při jeho potírání preferuje legislativní, policejní a justiční spolupráci mezi státy EU i navenek. Vojenská intervence, tak jak ji známe z Iráku a Afghánistánu, sice zpočátku měla více „americký“ charakter, v současnosti se podoba působení mezinárodních jednotek přibližuje více modelu „evropskému“ – obnova hospodářství, posilování vlivu státních institucí, pomoc při budování vlastních policejních a vojenských jednotek atd. Etická otázka spočívá tedy ve volbě prostředků a nástrojů k boji proti terorismu a v intenzitě jejich použití, neboť podstatu boje proti terorismu nelze hledat v rychlé a jednoduché eliminaci teroristických skupin (což ze zkušenosti posledních dvanácti let nelze realisticky očekávat), ale především v dlouhodobé snaze o změnu vnitřních hospodářských, sociálních a politických podmínek tak, aby do budoucna neexistovaly žádné zdroje pro teroristické útoky. A to zdroje nejen materiální, ale také morální.

Velkou etickou otázkou boje proti terorismu v kontextu dosud trvajících vojenských operací (již více jak deset let) je jejich efektivita právě vzhledem k potírání terorismu. S odstupem let od zahájení útoků v Afghánistánu a Iráku nelze bohužel tvrdit, že by vojenský způsob řešení tohoto problému byl účinný. Současná situace v obou zemích není stále stabilizovaná. Do Iráku se stahují militantní džihádisté z celého světa, aby tam vedli svoji „spravedlivou válku proti Západu“, a zároveň tam roste napětí mezi místními etniky, šíity a sunnity. A Afghánistán se stal rozdrobeným územím plným vojenských polních velitelů a producentů drog, na kterém centrální vláda nemá téměř žádný vliv.¹⁹⁸ V obou zemích jsou na denním pořádku teroristické akce nejen vůči aliančním jednotkám, ale i proti vlastnímu

¹⁹⁷ Srov. WALLERSTEIN, I. *Evropský univerzalizmus*, s. 33.

¹⁹⁸ Srov. EICHLER, J. *Mezinárodní bezpečnost v době globalizace*, s. 258-259.

obyvatelstvu. Místní obyvatelé v Afghánistánu jsou násilím nuceni k produkci drog, a zisky z drog jsou používány k financování islámských teroristických skupin. Z morálního úhlu pohledu tedy vojenské intervence nepřinesly očekávané zlepšení situace v těchto státech a je tedy nutno se ptát, zda skutečně nasazení vojenských jednotek je relevantní.

Dalším etickým problémem účasti českých vojáků v zahraničí je bezpečnostní strategie a bezpečnostní politika České republiky, respektive směřování vývoje ozbrojených sil směrem k přeměně na malý a relativně moderní expediční sbor podporovaný z domova zbytkem „zaostalé a neakceschopné“ armády. Tento mezi odborníky velmi rozšířený „reziduální“ přístup až dogmaticky preferuje expediční schopnosti vhodné k zapojení se do koaličních operací.¹⁹⁹ Přistoupíme-li na takto koncipovanou formu ozbrojených sil, vyvstane problém s naší obranyschopností. Nejvyšší ambicí České republiky nemůže být jen vysílání vojsk do zahraničních operací, ale musí jí být zajištění suverenity státu a ochrana jeho obyvatel.²⁰⁰ Jakým směrem se tedy mají vyvíjet schopnosti Armády České republiky? Je schopnost vojáků zapojit se do alianční operace důležitější než kompletní obranyschopnost země? Na tyto otázky musí dát odpověď politické elity státu, které stanoví bezpečnostní priority i způsoby jejich zajišťování.

V neposlední řadě je nutno v problematice etických otázek zahraničních operací zmínit značnou délku těchto operací a z ní vycházejících problémů. Pomineme-li finanční náročnost těchto operací, která zatěžuje vysílající stát i vysílající organizaci a problémy s vyčerpáním personálních zdrojů, tak se jedná, z pohledu země, ve které zahraniční jednotky působí, především o vypěstovanou závislost místních obyvatel i státních organizací na přítomnosti mírových a bezpečnostních sil v oblasti. Zodpovědnost za dodržování zákonnosti v oblasti i za hospodářskou prosperitu přebírá dočasně mezinárodní společenství, ovšem s prodlužující se délkou „dočasného zbavení zodpovědnosti“ se ztrácí i schopnost místního obyvatelstva ji převzít zpět. Taková situace si může stát i překážkou následné mírové obnovy.²⁰¹

¹⁹⁹ Srov. STEJSKAL, L. Bezpečnostní systém ČR a nutnost jeho adaptace pro rostoucí komplexitu hrozeb, *Vojenské rozhledy*, 2011, č. 4, s. 38.

²⁰⁰ Srov. ŠEDIVÝ, J. *Bezpečnost státu není jen záležitostí armády ale nás všech*, 16. 4. 2012 [online] generals@generals.cz [cit. 2013-03-20]. Dostupné na WWW: <http://www.generals.cz/cs/node/63>

²⁰¹ Srov. STEJSKAL, L. Bezpečnostní systém ČR a nutnost jeho adaptace pro rostoucí komplexitu hrozeb, *Vojenské rozhledy*, 2011, č. 4, s. 38.

3.2 Zahraniční operace v zemích bývalé Jugoslávie

Na počátku devadesátých let minulého století vypukla série ozbrojených konfliktů na území bývalé Jugoslávie. Etnické, hospodářské, nacionalistické a náboženské spory spojené se snahou o nezávislost jednotlivých republik eskalovaly do občanské války nejprve na území Slovinska, poté Chorvatska, Bosny a Hercegoviny, Srbska a následně i Kosova. Na válečný konflikt, který v převážné míře především postihoval civilní obyvatelstvo (etnické čistky, masakry civilního obyvatelstva), reagovala Rada bezpečnosti OSN a ustanovila několik misí.

O účasti československých vojáků v misi UNPROFOR (*United Nations Protection Forces*) v Chorvatsku rozhodla vláda České a Slovenské federativní republiky v lednu 1992, v březnu vydalo OSN mandát pro ČSFR a Federální shromáždění ČSFR dalo souhlas k vyslání jednotky. A tak již v březnu 1992 bylo vysláno prvních patnáct vojáků na území bývalé Jugoslávie, následovala je jednotka o síle pět set vojáků. K jejich nejdůležitějším úkolům patřilo vybudování a zabezpečení činnosti na desítkách kontrolních a propouštěcích stanovišť (tzv. *Check point*), organizování mobilních pozorovacích týmů včetně pozorovacích míst, dohled nad uloženými zbraněmi zneprátelených stran, ochrana místního obyvatelstva, patrolovací činnost a humanitární pomoc ve formě ostrahy a materiálního zabezpečení tábora pro přesídlence, zabezpečování a doprovod konvojů s humanitární pomocí.²⁰²

Po rozdělení České a Slovenské Federativní republiky ještě tři měsíce působil společný československý prapor, teprve poté byl rozdělen. Od dubna 1993 působil v misi samostatný prapor mírových sil OSN Armády České republiky. Od března 1994 byl prapor na základě rozhodnutí Parlamentu ČR posílen o dalších čtyři sta osmdesát osob a celkově český kontingent dosáhl počtu devět set padesát osm příslušníků. Od března 1992 do ledna 1996, kdy mise skončila, se v této zahraniční operaci vystřídal dva tisíce dvě stě padesát vojáků.²⁰³

Na území Chorvatska mířili i další dvě mise OSN, UNCRO (*UN Confidence Restoration Operation in Croatia*) a UNTAES (*UN Transitional Authority for Eastern Slavonia*). Česká republika do těchto misí v období od března 1995 do ledna 1998 vyslala polní chirurgický tým jako samostatné chirurgické zařízení poskytující neodkladné, život zachraňující výkony a následně zabezpečující přesun stabilizovaného pacienta do vyššího

²⁰² Srov. Ministerstvo obrany ČR [online], Praha: MO © 2004 — 2012 [cit. 2013-02-14]. Dostupné na WWW: <http://www.mise.army.cz/>.

²⁰³ Srov. tamtéž.

zdravotnického zařízení. Po dobu jejího působení v misích UNCRO a UNTAES působilo osm set padesát vojáků Armáda České republiky.²⁰⁴

Dalších šest tisíc tři sta příslušníků AČR se vystřídalo v mírových operacích IFOR a SFOR na území Bosny a Hercegoviny a Chorvatska v období od února 1995 do prosince 2004. Operace IFOR (*Implementation Force*) byla provedena od prosince 1995 do prosince 1996 na základě souhlasu Rady bezpečnosti OSN Severoatlantickou aliancí k prosazení závěrů Daytonské mírové dohody. Tato operace NATO měla vést k zastavení ozbrojeného násilí, k navázání důvěry mezi dříve zneprátenými stranami a k celkové obnově Bosny a Hercegoviny. Na operaci IFOR plynule navázala operace SFOR (*Stabilization Forces*) včetně smyslu a poslání – realizace závěrů Daytonské dohody, zajištění bezpečného návratu utečenců, realizace mírové obnovy.²⁰⁵

Základny českých jednotek byly rozmístěny na obou stranách zóny separace oddělující bývalé zneprátené strany - na území Republiky srbské i Federace Bosna a Hercegovina. Zodpovídaly tedy za oblast s dvěma národnostními etniky, srbskou a chorvatskou. Hlavním úkolem příslušníků českého praporu bylo především zajistit bezpečné podmínky pro návrat uprchlíků, k čemuž mělo sloužit pravidelné hlídkování a pozorování vytypovaných prostorů a objektů, zajišťování demobilizace jednotek zneprátených stran, jejich odzbrojení a kontrola stažení do kasáren, a v neposlední řadě také pátrání po hledaných válečných zločincích.²⁰⁶

Mandát OSN pro misi SFOR byl platný až do dubna 2004, v závislosti na vývoji situace v prostoru působnosti vojáků Armády ČR se počet příslušníků snižoval. Od roku 2001 do roku 2004, kdy byla tato mise definitivně ukončena, se jí zúčastnilo již pouze několik desítek vojáků. Úkoly mise SFOR od Severoatlantické aliance v roce 2004 převzala mise Evropské unie ALTHEA a EUFOR.²⁰⁷ Operace Evropské unie mají za cíl i nadále zachovávat bezpečí a mír v oblasti, ale také přispívat k většímu pokroku při evropské integraci Bosny a Hercegoviny.²⁰⁸

Od roku 1999 se čeští vojáci účastní mise KFOR v Kosově pod vedením Severoatlantické operace, jejímž hlavním úkolem bylo v souladu s rezolucí Rady bezpečnosti

²⁰⁴ Srov. Ministerstvo obrany ČR [online], Praha: MO © 2004 — 2012 [cit. 2013-02-14]. Dostupné na WWW: <http://www.mise.army.cz/>.

²⁰⁵ Srov. tamtéž.

²⁰⁶ Srov. tamtéž.

²⁰⁷ Srov. tamtéž.

²⁰⁸ Srov. tamtéž.

OSN podporovat misi OSN v Kosovu UNMIK a přispívat k vytváření a udržování bezpečného prostředí umožňujícího pokračování mírového procesu a demokratického vývoje země.²⁰⁹ Zpočátku nepočetná česká jednotka se postupně navyšovala až na počet více než šest set vojáků. Podobně jako i v předcházejících misích bylo hlavním úkolem českých vojáků střežení kosovsko-srbské administrativní hranice, monitorování veškeré činnosti na svěřeném úseku hranice včetně příhraniční oblasti, evidování a zajištění bezpečného návratu uprchlíků a vytváření podmínek pro obnovu mírového soužití kosovských Srbů a Albánců.

Prakticky realizovali vojáci tyto úkoly při nepravidelných prohledávacích operacích, kontrole propouštěcích míst, doprovodu osob a automobilů, v boji s organizovaným zločinem, zvládnutí demonstrací a nenadálých událostí, a také výcvikem a dohledem nad kosovským ochranným sborem. Nezanedbatelnou součástí činnosti vojáků byla i pomoc civilnímu obyvatelstvu při návratu k normálnímu životu a spolupráce s humanitárními organizacemi při obnově konfliktem poničeného území.²¹⁰ V této misi se vystřídal více jak devět tisíc vojáků Armády České republiky.²¹¹

Velké české kontingenty ukončili svoji činnost na území Kosova v roce 2011, dosud však zde působí na velitelství mnohonárodních jednotek KFOR skupina jedenácti vojáků Armády České republiky. V současnosti je hlavním úkolem KFOR udržovat bezpečné prostředí umožňující mírový a demokratický vývoj země směřující k samostatnosti bez potřeby přítomnosti mnohonárodních vojenských jednotek. V této snaze spolupracují jednotky KFOR s misí OSN UNMIK a misí Evropské unie EULEX.²¹²

Dalším bývalým státem Jugoslávie, kde zasahovala česká vojenská jednotka, byla Makedonie, kde v srpnu 2001 vypukla prudká národnostní krize. Od srpna do října 2001 zde působilo sto dvacet příslušníků Armády ČR v operaci Severoatlantické aliance ESSENTIAL HARVEST. Jejich hlavním úkolem byla ostraha a obrana velitelství mnohonárodní brigády, doprovod zásobovacích konvojů a aktivní patrolování v prostoru velitelství.²¹³ Dnem 1. dubna 2003 vystřídala NATO ve vojenské mírové operaci na území Makedonie Evropská unie, její mise s názvem CONCORDIA se od dubna do prosince 2003 zúčastnili dva čeští vojáci. Hlavní úkol této operace spočíval v demonstraci nadnárodní

²⁰⁹ Srov. Petr Majer a kol., *Armáda České republiky a zahraniční mise*, s. 5.

²¹⁰ Srov. Barbora Potůčková, Afghánistán je naše poslání, In: Herbert Slavík, Barbora Potůčková, Eduard Stehlík, *Hrdost a odvaha. Tváře české armády*, nečíslováno.

²¹¹ Srov. Petr Majer a kol., *Armáda České republiky a zahraniční mise*, s. 5.

²¹² Srov. Ministerstvo obrany ČR [online], Praha: MO © 2004 — 2012 [cit. 2013-02-14]. Dostupné na WWW: <http://www.mise.army.cz/>.

²¹³ Srov. Petr Majer a kol., *Armáda České republiky a zahraniční mise*, s. 5.

vojenské přítomnosti, což přispívalo k vytváření a zachování stability a bezpečnosti v regionu.²¹⁴

V souvislosti s krizí v Kosovu působila pod mandátem OSN v roce 1999 na území Albánie humanitární mise AFOR na pomoc kosovským uprchlíkům. Česká republika do této operace vyslala polní nemocnici k poskytování zdravotnické péče uprchlíkům a ostatním příslušníkům operace a jednotku Civilní ochrany ČR k zřízení uprchlického tábora. Zdravotníci polní nemocnice zasahovali i po ničivém zemětřesení v Turecku v srpnu 1999.²¹⁵

3.2.1 Etické zhodnocení operací v zemích bývalé Jugoslávie

Konflikt v regionu bývalé Jugoslávie byl vyvolán silnou nacionalistickou snahou jednotlivých republik o osamostatnění se a bojem etnik za vlastní sebeurčení. Podle Huntingtona lze za nejdůležitější příčinu válek v Jugoslávii považovat demografické změny, ke kterým na území Srbska, Bosny, Chorvatska a především Kosova došlo v druhé polovině dvacátého století. Růst porodnosti muslimské menšiny a zněkolikanásobení muslimské populace v těchto zemích na úkor Srbů a Chorvatů a snaha kosovských Albánců o prosazení autonomie velmi často realizovaná prostřednictvím násilných akcí, to vše vyvolalo vzestup srbského nacionalismu jako reakce na ohrožení ze strany právě muslimů.²¹⁶ Taková situace se stává zdrojem nové bezpečnostní hrozby. „Jedno národnostní společenství upevní svou náboženskou, kulturní a národní identitu takovým způsobem, že u druhého společenství vyvolá pocit, že se oslabila jeho náboženská, kulturní a národní identita.“²¹⁷ Pocit oslabení nutně vyvolá reakci, v případě Jugoslávie potom vzájemné vyhánění Srbů, Chorvatů, bosenských Muslimů a kosovských Albánců z nárokovaných území.

3.2.2 Mezinárodní východiska operací v zemích bývalé Jugoslávie

Válečné konflikty na území bývalé Jugoslávie byly ozvěnou rozpadu Sovětského svazu. Již od osmdesátých let 20. století (především po smrti Josipa Broze Tita) začal v zemi narůstat nacionalismus a separatismus. S koncem bipolárního světa se potom vnitřní pnutí naplno projevilo a obnovily se staré etnické a náboženské spory. To vše směřovalo k nejkrvavějším konfliktům v Evropě od konce druhé světové války. V roce 1990 se konaly na území

²¹⁴ Srov. Ministerstvo obrany ČR [online], Praha: MO © 2004 — 2012 [cit. 2013-02-14]. Dostupné na WWW: <http://www.mise.army.cz/>.

²¹⁵ Srov. tamtéž.

²¹⁶ Srov. Samuel P. Huntington, *Sřet civilizací. Boj kultur a proměna světového řádu*, s. 316-317.

²¹⁷ Srov. Jan Eichler, *Mezinárodní bezpečnost v době globalizace*, s. 150.

Jugoslávie volby a referenda, na základě kterých se potom v červnu 1991 jako první rozhodly opustit federaci Chorvatsko a Slovinsko. Zde také vypukly první boje (nejprve Slovinsko, poté Chorvatsko). Současně s válkou v Chorvatsku probíhala také válka v Bosně a Hercegovině. Všechny tyto válečné konflikty byly charakteristické krvavými etnickými čistkami, vražděním, znásilňováním, vyháněním obyvatelstva, pleněním, rabováním a vypalováním.

Eskalace násilí vyvolala reakci OSN ve formě rezolucí Rady bezpečnosti a vytvoření a vyslání mírových jednotek OSN na území Jugoslávie. I přes veškeré mezinárodní úsilí, nasazení mírových sil, zprostředkování jednání, uvalení embarga a mezinárodní izolace, trvaly etnické čistky a válečné konflikty na Balkáně více jak deset let. Důvody pro zásah mezinárodního společenství v etické rovině lze hledat především ve snaze zabránit etnickým čistkám a konsolidovat situaci.

V Kosovu byla situace poněkud jiná, i když základ ve formě etnických čistek a násilí byl shodný. Rezoluci Rady bezpečnosti OSN o vyslání mírových jednotek totiž předcházelo dvouměsíční bombardování Kosova Severoatlantickou aliancí bez mandátu Rady bezpečnosti OSN, jenž se v některých pramenech označuje jako „humanitární bombardování“, a které vyvolalo všeobecně velkou polemiku. I s odstupem let lze říci, že tento zásah dosud vyvolává odmítavé reakce, přestože jeho stoupenci argumentovali morálními důvody pro zásah – nutností zabránit dalšímu utrpení kosovských Albánců (generální tajemník NATO Javier Solana) a ochrany lidských práv (italský ministr zahraniční Lamberto Dini).²¹⁸ Výsledek zásahu NATO v Kosovu je však velmi kontroverzní.

Přestože původní morální odůvodnění poskytovalo důvod k intervenci, tak její provedení a hlavně výsledek zásahu jej staví do negativního světla. Masivní ztráty na životech (zejména civilního obyvatelstva) a zničení celé řady civilních objektů (televizní a rozhlasové stanice, rafinérie, silnice, mosty, železnice, továrny) bylo v rozporu s ženevskými konvencemi.²¹⁹ Problematická je také otázka spravedlnosti v tomto zásahu. Bez hlubšího zkoumání všech aspektů vyhrocené situace v Kosovu bylo přistoupení k zásahu ve prospěch jednoho etnika riskantním aktem, který z dlouhodobého hlediska neposkytoval záruku ve spravedlivé poválečné uspořádání.

²¹⁸ Srov. Jan Eichler, *Mezinárodní bezpečnost v době globalizace*, s. 153 – 155.

²¹⁹ Srov. tamtéž, s. 153 – 155.

Zásah mezinárodního společenství v konfliktech na Balkáně lze z etického hlediska hodnotit jako opatření „s dobrým úmyslem“. Ve zpětném pohledu však můžeme nalézt mnoho sporných bodů, které etické přijetí těchto operací komplikuje.

3.2.3 Národní východiska operací v zemích bývalé Jugoslávie

Legalita a legitimita zásahu v Chorvatsku, která vycházela z mandátu OSN, vytvářela příznivé podmínky pro přijetí i následných misí, i když ty již byly v gesci Severoatlantické aliance a Evropské unie. Samotný fakt, že čeští vojáci se neúčastnili přímých bojů, ale jejich poslání mělo pouze humanitární charakter, přispěl k pozitivnímu hodnocení naší účasti nejen vojáky, ale i civilní veřejností. Z etického hlediska to byly operace ospravedlnitelné především snahou o zabránění etnickým čistkám, z mezinárodněpolitického potom platným mandátem OSN.

Polemiku o etice působení mezinárodních jednotek na území bývalé Jugoslávie vzbudila zejména operace NATO v Kosovu, tzv. „humanitární bombardování“. Této operace se sice čeští vojáci neúčastnili, přesto její schvalování některými českými politiky v čele s tehdejšími prezidentem Václavem Havlem vzbudilo v části veřejnosti negativní reakce. Vzhledem k postupné eskalaci násilí a vyhrocování kosovského konfliktu se v České republice i nadále utvářel názor na naše zapojení do této operace poměrně nejednoznačně. Vláda a Parlament České republiky odmítli vyslat vojáky do přímé vojenské pozemní akce s odůvodněním na nevyčerpání ještě dalších možných alternativ řešení krize. Opačný názor však sdílel tehdejší prezident Václav Havel, který se v rozhovoru pro ČTK vyjádřil o tomto odmítavém postoji jako o alibismu, který ve výsledku diskredituje a znevěrohodňuje Českou republiku do budoucna.²²⁰ Prezident Havel považoval účast českých vojáků na operaci Severoatlantické aliance za naši povinnost.

Situace v Kosovu se nadále vyostřovala a velení NATO rozhodlo o vojenském zásahu – bombardování Kosova. I přesto stále ještě Kardinál Miroslav Vlk jako předseda Rady evropských biskupských konferencí pokračoval ve snahách o mírově řešení a vyzýval k diplomatickému jednání. "Nastala doba, kdy se musíme obrátit s výzvou na všechny strany účastníci se války v Kosovu, aby složily zbraně, které rozsévají smrt, posadily se za jednací stůl a hledaly mírové řešení konfliktu. Nesmíme přenechávat rozhodnutí výhradně síle

²²⁰ Srov. HAVEL, V. *Vláda poškozujíc ČR slovy o neúčasti na pozemních operacích*, Český rozhlas 7, Rádio Praha [online]. Praha: Radio Prague, © 1999 [cit. 2013-03-21]. Dostupné na WWW: <http://archiv.radio.cz/nato/cesky38.html>.

zbraní,"²²¹ Proti bombardování se vyslovil i Jiří Dienstbier, zvláštní zpravodaj OSN pro lidská práva, podle kterého by nejlepším řešením konfliktu bylo okamžité zastavení bombardování Jugoslávie Severoatlantickou aliancí. Bomby podle něj ničí nejen lidské životy, ale i po desetiletí budované místní hospodářství a i to málo z demokracie, co ještě v Srbsku existuje.²²² Bombardování Kosova ve výsledku k uklidnění etnického násilí nepřispělo, spíše jej ještě prohloubilo.

S vysláním českých vojáků do operace KFOR v Kosovu tedy vyslovil souhlas Parlament ČR 17. června 1999 až po rezoluci Rady bezpečnosti OSN č. 1244 z 10. června 1999, která byla vydána následně po ukončení bombardování Kosova Severoatlantickou aliancí. Rezoluce Rady bezpečnosti OSN znamenala pro českou stranu legitimitu operace a následně tedy čeští vojáci plnili v Kosovu úkoly především humanitárního a bezpečnostního charakteru. Relevantní etické odůvodnění vyslání českých vojáků do operací na území bývalé Jugoslávie poskytuje tedy především mandát OSN, na jehož základě byla vydána nařízení vlády ČR následně schválená Parlamentem ČR.

3.2.4 Etické otázky operací v zemích bývalé Jugoslávie

Českoslovenští a čeští vojáci se účastnili všech mírových misí na území bývalé Jugoslávie. Pro vojáky zařazené do těchto operací bylo problematické vyrovnat se především s etnickým pozadím konfliktů. Nacionalistické snahy o separaci jednotlivých etnik a válčení v zemi, která byla Československu tak geopoliticky blízká, vzbuzovaly zásadní otázky o oprávněnosti zásahu ve prospěch jedné, nebo druhé strany. Etické otázky pramenily zejména z reálných schopností vojáků účinně zabránit etnickým čistkám, což se v globálním měřítku příliš nedařilo. Přestože intervence NATO v Kosovu měla za účel ochranu kosovských Albánců před srbskými útoky, tak např. v roce 2004 museli čeští vojáci čelit násilným útokům kosovských Albánců proti srbské menšině. Zabraňovali vypalování srbských obydlí a ničení srbských kulturních památek, evakuovali stovky kosovských Srbů z ohnisek nepokojů do bezpečí, střežili významné srbské pamětihodnosti a kostely, doprovázeli autobusy

²²¹ Srov. VLK, M., *Prohlášení předsedy Rady evropských biskupských konferencí*, Český rozhlas 7, Rádio Praha [online]. Praha: RadioPrague, ©1999 [cit. 2013-03-21]. Dostupné na WWW: <http://archiv.radio.cz/nato/cesky38.html>.

²²² Srov. DIENSTBIER, J. *Kříže v Kosovu*, Český rozhlas 7, Rádio Praha [online]. Praha: Radio Prague, © 1999 [cit. 2013-03-21]. Dostupné na WWW: <http://archiv.radio.cz/nato/cesky46.html>.

přeppravující srbské děti do škol, hlídkovali a monitorovali situaci v místech se smíšeným osídlením.²²³

Většina otázek pramenila z dějinné a demografické determinace regionu. Na území historicky obývané jedním etnikem se náhle stalo dominantní etnikum jiné, které si jej začalo nárokovat a v této situaci se potom hledalo východisko pro společné mírové soužití, které se však ještě i dnes zdá nereálné a nerealizovatelné (pro nacionalisticky smýšlející obyvatele naprosto nepřijatelné). I když snaha vojáků Armády České republiky při ochraně lidských životů (potažmo při ochraně lidských práv jako celku) ve svěřeném prostoru odpovědnosti je v dílčím zkoumání eticky oprávněná a přijatelná, tak celkově však intervence mezinárodního společenství v tomto regionu nenaplnila zamýšlená a plánovaná očekávání. Aktivní násilí sice bylo značně zredukováno (s výjimkou operace v Kosovu), ale etnické čištění se vůbec nepodařilo zastavit, spíše jeho výsledky byly více nebo méně institucionalizovány.²²⁴

Konflikt v bývalé Jugoslávii se stal v podstatě válkou mezi třemi evropskými kulturami – katolickou, pravoslavnou a muslimskou, přičemž všem třem znesvářeným stranám byla poskytována neoficiální pomoc jejich souvěrců z celého světa. Oficiální akce OSN se v takové realitě stávaly neúčinné a mnohdy i kontraproduktivní. V této situaci střetu tří velkých kultur se vojáci Armády české republiky ocitali velmi často v etických dilematech založených na etnických otázkách a jedině zachování naprosté neutrality poskytovalo určité východisko pro adekvátní plnění stanovených úkolů.

3.3 Zahraniční operace na území Kuvajtu a Iráku

V reakci na teroristické útoky z 11. září 2001 v USA se Armáda České republiky v souladu s článkem 5 Washingtonské smlouvy zapojila v březnu 2002 do mezinárodní protiteroristické operace ENDURIG FREEDOM vysláním kontingentu v počtu dvě stě padesáti osob na území státu Kuvajt. Základem kontingentu byla protichemická a speciální zdravotnická jednotka. Jejich úkolem bylo odstraňování případných následků použití zbraní hromadného ničení a radiační, chemické a biologické zajištění české základny.²²⁵ Jednotka působila zpočátku na území státu Kuvajt, určena byla ale pro operaci zahraničních jednotek v Iráku.

²²³ Srov. Ministerstvo obrany ČR [online], Praha: MO © 2004 — 2012 [cit. 2013-02-14]. Dostupné na WWW: <http://www.mise.army.cz/>.

²²⁴ Srov. WALLERSTEIN, I. *Evropský univerzalizmus, Rétorika moci*, s. 32.

²²⁵ Srov. Ministerstvo obrany ČR [online], Praha: MO © 2004 — 2012 [cit. 2013-02-14]. Dostupné na WWW: <http://www.mise.army.cz/>.

V únoru 2003 byl kontingent rozšířen na téměř čtyři sta vojáků a v souladu s usnesením vlády a obou komor Parlamentu ČR došlo k teritoriálnímu rozšíření možného působení jednotky o Turecko a Izrael. Jednotka byla připravena zapojit se do záchranných a humanitárních operací v oblasti v případě důvodného podezření na použití zbraní hromadného ničení proti civilnímu obyvatelstvu a koaličním jednotkám a k likvidaci následků katastrof. Jejich úkolem bylo zajistit ochranu koaličních sil a civilního obyvatelstva před záměrným (případně i neúmyslným) použitím chemických, biologických, jaderných a radiologických zbraní.²²⁶

Kontingent se také zapojil do souboru mezinárodních opatření ke stabilizaci bezpečnostní situace a k poskytování humanitární pomoci a obnově Irácké republiky. Po formálním oznámení ukončení bojových operací dne 2. května 2003 byla ukončena také činnost chemické jednotky, která se následně vrátila zpět do republiky. V krizové oblasti nadále zůstala polní nemocnice, která působila v Iráku v rámci humanitární operace až do prosince 2003. Této mise se během jejího působení v Kuvajtu a Iráku zúčastnilo jeden tisíc sto třicet šest vojáků Armády České republiky.²²⁷

V prosinci roku 2003 vystřídal na území Iráku příslušníky polní nemocnice kontingent vojenské policie Armády České republiky o síle osmdesáti vojáků, který působil v misi OSN MNF-I (*Multi-National Force Iraq*). Kontingent měl za úkol dohlížet na činnost místní policie, pomáhat při výcviku jejích příslušníků a podílet se na policejním zabezpečení divize. Svoji působnost v Iráku ukončil v prosinci 2006. Mimo to v misi OSN MNF-I působila až do prosince 2008 jednotka určená k nepřetržité ochraně a ostraze hlavního vstupního kontrolního stanoviště na základnu MNF-I v Basře v počtu devadesát pět vojáků.²²⁸

Od července 2008 zahájili čeští vojáci v Iráku plnění nového operačního úkolu – poradenství při výuce a poskytování odborné pomoci při obsluze a údržbě vojenské techniky iráckému vojsku. Výcviková mise byla ukončena v únoru 2009. Tím také bylo ukončeno vysílání vojáků Armády České republiky do mírových misí na území Iráku a Kuvajtu.²²⁹

²²⁶ Srov. Ministerstvo obrany ČR [online], Praha: MO © 2004 — 2012 [cit. 2013-02-14]. Dostupné na WWW: <http://www.mise.army.cz/>.

²²⁷ Srov. tamtéž.

²²⁸ Srov. Petr Majer a kol., *Armáda České republiky a zahraniční mise*, Praha: Ministerstvo obrany ČR, 2003, s. 5

²²⁹ Srov. Ministerstvo obrany ČR [online], Praha: MO © 2004 — 2012 [cit. 2013-02-14]. Dostupné na WWW: <http://www.mise.army.cz/>.

3.3.1 Etické zhodnocení operace v Kuvajtu a Iráku

Operace v Kuvajtu a v Iráku byla první vojenskou reakcí na teroristické útoky z 11. září 2001 na cíle v USA, do které se zapojila Česká republika. Časově jí sice předcházela operace v Afghánistánu, ale vzhledem k tomu, že Česká republika se nejprve zapojila do této operace a také proto, že zde již působení českých vojáků bylo ukončeno, řadím ve své práci tyto operace obráceně.

Úder Spojených států amerických na Irák nebyl ale okamžitou reakcí na 11. září, přišel až v březnu 2003 a na rozdíl od války v Afghánistánu nebyl v rámci světové politiky vnímán jednotně. V rámci OSN se členské státy rozdělily na dvě skupiny, podporovatele a odpůrce útoku na Irák. V čele skupiny států, které zastávaly názor, že použití vojenské síly proti režimu Saddáma Husajna je legitimní a nutné stanuly Spojené státy americké za významné podpory Velké Británie. Skupina odmítající násilné řešení a preferující další diplomatické úsilí se vytvořila okolo států Ruska a Francie.²³⁰ Oba tábory disponovaly dostatkem důvodů pro své názory a postoje a ty pokládaly za dostatečné etické argumenty podporující jejich jednání.

3.3.2 Mezinárodní východiska operace v Kuvajtu a Iráku

Spojené státy americké zastoupené prezidentem G. W. Bushem prosazovaly v té době neokonzervativní politiku, ve které zahraniční politika byla spojena s ideou rovnosti a svobody pro všechny lidi a ve které byly Spojené státy povinny naplnit své poslání a tuto ideu šířit do celého světa. V americké administrativě tak stále narůstalo přesvědčení o nutnosti tvrdého vojenského zásahu vůči Iráku a především režimu Saddáma Husajna podložené argumenty o povinnosti boje proti vládám poskytujícím teroristům zázemí a usilujícím o získání a hromadění zbraní hromadného ničení s tím, že takový boj je spojen s úsilím o šíření demokracie a lidských práv.²³¹ Etické zdůvodnění preemptivního zásahu proti Iráku spočívalo tedy v tom, že Irák je zodpovědný za teroristické útoky, že disponuje zbraněmi hromadného ničení, které hodlá použít proti USA, a že jeho totalitní režim potlačuje lidská práva ve své zemi.

²³⁰ Srov. HOLUB, T. *Boj proti terorismu ve světle nauky o takzvané spravedlivé válce*, s. 116.

²³¹ Srov. tamtéž, s. 119.

Neústupnost USA a jejich spojenců v prosazování vojenské intervence v Iráku vyvolalo rozkol nejen v OSN, ale i v rámci Severoatlantické aliance. Odpůrci preemptivní strategie vůči Iráku byly hlavně Francie a Německo. Svůj postoj založily především na odlišném hodnocení hrozby iráckého režimu, kterou nepovažovaly za naléhavou a bezprostřední. Nadále trvaly na odzbrojení režimu mírovou cestou a dodržování zásad mezinárodního práva.²³² Podle názorů těchto států nebyl preemptivní zásah nezbytný, a proto ani eticky relevantní. Mimo to nebyl podložen rezolucí Rady bezpečnosti OSN, což mu odpíralo legitimní charakter. Přes veškerou snahu o získání důkazů proti iráckému režimu o hromadění zbraní hromadného ničení ve snaze použít je proti USA se nakonec základem války proti Iráku stala gigantická politická konstrukce, která nebyla postavena na prokázaných faktech, ale na představách, co by se mohlo stát, kdyby se na Irák nezaútočilo.²³³ Spojené státy americké však na této konstrukci založily etické oprávnění útoku proti režimu Saddáma Husajna.

Při úvahách o důvodu útoku na Irák se nesmí opominout podstatná determinanta – ropa. Dosud zjištěné zásoby ropy v Iráku jsou vyčíslovány na 112,5 miliardy barelů, což představuje 11% celosvětových zjištěných zásob, k tomu je nutno přičíst odhadovaných 220 miliard barelů z dosud neprobádaných oblastí Iráku a z Iráku se rázem stává stát disponující 30% celosvětových zásob – největší zásobou této suroviny na světě.²³⁴ V souvislosti se znalostí rozsahu a objemu zásob ropy v Iráku a legitimního vlastnictví těchto neobnovitelných zdrojů energie, tak nenahraditelných pro hospodářství celého světa, se nabízí otázka, zda skutečně Spojené státy americké při svém útoku na Irák byly vedeny snahou o odstranění režimu Saddáma Husajna jako totalitního a diktátorského režimu, který utlačoval lidská práva ve své zemi a byl hrozbou i pro ostatní demokratická zřízení, nebo zda tato eticky přijatelná zdůvodnění nebyla jenom zástěrkou pro prosazení sobeckých hospodářských zájmů v této oblasti.

Vojenská intervence v Iráku vzbudila mnoho polemik a na mezinárodní úrovni vedených diskuzí o její oprávněnosti. Záhy po ukončení prvních bojů se vyprofilovali jak zastánci, tak i odpůrci operace a všichni svá tvrzení mohli podepřít několika relevantními argumenty. Ačkoliv první dva důvody k zásahu (hromadění jaderných zbraní a podpora teroristických organizací) se nepodařilo naplno prokázat, ale ani ne zcela vyvrátit, tak třetí

²³² Srov. EICHLER, J. *Mezinárodní bezpečnost v době globalizace*, s. 229.

²³³ Srov. tamtéž, s. 229.

²³⁴ Srov. tamtéž, s. 229.

důvod k intervenci – ochrana lidských práv - nadále „zůstal ve hře“. Lze totiž považovat za nezpochybnitelné, že Husajnov režim měl na svědomí miliony obětí – zavražděných a umučených lidí. S vědomím toho potom můžeme svržení takového diktátorského režimu ospravedlnit určitým počtem civilních obětí války (navíc relativně malým) i porušením mezinárodního práva a principu státní suverenity.²³⁵

3.3.3 Národní východiska operace v Kuvajtu a Iráku

K vrcholící irácké krizi zaujala Česká republika jednotné stanovisko. Česká vláda se postavila na stranu USA a podpořila zásah v Iráku jako poslední možnost řešení irácké krize, ale neposkytla spojencům protichemickou jednotku působící v Kuvajtu a ani žádnou jinou vojenskou jednotku, protože pro vojenský zásah proti Iráku se nepodařilo získat mandát OSN.

K situaci v Iráku se vyjádřil tehdejší premiér vlády Vladimír Špidla prohlášením, že vláda s politováním konstatuje, že irácké vedení dlouhodobě neplní závazky, které mu byly uloženy od roku 1990 Radou Bezpečnosti OSN, zároveň však také vláda lituje, že válce v Iráku nebude předcházet nová rezoluce OSN, kterou český parlament považoval za podmínku poskytnutí protichemické jednotky protiirácké koalici. K postoji vlády se bezvýhradně připojil i tehdejší prezident Václav Klaus.²³⁶ Podle rozhodnutí vlády tedy čeští vojáci mohli v regionu působit pouze v rámci humanitární akce. Se stanoviskem vlády souhlasila i opoziční ODS, naproti tomu KSČM ve svém stanovisku jednoznačně vyjádřila politování nad tím, že se rozhodnutí více nepřiblížilo postoji Francie a Německa, které intervenci naprosto odmítaly.²³⁷

Politická a vládní vyhlášení tak v podstatě kopírovala postoj české veřejnosti k válce v Iráku. Podle průzkumu veřejného mínění samotný útok na Irák podporovalo 24% obyvatel, nesouhlasilo s ním 70% obyvatel, zároveň však útok bez mandátu Rady bezpečnosti OSN považovalo za přijatelný pouze 16% obyvatel a naprosto ho odmítlo 77% obyvatel.²³⁸ Statisticky shodné veřejné mínění by bylo možné zjistit i mezi vojáky Armády České republiky. Působení protichemické jednotky a následně také zdravotnické jednotky v rámci humanitární operace na území Kuvajtu a Iráku tedy bylo přijatelnou alternativou

²³⁵ Srov. PEHE, J. *Omyly odpůrců a zastánců války*, 19. 5. 2003 [online]. www.pehe.cz [cit. 2013-03-12]. Dostupné na WWW: <http://www.pehe.cz/clanky/2003/omyly-odpurcu-a-zastancu-valky>.

²³⁶ Srov. SVOBODA, C. *Interview 23. 3. 2004*, Zprávy BBC [online]. London: © BBC Czech [cit. 2013-03-19]. Dostupné na WWW: http://www.bbc.co.uk/czech/interview/030319_svoboda.shtml.

²³⁷ Srov. tamtéž.

²³⁸ Srov. Centrum pro výzkum veřejného mínění, *Postoje občanů k válce v Iráku* [online]. Praha: CVVM [cit. 2013-03-19]. Dostupné na WWW: <http://cvvm.soc.cas.cz/mezinarodni-vztahy/postoje-obcanu-k-valce-v-iraku>.

k prezentované hrozbě zbraněmi hromadného ničení v rukou iráckých teroristů. Později se sice prokázalo, že tvrzení americké administrativy o tomto reálném nebezpečí bylo založeno na špatných informacích a v Iráku se nikdy žádné zbraně hromadného ničení nenašly, přesto však na jeho základě mnoho států, včetně České republiky, uznalo, že Irák představuje vážnou hrozbu a souhlasilo s vojenskou intervencí.²³⁹

Z premisy bezpečnostní hrozby Iráku jako držitele zbraní hromadného ničení vycházelo kladné etické hodnocení účasti vojáků na humanitární operaci v Kuvajtu a Iráku. Jejich působení nepředstavovalo rozpor s představami o oprávněnosti jejich činnosti a poslání. S přeměnou rychle „vyhrané“ války v dlouholetý a vlekoucí se asymetrický konflikt došlo také k posunu vnímání oprávněnosti zásahu. Obecně na celém světě, a v Iráku zvláště, se se stále větší intenzitou začalo diskutovat o pravém a hlavním důvodu války v Iráku – irácké ropě.²⁴⁰ Změna důvodu k válce byla podstatným aspektem ke změně ve vnímání oprávněnosti nejen zásahu, ale také české účasti.

3.3.4 Etické otázky operace v Kuvajtu a Iráku

Etické otázky se před vojáky otevíraly především při pohledu na ekonomickou a občanskou situaci iráckého obyvatelstva a státu. Před intervencí koaličních jednotek byl Irák vyspělá země s dostatečným objemem vlastních materiálních a lidských zdrojů. Po válce buď státní instituce zkolabovaly, nebo byly zničeny, institucionální kapacity byly ztraceny v chaosu, neklidu a rabování.²⁴¹ Okupanti (USA a Velká Británie se samy prohlásily za okupační mocnosti v Iráku) tomu nedokázali zabránit. Vojenská intervence sice odstranila Saddáma Husajna a jeho totalitní režim, v zemi se však naplno projevilo mnoho negativních jevů. Ekonomická situace většiny obyvatel se zhoršila, masivně narostlo každodenní násilí, v zemi začali působit militantní islamisté, podstatně se zhoršilo občanské postavení iráckých žen a v neposlední řadě minimálně sto tisíc Iráčanů bylo zabito a mnohem víc jich bylo vážně zraněno.²⁴² Intervenci proti Husajnovu režimu tedy z tohoto pohledu nelze považovat za pomoc iráckému lidu, což samozřejmě zřetelně vnímali i čeští vojáci působící v tomto regionu.

²³⁹ Srov. POHANKA, V. *Stála válka v Iráku Američanům za to? Většina z nich si to nemyslí*, 2. 1. 2012 [online]. Praha: zpravy.rozhlas.cz © 1997-2013 Český rozhlas [cit. 2013-03-19]. Dostupné na WWW: http://www.rozhlas.cz/zpravy/amerika/_zprava/stala-valka-v-iraku-americanum-za-to-vetsina-z-nich-si-to-nemysli--997910.

²⁴⁰ Srov. EICHLER, J. *Mezinárodní bezpečnost v době globalizace*, s. 237.

²⁴¹ Srov. FUKUYAMA, F. *Budování státu podle Fukuyamy*, s. 105.

²⁴² Srov. WALLERSTEIN, I. *Evropský univerzalizmus, Rétorika moci*, s. 32.

Dalším okruhem etických otázek je oprávněnost „instalace demokracie“ v Iráku. Spojené státy americké se při vstupu do války v Iráku zaštiťovali nutností šíření demokracie i pomocí síly, protože tvrdily, že i k vnucené demokracii státy přilnou, protože poznají její výhody²⁴³. Pokud však demokracii chápeme jako opravdovou kontrolu rozhodování vládní struktury většinou obyvatelstva, jako reálnou a trvalou schopnost menšin všeho druhu projevat se politicky a kulturně, jako uznání trvalé potřeby a legitimacy otevřené politické diskuse, tak k takové demokracii se musí dospět zevnitř jednotlivých zemí a regionů, nelze ji vnutit z vnější.²⁴⁴ Je tedy reálné očekávat, že násilně vnucená demokracie v Iráku bude „fungovat“? A máme právo jim jí skutečně nutit? Ze zprávy generálního inspektora pro obnovu Iráku Stuarta Bowena z roku 2011 vyplývá, že s očekávaným odchodem amerických sil z území Iráku se bezpečnostní situace v zemi rapidně zhoršuje.²⁴⁵ Není to tedy známka toho, že „vnucená“ demokracie dokáže v zemi udržet řád a bezpečnost pouze pod dohledem koaličních sil?

Mnoho etických problémů také vznikalo z odlišného kulturního prostředí. Přestože vojáci byli na specifika kultury, kde budou působit, před vysláním do operace velmi precizně připravováni, v jednotlivých případech se neubránili kulturnímu šoku. Díky zkušenostem z předcházejícího působení českých vojáků v operacích na muslimských územích (Kosovo), které jsou v rámci Armády České republiky předávány nejen institucionálně, ale i neformálně, tak rozdílnosti v kulturách v komplexním měřítku nebyly na překážku plnění úkolů a poslání českých vojáků.

3.4 Zahraniční operace v Afghánistánu

Úkolové uskupení AČR ISAF (*International Security Assistance Force*) bylo vytvořeno v souladu s přijatými závazky Českou republikou v rámci NATO. Svoji činnost realizuje od června 2010 na celém území Afghánistánu. V současnosti plní úkoly v této zahraniční operaci čtyři sta dvacet pět českých vojáků v této organizační struktuře:

- ❖ jednotka NSE – národní podpurný prvek, administrativní a logistická podpora a koordinace zdravotnického zabezpečení,

²⁴³ Srov. HOLUB, T. *Boj proti terorismu ve světle nauky o takzvané spravedlivé válce*, s. 119.

²⁴⁴ Srov. WALLERSTEIN, I. *Evropský univerzalizmus, Rétorika moci*, s. 33.

²⁴⁵ Srov. Novinky.cz, *Irak potvrzuje růst útoků*, [online] Praha, [cit. 2013-03-19]. Dostupné na WWW: <http://www.novinky.cz/zahranicni/blizky-a-stredni-vychod/240581-irak-potvrzuje-rust-utoku-za-dva-mesice-maji-pres-500-obeti.html>.

- ❖ jednotka AAT Kábul – výcvik, poradenství a výuka pilotů a pozemního personálu příslušníků vzdušných sil Afghánské národní armády,
- ❖ chemická jednotka – komplexní chemický průzkum na celém území Afghánistánu a intenzivní spolupráce při výcviku nových chemických specialistů Afghánské národní armády,
- ❖ zastoupení na velitelství ISAF – zastoupení Armády ČR na jednotlivých stupních mezinárodního velitelství ISAF,
- ❖ jednotka PRT Lógar – zajištění bezpečnosti českých civilních expertů v rámci probíhajícího rekonstrukčního procesu, spolupráce s místními autoritami a výcvik afghánských bezpečnostních sil s cílem přispívat ke zvyšování stability, bezpečnosti a legitimacy afghánské vlády,
- ❖ jednotka OMLT – výcvik a příprava Afghánské národní armády v procesech plánování, velení a řízení,
- ❖ jednotka polního chirurgického týmu (zařazena do francouzské vojenské nemocnice) - odborná činnost v oboru resuscitativní chirurgie, anesteziologie, pooperační péče a zdravotního odsunu,
- ❖ výcviková jednotka Vojenské policie – výcvik a mentorování instruktorů vyučujících na National Police Training Centre (policejní akademie), dozor nad organizací a přípravou výcviku.

Úkolové uskupení AČR ISAF Afghánistán komplexně zabezpečuje a organizačně zastřešuje nasazení všech jednotek a prvků Armády České republiky působící na území Afghánistánu.²⁴⁶

Vojáci Armády České republiky však na území Afghánistánu pod hlavičkami různých misí a s různým mandátem, posláním a úkoly působí již od roku 2002.

3.4.1 Průběh působení vojáků AČR v Afghánistánu

Již měsíc po našem zapojení do operace ENDURING FREEDOM v Kuvajtu a Iráku byl na území Afghánistánu do mise ISAF od dubna 2002 do ledna 2003 vyslán první kontingent Armády ČR skládající se z polní nemocnice, čtyř ochrany a skupiny Vojenské policie. Celkem dvě stě šedesát devět vojáků.²⁴⁷ Úkolem kontingentu bylo především zdravotnické zabezpečení pro příslušníky mezinárodních sil ISAF a poskytování humanitární pomoci

²⁴⁶ Srov. Ministerstvo obrany ČR [online], Praha: MO © 2004 — 2012 [cit. 2013-02-14]. Dostupné na WWW: <http://www.mise.army.cz/>.

²⁴⁷ Srov. tamtéž.

pro obyvatele Afghánistánu formou výjezdů mobilních týmů a činností dočasné ambulance, činností nemocničního jádra základny a spoluprací s jinými nemocničními zařízeními. Po ukončení činnosti polní nemocnice pokračoval v plnění úkolů v rámci mise ještě další dva měsíce pouze polní chirurgický tým v počtu jedenácti osob.²⁴⁸

Dalším kontingentem v operaci NATO ISAF byl od března 2004 do března 2007 kontingent AČR ISAF-KAIA (*Lead nation of Kabul International Airport*). Česká republika se v této operaci podílela na komplexním řízení a zabezpečení provozu mezinárodního letiště Kábul ve prospěch mnohonárodních sil, jednotlivých účastnických států v operaci a zajištění civilního letového provozu. Kontingent měl šedesát šest příslušníků včetně jednotky meteorologického a ženíjního zabezpečení.²⁴⁹

Od března do srpna 2004 byla také do bojové operace ENDURING FREEDOM nasazena 601. skupina speciálních sil. Jednalo se o první bojovou operaci Armády České republiky od konce II. světové války. Na tuto akci pak navázalo opakované vyslání této jednotky v letech 2006, 2008 až 2009 a 2011 až 2012. Úkolem jednotky bylo provádět speciální průzkum, úderné akce a další druhy speciálních operací s cílem eliminovat aktivity nepřítele (především skupin Talibánu a Al-Kajdy) a tím přispívat k zabezpečení vnitřní bezpečnosti Afghánistánu. V této operaci působilo pět set čtyřicet vojáků Armády České republiky.²⁵⁰

Následně se do operace ISAF v dubnu 2007 zapojil český kontingent složený z polní nemocnice, chemického odřadu, skupiny OMLT, meteorologické skupiny a příslušníků řízení letového provozu a Vojenské policie. Všechny jednotky působily na základně KAIA (mezinárodní letiště Kábul). Polní nemocnice měla především za úkol poskytovat zdravotnické zabezpečení vojákům Severoatlantické aliance, kteří působili v prostoru kábulského letiště. Zdravotníci také vykonávali preventivní a veterinární péči v prostoru odpovědnosti a podíleli se na výchově a vzdělávání zdravotnického personálu afghánské armády a bezpečnostních sil. Protichemická jednotka plnila úkoly vyhodnocování radiační, chemické a biologické situace ve prospěch velitelství ISAF v Kábulu. Skupina pilotů a techniků OMLT (*Operational Mentoring Liaison Team*) cvičila afghánské vojáky v pilotáži a údržbě vrtulníků Mi-17 a Mi-24. Meteorologická skupina prováděla meteorologické

²⁴⁸ Srov. POTŮČKOVÁ, B. Afghánistán je naše poslání, In SLAVÍK, H., POTŮČKOVÁ, B., STEHLÍK, E. *Hrdost a odvaha. Tváře české armády*, nečíslováno.

²⁴⁹ Srov. Ministerstvo obrany ČR [online], Praha: MO © 2004 — 2012 [cit. 2013-02-14]. Dostupné na WWW: <http://www.mise.army.cz/>.

²⁵⁰ Srov. tamtéž.

zabezpečení vzdušných i pozemních operací jednotek ISAF a vzdělávala meteorology a letecký personál afghánské armády. Pracovníci Řízení letového provozu zabezpečovali letový provoz kábulské oblasti a příslušníci Vojenské policie prováděli ochranu všech příslušníků kontingentu při přesunech mimo základnu kábulského letiště a pořádkovou službu. Kontingent na kábulském letišti působil do prosince 2008.²⁵¹

Mimo jiné Armáda České republiky zabezpečovala operaci ISAF také vrtulníkovou jednotkou HELI UNIT ISAF určenou pro přepravu osob a nákladů ve prospěch koaličních jednotek Regionálního velitelství ISAF Východ. Jednotka působila na základně Šarana v provincii Paktika od prosince 2009 do prosince 2011.²⁵² Další český kontingent v roce 2009 na žádost Nizozemska zabezpečoval ochranu a obranu obvodu nizozemské základny Camp Hadrian v provincii Uruzgán. Tato základna byla jednou ze základen PRT (provinčního rekonstrukčního týmu), které přispívají k podpoře ústřední vlády v provinciích, pomáhají při rekonstrukci země a při poskytování humanitární a rozvojové pomoci.²⁵³

Český Provinční rekonstrukční tým (PRT) působí v afghánské provincii Lógar v rámci mise ISAF od března 2008. Specifikum PRT je založeno na spolupráci civilní a vojenské části této mise. Civilní část týmu se podílí na podpoře afghánské vlády prostřednictvím realizace rekonstrukčních a rozvojových projektů ekonomického a sociálního rozvoje a vojenská část týmu zajišťuje bezpečnost, dopravu a logistiku celého PRT. Mimo to se vojenská část podílí i na přípravě a výcviku příslušníků Afghánské národní policie. Projekty, realizované českým PRT, patří zejména do oblasti zemědělství, vodohospodářství, školství a vzdělání, zdravotnictví, bezpečnosti a dobrého vládnutí.²⁵⁴

Vojáci Armády České republiky se tedy operací ISAF na území Afghánistánu účastní s krátkými přestávkami již více jak deset let. Za tu dobu se v misích vystřídalo přes tři tisíce vojáků různých specializací a další stovky v nich ještě působí.

²⁵¹ Srov. POTŮČKOVÁ, B. Afghánistán je naše poslání, In SLAVÍK, H., POTŮČKOVÁ, B., STEHLÍK, E. *Hrdost a odvaha. Tváře české armády*, nečíslováno.

²⁵² Srov. Ministerstvo obrany ČR [online], Praha: MO © 2004 — 2012 [cit. 2013-02-14], dostupné na: <http://www.mise.army.cz/>.

²⁵³ Srov. tamtéž.

²⁵⁴ Srov. STEJSKAL, L. Mise České republiky v Afghánistánu: Zkouška nových rozměrů. *Vojenské rozhledy*, 2009, č. 4, s. 102-103.

3.4.2 Etické zhodnocení operací v Afghánistánu

Úder na Afghánistán provedly Spojené státy americké již v říjnu 2001, tedy téměř vzápětí po teroristických útocích z 11. září 2001 - největších teroristických útocích v dosavadních dějinách lidstva. Reakce vrcholných politiků a zástupců světových organizací na tyto teroristické útoky byly zcela výjimečně jednotné. Drtivá většina oficiálních prohlášení okamžitě a jednoznačně odsoudila teroristické útoky jako nepřijatelné zlo, proti kterému je nutno se bránit i s použitím síly.²⁵⁵ Hrůznost teroristických akcí na nic netušící civilní obyvatelstvo vzdáleného státu, kterou podtrhoval obrovský počet obětí a velké materiální škody, přispěla k jednotě v názorech na nutnost adekvátní reakce na takovéto podobné činy. Obrana proti terorismu se zdála naprosto etická.

První část války v Afghánistánu skončila již v prosinci 2001 svržením Tálibánu, nastolením vlády prezidenta Karzáiho a vydáním Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1386, na základě které se operace v Afghánistánu stala mírovou operací OSN. To vše se považovalo za úspěch směřující k rychlému vyřešení krizové situace a nastolení míru v této oblasti. V USA se v této situaci začalo diskutovat o Iráku jako o dalším cíli, na který je nutno co nejrychleji udeřit.²⁵⁶ Dosud přijatelný etický základ pro operaci v Afghánistánu však tímto náhle dostal obraz rozpínavosti, který opravňuje k zásahu proti kterémukoliv suverénnímu státu na světě.

3.4.3 Mezinárodní východiska operace v Afghánistánu

Z mezinárodněprávního hlediska byla operace v Afghánistánu realizována na základě rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1368 ze dne 12. září 2001, ve které rada odsuzuje teroristické útoky z 11. září 2001 na cíle v USA a zároveň je označuje za hrozbu mezinárodnímu míru a bezpečnosti ve smyslu Charty OSN. Současně rada v této rezoluci zdůraznila a potvrdila přirozené právo státu na individuální, nebo kolektivní sebeobranu, také v souladu s Chartou OSN. Další rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1378 ze dne 14. listopadu 2001 přiřkla Tálibánu zodpovědnost za to, že Afghánistánu bylo zneužito jako základny pro teroristy.²⁵⁷ Těmito rezolucemi Rada bezpečnosti poskytla relevantní etické

²⁵⁵ Srov. HOLUB, T. *Boj proti terorismu ve světle nauky o takzvané spravedlivé válce*, s. 91.

²⁵⁶ Srov. EICHLER, J. *Mezinárodní bezpečnost v době globalizace*, s. 237.

²⁵⁷ Srov. EICHLER, J. *Terorismus a války v době globalizace*, s. 248.

oprávnění pro vojenskou intervenci v Afghánistánu za předpokladu spravedlivého posouzení důkazů spojujících útoky z 11. září s Al-Káidou, Tálibánem a Afghánistánem.

Operace ENDURING FREEDOM v Afghánistánu byla obranou reakcí USA na teroristické útoky a právo na tuto obranu nebylo nikým v žádné seriózní diskusi zpochybňováno, ani z politického a ani z etického hlediska.²⁵⁸ Z podstaty věci se iniciátorem operace staly samozřejmě Spojené státy americké. Ale americký prezident G. W. Bush právo USA na obranu proti teroristickým útokům instaloval na povinnost USA chránit svobodu, pokrok, pluralismus a toleranci na celém světě. Zároveň vyhlásil, že v boji proti terorismu existují pouze dvě strany „dobrá“ a „špatná“ a žádná neutrální.²⁵⁹ Z etického hlediska si tedy Spojené státy přisvojily právo rozhodovat o dobru a zlu a také povinnost proti zlu zasahovat kdekoli na světě.

Taková vyhlášení jsou zcela v souladu s univerzalismem současné panevropské politiky. Charakter této politiky je postaven na třech argumentech, které společně tvoří základ politiky chvástavé, arogantní, motivované přesvědčením o vlastní výlučnosti a odmítnutí jiných alternativ. Tyto argumenty jsou založené na tom, že představitelé panevropské univerzalistické politiky mají za cíl „bránit lidská práva a demokracii“ všude na světě, že „západní“ civilizace je nadřazena jiným civilizacím, protože je jako jediná založená na univerzálních hodnotách a pravdách, a že jediné správné hospodářské uspořádání je v neoliberální ekonomice založené na „volném trhu“.²⁶⁰ V duchu této politiky potom Spojené státy americké se souhlasem OSN, Severoatlantické aliance i Evropské unie započali operaci ENDURING FREEDOM v Afghánistánu, razantní odpověď na teroristické útoky.

Po etické stránce je tato operace ospravedlnitelná jako legitimní obrana, na druhou stranu terorismus a teroristické praktiky jsou rozšířené na celém světě již od šedesátých let minulého století a teroristické útoky z 11. září se i přes svůj ničivý efekt a psychické působení od jiných teroristických útoků v podstatě nelišily,²⁶¹ přesto právě až tyto útoky vyvolaly takovou silnou reakci.

²⁵⁸ Srov. HOLUB, T. *Boj proti terorismu ve světle nauky o takzvané spravedlivé válce*, s. 92.

²⁵⁹ Srov. HOLUB, T. *Boj proti terorismu ve světle nauky o takzvané spravedlivé válce*, s. 91.

²⁶⁰ Srov. WALLERSTEIN, I. *Evropský univerzalizmus, Rétorika moci*, s. 9.

²⁶¹ Srov. STRMISKA, M. *Terorismus a demokracie*, s. 45.

3.4.4 Národní východiska operace v Afghánistánu

Česká republika se i této operace účastnila jako člen NATO na základě aktivace článku 5 Washingtonské smlouvy, podle které ozbrojený útok proti jedné nebo více smluvních stran Severoatlantické aliance v Evropě nebo Severní Americe je považován za útok proti všem. A dojde-li tedy k takovému ozbrojenému útoku, pomůže každý stát v kontextu práva na individuální a kolektivní sebeobranu podle čl. 51 Charty OSN napadenému takovou akcí, jakou bude považovat za nutnou, včetně použití ozbrojené síly.²⁶² Tehdejší předseda vlády Miloš Zeman na půdě Poslanecké sněmovny ČR v souvislosti s tímto prohlásil: „Česká republika jako člen této aliance se připojila k aktivaci článku 5 Severoatlantické smlouvy, protože mezinárodní terorismus nelze nechat bez povšimnutí. Naše historické zkušenosti, ať už s Adolfem Hitlerem, nebo se sovětskou okupací Československa, nás vedou k podpoře všech těchto akcí, to znamená akcí zaměřených na kolektivní sebeobranu.“²⁶³

Působení českých vojáků v operaci ISAF v Afghánistánu je možné postavit na třech základních etických pilířích. Za první pilíř lze považovat mandát OSN, za druhý Bonnskou smlouvu a za třetí plánovací dokument *Afghanistan Compact*.

Vojáci Armády České republiky tedy působí v operaci ISAF v Afghánistánu na základě mandátu OSN, jenž je vymezen rezolucí Rady bezpečnosti OSN č. 1386 z prosince 2001, která omezovala pravomoc ISAF na Kábul, a dále rezolucí č. 1510 z října 2003, která následně rozšířila působení sil ISAF na celé území Afghánistánu. Rezoluce Rady bezpečnosti tvoří mezinárodněprávní koncept, který podporuje a zaštiťuje činnost mezinárodních vojenských jednotek na území Afghánistánu za účelem zachování bezpečnosti a podpory hospodářského a sociálního rozvoje.

Druhý pilíř pro etické oprávnění působení vojáků Armády České republiky poskytuje souhlas afghánské vlády, která jej vyjádřila při podpisu Bonnské dohody v prosinci 2001. Bonnská smlouva představuje institucionální rámec pro poválečnou rekonstrukci Afghánistánu, pro mezinárodní spolupráci a demokratizaci země a je výsledkem jednání o uspořádání rodícího se afghánského státu. Tato jednání proběhla v Německu za mediace

²⁶² Srov. Informační centrum o NATO, *Washingtonská smlouva* [online]. Ostrava: www.natoaktual.cz. [cit. 2013-03-19]. Dostupné na WWW: http://www.natoaktual.cz/na_zpravy.aspx?y=na_summit/washingtonskasmlouva.htm.

²⁶³ Srov. ZEMAN, M. *Odpovědi na ústní interpelace 18. 10. 2001*. Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna[online]. Praha: Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna [cit. 2013-03-18]. Dostupné na WWW: <http://www.psp.cz/eknih/1998ps/stenprot/039schuz/s039113.htm>.

OSN a přítomnosti afghánských politiků (mimo Tálibán), USA, evropských zemí a také akademických odborníků. Stěžejními cíli dohody bylo vytvoření afghánské armády a policie, boj proti narkomafii, vybudování národní ekonomiky, stabilizace vzdělávacího procesu a zlepšení sociálního statusu afghánských žen.²⁶⁴

Etický rámec pro české působení v Afghánistánu dotváří *Afghanistan Compact*, plánovací dokument vypracovaný Afghánistánem a mezinárodním společenstvím. Byl přijat na Londýnské konferenci v roce 2006 a vymezoval další kroky v politické, ekonomické a sociální obnově Afghánistánu. *Afghanistan Compact* definuje základní principy rozvoje země, uznává afghánské vlastnictví celého procesu a slibuje širší podporu mezinárodního společenství. Plán je rozdělen na tři hlavní oblasti: zajištění bezpečnosti, dobré vládnutí, a rekonstrukce a obnova země. Aktivity ISAF přitom spadají zejména do prvního pilíře – zajištění bezpečnosti, která je nezbytnou podmínkou pro udržitelný pokrok v dalších dvou pilířích.²⁶⁵

Po celou dobu působení českých vojáků na Afghánském území přes různorodost úkolů, cílů a posláních všech českých vojenských jednotek (zdravotníci, vojenská policie, meteorologové, chemici, pyrotechnici, 601. skupina speciálních sil, piloti, technici a další vojenské odbornosti) se činnost českých vojáků z tohoto etického rámce neodchýlila.

3.4.5 Etické otázky operace v Afghánistánu

Vzhledem k podobnosti podmínek, východisek, posláních a dalších aspektů zahraniční operace ISAF v Afghánistánu s operací v Kuvajtu a Iráku, jsou podobné i okruhy etických otázek obou operací. Na rozdíl od Iráku však tato operace měla jasný mandát OSN, a tak i z mezinárodněpolitického hlediska byla legální a legitimní. Přišla totiž vzápětí po útocích z 11. září, kdy celý svět vyjadřoval sympatie USA a Afghánistán byl základnou a zároveň i rukojmím teroristické sítě Al-Káida. Operace Trvalá svoboda (ENDURIG FREEDOM) v Afghánistánu tak měla být nekontroverzní a bezproblémovou válkou.²⁶⁶

V celosvětovém měřítku bylo hlavním přínosem této operace ukončení stavu, ve kterém síť mezinárodních teroristů ovládla jeden stát a používala jej jako svoji základnu

²⁶⁴ Srov. BOHÁČ, A. *Afghánistán v letech 2001 - 2005: politicko-geografická analýza* [online]. *E-polis.cz*, 22. listopad 2008. [cit. 2013-03-08]. Dostupné na WWW: <<http://www.e-polis.cz/nezarazene-clanky/324-afghanistan-v-letech-2001-2005-politicko-geograficka-analyza.html>>. ISSN 1801-1438.

²⁶⁵ Srov. Stálá delegace ČR při NATO v Bruselu, *Role NATO a ISAF v Afghánistánu* [online]. Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 4. 3. 2009 [cit. 2013-03-18]. Dostupné na WWW: http://www.mzv.cz/nato.brussels/cz/aktualni_tema_afghanistan/role_nato_a_isaf_v_afghanistanu.html.

²⁶⁶ Srov. EICHLER, J. *Mezinárodní bezpečnost v době globalizace*, s. 218.

pro mezinárodní teroristické aktivity.²⁶⁷ Z tohoto pohledu se jedná o jistý pokrok, jenž nelze hodnotit jinak než pozitivně. Na druhou stranu se však svržením Talibánců a nastolením vlády prezidenta Karzáiho, která kontrolovala pouze Kábul a jeho nejbližší okolí, zbývající rozlehlé, hornaté a těžce dostupné afghánské území stalo baštou pro tzv. *warlords* (nejvyšší představitelé politicko-vojenských elit, které vyprodukovala dlouholetá místní válka), kteří si venkov rozdělili a krutě na něm „panují“.²⁶⁸

Tito *warlords* se odmítají podřídit centrální vládě, obyvatele nutí k produkci drog a diktují jim své vlastní zákony a pravidla. K prosazení svých zájmů používají násilí, vraždění a únosy dětí i dospělých. Krutost jejich chování k místnímu lidu má za cíl udržovat obyvatele neustále ve strachu, který jim brání spolupracovat s aliančními jednotkami a především s centrální vládou. Etický problém se v této situaci otevírá v rovině snah koaličních jednotek a vládních sil při prosazování vlivu centrální vlády ve venkovských regionech, kdy dobře míněné rozvojové aktivity zorganizované ať již státem nebo státem podporovanou zahraniční humanitární organizací končí strachem vyprovokovaným bojkotem místního obyvatelstva, nebo v případě rozvinutí spolupráce krutým a násilným zásahem *warlords* a jejich armád.

S tímto problémem vyvstává do popředí i další etická otázka, a to „co bude následovat po tom, až koaliční jednotky odejdou“? V jednotlivých případech, kdy se podařilo spolupráci navázat a rozvinout, je možné v ní pokračovat pouze za přítomnosti dostatečně velkých koaličních sil, které dokáží zabránit zásahu *warlords* nebo ostatních vzbouřenců. Avšak přítomnost koaličních jednotek není nastálo, dříve nebo později bude ukončena, a dosud bezpečné území se může znovu ocitnout pod vlivem *warlords*.

Dalším ohniskem etických problémů je odmítavý vztah naprosté většiny afghánského obyvatelstva k zasahování do jejich záležitostí zvnějšku. Afghánci si nade vše cení své svobody a nezávislosti. Přestože alianční jednotky na území Afghánistánu působí na základě rezolucí Rady bezpečnosti OSN a se souhlasem afghánské vlády, tak pro většinu obyvatelstva je jejich přítomnost nelegitimní. Afghánští kmenoví náčelníci vytvořili sdružení tzv. protikoaličních bojovníků, které ze všech sil a všemi způsoby bojuje proti cizím vojákům bez ohledu na to, zda to jsou Američané nebo Evropané. Všechny je označují za vetřelce či dokonce za okupanty.²⁶⁹ V situaci naprostého odmítání je potom problematické prosazování i dobře připravených a zorganizovaných rozvojových projektů. Ačkoliv

²⁶⁷ Srov. EICHLER, J. *Terorismus a války v době globalizace*, s. 250.

²⁶⁸ Srov. tamtéž, s. 250.

²⁶⁹ Srov. EICHLER, J. *Terorismus a války v době globalizace*, s. 259.

hospodářství na venkově je v tristním stavu, všude je patrná bída a zaostalost, tak pokusy o implementaci hospodářské a humanitární pomoci v těchto podmínkách ztroskotávají. Z pohledu vojáků, kteří se operací účastní opakovaně, nedochází k žádnému kvalitativnímu posunu.

V neposlední řadě etické otázky produkuje způsob vedení vojenských operací ze strany Talibánců i ostatních vzbouřeneckých organizací. Při boji proti koaličním jednotkám používají prvky gerilové války, teroristické akce, léčky, pasti, sebevražedné útoky, civilisty jako živé štíty, na dálku odpalované výbušné systémy, děti a ženy jako nosiče náloží nebo k odpoutání pozornosti. Všechny tyto prvky zákeřně vedeného boje destabilizují bojové nasazení aliančních vojáků. Především krutost a bezohlednost vůči vlastnímu obyvatelstvu vytváří ovzduší nejistoty a otázek, zda přítomnost aliančních jednotek v Afghánistánu skutečně této zemi pomáhá, neboť nechuť k jejich přítomnosti ze strany Afghánců je tak silná, že jsou ochotni praktikovat i takto kruté prostředky (ve vztahu ke vlastnímu lidu) ve svém „osvobozeneckém“ úsilí.

3.5 Závěrečné etické hodnocení zahraničních operací

Současný globalizovaný svět má mnoho problémů, z kterých mohou vznikat bezpečnostní rizika a následně i hrozby a dokonce konflikty. Od problémů ekonomických, sociálních, demografických, ekologických, přes náboženské problémy, problémy vznikající migrací obyvatelstva, organizovaný zločin, šíření globální kultury až po terorismus. V takovém světě není jednoduché řešit nejen globální bezpečnostní problémy, ale i regionální, protože konec konců, i ty mají celosvětový dopad politický a bezpečnostní.²⁷⁰ Nelze tedy přehlížet byť i jen drobné a na první pohled nepatrné a bezvýznamné regionální konflikty, neboť ve výsledku mohou i tyto eskalovat do mezinárodního nebo dokonce globálního problému. Angažovat se tedy v zahraničních operacích, které tyto konflikty řeší, lze považovat za eticky správné.

V souvislosti se zahraničními vojenskými operacemi OSN a dalších mezinárodních organizací je nutno zdůraznit, že moderní konflikty, ve kterých se tyto organizace angažují, nejsou klasickými válkami dvou zneprátených států tak, jak je známe ze středověku a na které teorie spravedlivé války odkazuje. Postmoderní svět je poznamenán spíše asymetrickými válkami vyvolanými etnickými konflikty nebo teroristickými akcemi.

²⁷⁰ Srov. RAŠEK, A. Jeden svět, mnoho problémů, *Vojenské rozhledy*, 2012, č. 1, s. 13.

V kontextu se změnou charakterů válek, je nutno reagovat i v teorii válek. Současná teorie spravedlivé války dostatečně nereflktuje podstatu násilných akcí a válečných konfliktů v dnešní době a sama o sobě se dostala do krize.²⁷¹ Je nutné nově definovat pojem a obsah spravedlivé války a najít adekvátní výrazové prostředky pro udržení konceptu ozbrojené obrany v novodobé situaci.²⁷²

K hledání nových východisek při stanovení norem použití vojenské síly, zejména v souvislosti s vzrůstající teroristickou hrozbou, vyzýval i papež Benedikt XVI. v poselství k oslavě Světového dne míru 1. ledna 2007. „Pohroma terorismu mimoto vyžaduje hlubší úvahu o etických hranicích týkajících se použití dnešních nástrojů pro ochranu národní bezpečnosti. Stále častěji totiž dochází k bojům, které nejsou vyhlášeny, a to především tehdy, pokud je rozpoutávají teroristické skupiny odhodlané dosáhnout svého cíle jakýmkoli prostředky. Při otřesných událostech posledních let musí státy pochopit potřebu stanovení jasnějších pravidel schopných účinně čelit dramatické změně, které jsme svědky“²⁷³ Společným jmenovatelem pro veškeré snahy o novou konstituci etických norem použití síly k řešení konfliktů je existence nezczizitelných lidských práv a bezpodmínečná nutnost jejich ochrany.

Základním etickým problémem zahraničních vojenských intervencí je jejich oprávněnost z hlediska mezinárodního práva. Obecně se udává rozhodnutí Rady bezpečnosti OSN jako legitimní souhlas a zároveň i výzva k zásahu vojenských jednotek na cizím území. Pominu-li problematiku komplikovanosti jednání a hlasování Rady bezpečnosti OSN ve vztahu k jejím stálým členům, nestálým členům a „právou veta“, tak nelze nezdůraznit, že i do rozhodování tohoto orgánu se promítají národní zájmy jednotlivých států. Lze potom rozhodnutí Rady bezpečnosti OSN skutečně považovat za nestranné a jednající pouze v intencích ochrany míru a bezpečnosti?

Při posuzování legitimacy rozhodnutí Rady bezpečnosti OSN musíme přihlédnout ještě k jednomu podstatnému aspektu. Mezinárodní humanitární právo, které upravuje podmínky užití vojenské síly, je ve svých základech postaveno na učení katolické církve o spravedlivé

²⁷¹ Srov. DUKA, D. *Může být válka spravedlivá?* Politická etika, UK Praha [online]. Praha: UK © 2008 [cit. 2013-03-21]. Dostupné na WWW: <http://pol-etika.ktf.cuni.cz/articles.php?lng=cz&pg=190>.

²⁷² Srov. HOLUB, T. *Může být válka spravedlivá?* Politická etika, UK Praha [online]. Praha: UK © 2008 [cit. 2013-03-21]. Dostupné na WWW: <http://pol-etika.ktf.cuni.cz/articles.php?lng=cz&pg=190>.

²⁷³ BENEDIKT XVI., *Srdcem pokoje je lidská osoba*, Poselství papeže Benedikta XVI. k oslavě Světového dne míru 1. ledna 2007 [online]. Praha: Česká biskupská konference © 2013 [cit. 2013-02-14], dostupné na: <http://tisk.cirkev.cz/dokumenty/poselstvi-papeze-benedikta-xvi-k-oslave-svetoveho-dne-miru-2007/>.

válce. V tomto učení je jednou z podmínek vedení „spravedlivé války“ vyhlášení této války oprávněnou autoritou. Za oprávněnou autoritu se pokládá právě Organizace spojených národů. Vůči tomuto argumentu však existují námitky, které shrnuje např. Roman Joch. Ten považuje za autoritu způsobilou vyhlásit spravedlivou válku pouze legitimní vládu státu, nikoli OSN. Podle něho smí vyhlášovat válku na obranu životů nevinných pouze ten, kdo je za jejich bezpečí odpovědný, a tím jsou podle něhou pouze vlády jednotlivých suverénních států.²⁷⁴ Dalším problémem OSN je její neschopnost efektivně bránit oběti proti agresorům v celosvětovém měřítku. Pomineme-li, že OSN nemá dostatek mocenských nástrojů k realizaci vojenské bezpečnosti ve světě, tak tato neschopnost pramení zejména z pokrytectví OSN, kdy je trapnou skutečností členství zemí porušujících lidská práva v Komisi OSN pro lidská práva. Právě tato její morální selhávání předznamenávají její slabost k řešení konfliktů současnosti.²⁷⁵

V hodnocení oprávněnosti války z pohledu teorie spravedlivé války však lze nalézt i další sporné body. Jedním z nich je například to, jak předem zcela přesně určit, že válka způsobí méně zla, než jakému se pokouší zabránit. Dalším úskalím je rozhodnutí, v kterém okamžiku řešení konfliktu je nutno použít vojenské síly, protože již byly vyčerpány všechny „mírové“ prostředky řešení sporu. Odpůrci vojenského řešení mohou stále namítat, že je ještě prostor pro nenásilné prostředky. Tyto otázky se váží především k problematice tzv. preemptivních vojenských zásahů, které jsou pokládány za akty sebeobrany, reagují ovšem na nebezpečí, které je dosud pouze potencionální, tzn., že ještě nedošlo k bezprostřednímu ohrožení bezpečnosti státu, nebo jeho obyvatel. Státy sice mohou v souladu s mezinárodním právem použít vojenskou sílu ve válečném ohrožení, pokud jim hrozí vážné riziko pro jejich teritoriální integritu a politickou nezávislost, ovšem toto mezinárodní právo již nedokáže přesně definovat, kdy je hrozba dostatečně bezprostřední, aby ospravedlnila preemptivní použití síly.²⁷⁶

Ať již tedy vojenské intervence jsou založeny na ochraně lidských práv (humanitární operace), nebo na boji proti terorismu (bezpečnostní operace) lze je obhajovat i odmítat

²⁷⁴ Srov. JOCH, R. *Irák a problém spravedlivé války*, Český portál 16. 10. 2006 [online]. Praha: Český portál [cit. 2013-03-21]. Dostupné na WWW: <http://euportal.parlamentnilisty.cz/Articles/968-irak-a-problem-spravedlive-valky.aspx>.

²⁷⁵ Srov. MÍČKA, R. *Katolíci a válka aneb "všichni, kdo se chápou meče, mečem zajdou..." (Mt 26:52)“?*, s. 31.

²⁷⁶ Srov. HOLÁ, I. *Preemptivní sebeobrana státu v podmínkách asymetrických hrozeb* [online]. Praha: Distance, revue pro kritické myšlení © 2008-2012 [cit. 2013-03-21]. Dostupné na WWW: <http://www.distance.cz/rocnik-2010/1-cislo/73-rocnik-2010/1-cislo/1176-preemptivni-sebeobrana-statu-v-podminkach-asymetrickych-hrozeb-dil-iv>.

a používat přitom nejen stejné argumenty, ale i stejné podklady pro rozhodování. Přílišná obecnost nejen mezinárodního humanitárního práva, ale i kritérií pro hodnocení války v kontextu katolického učení, neposkytuje dostatek závazných, přesných a nezpochybnitelných vodítek nejen pro řešení konfliktů, ale ani pro jejich etické hodnocení. V chápání oprávněnosti vojenské intervence v kontextu mezinárodního práva lze na jedné straně škály spravedlnosti války vidět válku obranou a na opačném konci potom válku útočnou. Při takovém pohledu leží humanitární intervence s preventivní válkou (za kterou můžeme považovat i válku proti terorismu) na této škále uprostřed. Podle úzce pozitivisticky pojatého mezinárodního práva jsou obě nelegální, přitom však preventivní válka může být pojata jako spravedlivá pro svůj obranný účel a humanitární intervence může být spravedlivá kvůli svému morálnímu účelu.²⁷⁷

²⁷⁷ Srov. BARŠA, P., CÍSAŘ, O. *Anarchie a řád ve světové politice: Kapitoly z teorie mezinárodních vztahů*, s. 511.

4 Praktické etické otázky vojáků Armády ČR vysílaných do zahraničních operací

Vojáci z povolání, příslušníci Armády České republiky, se v souvislosti s plněním úkolů v zahraničních operacích dostávají do situací, kdy se před nimi otevírají praktické etické problémy, jejichž řešení na ně následně dopadá v různé formě a s různou intenzitou. Tyto problémy mají zásadní vliv na jejich život nejen profesionální, ale také osobní. V následujících podkapitolách se budu věnovat právě takovým praktickým otázkám, které provázejí vojáky během jejich vojenské činné služby a mají přímou souvislost se zahraničními operacemi Armády ČR. Všechny zde uvedené etické problémy jsem shromáždila pomocí rozhovorů s vojáky, kteří v uvedených zahraničních operacích působili.

Přehled etických problémů, tak jak jej předkládám, jistě není kompletní, neboť každý voják je individuální osobnost, která má své vlastní vnitřní morální vědomí, jež ovlivňuje nejen jeho rozhodování, ale především to, zda voják určitou situaci jako etický problém vnímá, nebo nikoliv. Z morální individuality jednotlivých vojáků vyplývá i individualita jejich problémů. Zjištěné etické problémy jsem tedy nejprve zobecnila a následně systemizovala do oblastí podle situací, ve kterých vznikají.

Ještě malou, ale velmi významnou poznámku k následujícím kapitolám. Pokud používám výraz „voják“, tak tím mám na mysli nejen vojáky muže, ale také ženy, vojákyně z povolání. Pro přehlednost, stručnost a srozumitelnost textu jsem však zvolila pouze krátký výraz „voják“, mimo jiné i z toho důvodu, že etické otázky vojáků a vojákyně se ve své podstatě neliší.

4.1 Etické otázky před odjezdem do zahraniční operace

Před zahájením zahraniční operace je zásadní otázkou, kterou vojáci z povolání řeší, zda mají do operace „vyjet“, nebo nikoliv. Podle zákona č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, je voják povinen sloužit podle potřeb ozbrojených sil v České republice i v zahraničí, což činí toto rozhodování na jednu stranu zcela bezpředmětným. Na druhou stranu si je nutno uvědomit, že systém výstavby kontingentů do jisté míry počítá s „dobrovolností“ vysílaných vojáků. Dosud zavedená a provozovaná praxe poskytuje vojákům v situacích hodných zvláštního zřetele možnost tyto úkoly odmítnout. Personální zabezpečení všech zahraničních operací pracuje s touto variantou a na vyslání se připravuje vždy dostatek „náhradníků“, kteří v takovém případě převezmou plnění úkolu. Pokud tedy jsou personální zdroje dostatečné,

lze na individuální rozhodnutí vojáka brát zřetel, v opačném případě je realizováno vyslání vojáka dle plánu.

Rozhodnutí o svém vyslání k plnění úkolů v zahraničních operacích vojáci přijímají v kontextu více různých aspektů, příznivých pro vyslání a i těch opačných, vyvracejících účast. Jedním z aspektů pro „vyjetí“ je finanční stránka účasti v zahraniční operaci, kterou nelze samozřejmě opominout. Po dobu plnění úkolů v zahraničí pobírají vojáci nejen plat vyplývající z jejich služebního zařazení v České republice, ale také příplatek za službu v zahraničí, jehož výše je závislá na pozici, kterou voják v zahraničí zastává. Pro mnoho vojáků je tento příplatek motivační, to nelze zastírat, na druhou stranu jeho nominální výše neustále klesá (je vyplácen v USD) a v porovnání s riziky a nebezpečími, kterým jsou vojáci v zahraničí vystaveni nepřetržitě po celou dobu rotace (dvacet čtyři hodin denně po dobu řádově šesti měsíců), se jeho motivační váha snižuje.

Druhým aspektem působícím pro rozhodnutí „vyjet“ jsou kariérní důvody. Účast v zahraniční operaci je jedním ze stupňů na „kariérním žebříčku“ pro dosažení vyššího služebního zařazení. Během operací vojáci získávají mnoho znalostí a zkušeností, které následně uplatňují ve svém dalším profesním působení a které nelze v České republice získat ani studiem, ani praxí u útvarů. Pro některé vojenské odbornosti jsou zkušenosti ze zahraničních operací naprosto nezbytné.

Aspekty, které „misku vah“ rozhodování vojáků přiklánějí spíše na opačnou stranu, pramení především z rodinné situace vojáka. Do nejtěžších situací při rozhodování se dostávají vojáci s malými dětmi, zejména v batolecím a předškolním věku. V tomto období je ztráta šesti měsíců, po které se voják nemohl přímo podílet na životě svého dítěte, velmi frustrující, neboť v této etapě života dochází k překotným a zásadním změnám ve vývoji, o které voják svojí nepřítomností „přijde“ a které se již nikdy nebudou opakovat. Na rozhodování vojáků mají vliv samozřejmě i další rodinné aspekty, jako např. vážné onemocnění někoho blízkého nebo dosud neustálený a nepevněný vztah s partnerkou nebo manželkou.

Voják, který přijímá úkol v zahraniční operaci, se tedy dostává do situace, kdy na základě nařízení je povinen se zahraniční operace zúčastnit, zároveň je jeho vyslání pro něho zajímavé z finančních důvodů (zabezpečení rodiny, splátka hypotéky apod.) a nezbytné z důvodů kariérních. Na druhou stranu si je vědom nejen rizika ohrožení života v zahraničí (přímé nebezpečí zranění či smrti, psychické následky, klimatické a hygienické

vlivy), ale také reálného rizika vážných komplikací v rodinném a osobním životě. Zpravidla v těchto situacích převáží vědomí morální povinnosti a vojenské cti a voják se zahraniční operace zúčastní.

4.2 Etické otázky v průběhu zahraniční operace

Samotné nasazení v zahraničí s sebou nese celou řadu etických otázek na zcela jiné kvalitativní úrovni. Některé otázky mají přímou spojitost s posláním jednotky v zahraničí, jiné jsou čistě osobního rázu.

Velmi častá je otázka po smyslu operace jako celku. Stává se totiž, že vojáci na základních pozicích vnímají situaci v místě, kde působí, jako stagnující, nebo dokonce zhoršující se. Zejména operace v Afghánistánu produkuje tento typ otázek. Pro řadové vojáky je zřetelně rozeznatelná averze afghánského lidu vůči koaličním jednotkám, jejich stupňující se odmítání pomoci a neochota trpět cizí vojáky na svém území. Vojáci potom při konfrontaci s reálnou situací v místě nasazení nevidí smysl přítomnosti a činnosti mezinárodních jednotek. Tento stav si nejvíce uvědomují vojáci, kteří se ve stejné operaci a na stejném místě nasazení ocitají opakovaně. Svoji účast v zahraniční operaci si dovedou eticky zdůvodnit, ne tak již smysl celé operace.

Velkým problémem je stav neustálé nedůvěry a vážného ohrožení, ve kterém jsou vojáci po celou dobu zahraniční operace, především ze strany místního obyvatelstva. Situace, kdy odpůrci přítomnosti koaličních jednotek pro své teroristické akce vůči nim zneužívají i děti a ženy, vyžaduje neustálou opatrnost a dodržování bezpečnostních předpisů a postupů. Zejména bezpečnostní opatření vůči dětem a ženám jsou zdrojem etických problémů, protože podceněná reakce na riziko může vést k vážnému ohrožení vojáka i jeho kolegů a celé jednotky, a na druhou stranu přehnaná reakce může vyhrotit situaci v oblasti tak vážně, že další působení mise bude velmi ohroženo nebo dokonce znemožněno. V obou případech je pak pro vojáka velkým etickým problémem nejen okamžitá reakce na možné riziko, ale i vědomí dalších následků.

Dalším etickým problémem pro vojáky v zahraničí je udržování kontaktu s rodinou. Po technické stránce je možnost denního zprostředkovaného kontaktu samozřejmostí. Pro vojáky je spíše otázkou, zda tyto možnosti využívat, nebo ne. Na jednu stranu touží po tom slyšet své blízké a mluvit s nimi, na druhou stranu s pokračující dobou odloučení vzrůstají ve vojácích výčitky svědomí, že odjeli a starosti a problémy nechali doma na manželkách, družkách nebo dalších příbuzných. V případě velkých problémů doma

se potom vojáci ocitají v pocitech bezmoci, protože nemohou zasáhnout, ale pouze z dálky „sledovat“ vývoj situace. V takových případech vojáci často ani nechtějí tyto domácí problémy slyšet. Otázkou se stává i předmět konverzace, vojáci zpravidla po dobu působení v zahraniční operaci mají „jiné myšlenky“, jejich mysl se zabývá jinými starostmi a při kontaktu s rodinou se těžce hledá společné téma.

Vojáci se v zahraniční operaci musí také vyrovnat s odlišnou kulturou, ve které působí, s jiným denním režimem a v muslimských zemích také s jiným týdenním rytmem. V muslimské kultuře připadá volný den (den bez práce) na pátek, s čímž se musí při plánování aktivit počítat. Zejména pokud se tyto aktivity váží na spoluúčast místního obyvatelstva. To stejné se týká i měsíce ramadánu. Pochopení a akceptace kulturních odlišností je základem pro úspěšnou kooperaci, pokud je smyslem zahraniční operace pomoc při obnově hospodářské, sociální a politické situace země. Toto poslání nelze realizovat bez přímého zapojení místního obyvatelstva a bez převzetí aktivity a odpovědnosti z jeho strany. Účelem zahraniční operace, tak jak ji vnímají čeští vojáci, není vnutit místnímu lidu naši kulturu a naše zvyklosti, ale pouze pomáhat prostřednictvím předávání znalostí a zkušeností při jejich vlastní snaze o znovuvybudování funkčního státu. Při spolupráci s místními obyvateli je důležitá zejména tolerance k jejich zvykům a ochota se přizpůsobit. A tak si čeští muži před odjezdem do muslimské země nechávají narůst plnovous a ženy používají při styku s místními šátek k přikrytí hlavy. Přes veškerou akceptaci kulturních odlišností je však ze strany vojáků nutno trvat na dodržování stanovených plánů a od participujícího obyvatelstva striktně vyžadovat plnění smluv a dohod.

Do této stati zahrnu i etické otázky ohledně vysílání žen do zahraničních operací. Tak jak je v Armádě České republiky zhruba 20% žen, tak i do zahraničních operací běžně vyjíždějí vojákyně, a to dalo by se říci, že na téměř všechny pozice. Přesto i zde jistá omezení existují. Ty jsou však spojena spíše s fyziologií žen jako takovou, s možností zabezpečit alespoň minimální hygienické podmínky v místě nasazení a také s ochotou žen, na tyto pozice v zahraničních operacích vyjíždět. V průběhu shromažďování materiálu pro tuto práci jsem se ze strany vojáků-mužů neseťkávala s implicitním odmítáním žen v jednotce v zahraniční operaci, a to ani jako kolegyně, ani jako podřízené či nadřízené. Na přímou otázku jsem dostávala od mužů zpravidla odpověď, že přítomnost žen v jednotce berou jako samozřejmost a v případě vyslání ženy do „první linie“ by záleželo na její osobnosti. Zde je ovšem nutné zdůraznit, že vojáků - mužů se ve skutečnosti nikdo neptá, zda jsou ochotni do zahraniční

operace jet v jedné jednotce společně s vojákyněmi, tak jako se nikdo neptá vojákyně, zda jsou ochotny jet s muži. Pro vyslání do zahraniční operace je podstatná odbornost vojáka, jeho profesionální připravenost, vycvičenost a zdravotní stav. Nic jiného.

4.3 Etické otázky po návratu ze zahraniční operace

Po návratu ze zahraniční operace nastává pro vojáky velmi složité období, musí se znovu zapojit do rodinného a pracovního života. A právě toto znovuobnovení vztahů a procesů je zdrojem etických otázek, jejichž zvládnutí zásadním způsobem ovlivňuje další život vojáka.

Co se týče rodinného života, tak je velmi složité znovu se do něj začlenit a voják se běžně dostává do situace, ve které sám sebe považuje ve vztahu k rodině nejen za zbytečného, ale dokonce i za přebytečného. Po celou dobu jeho působení v zahraniční operaci si jeho rodinné kompetence přerozdělili ostatní členové rodiny, tak jako si i strukturovali život podle svých individuálních potřeb. Po návratu tedy voják musí řešit otázky jak nejlépe znovu zaujmout své místo v rodině s ohledem na všechny její členy, jak přebrat zpět povinnosti i pravomoci (ve vztahu k nezletilým dětem), jak znovu přivyknout běžnému dennímu režimu a provozu domácnosti. Zejména navázání vztahu s nezletilými dětmi je pro vojáka v mnoha případech velmi stresující. Odezva dětí na návrat otce nebo matky po několika měsíčním odloučení se z velké míry odvíjí od jejich věku a stupni vývoje a voják se setkává s velkou škálou pro něho negativních reakcí: od naprostého odmítání a zapomnění, přes neustálý strach z dalšího odjezdu projevovaný patologickou závislostí a neochotou se od rodiče odloučit byť jen na vteřinu, po výčitky, odmlouvání a ignorování rodiče jako autority. Voják musí v těchto situacích nalézt taková řešení, aby z morálního hlediska znovu vstoupil do rodiny jako její právoplatný člen a zároveň nenarušil její chod a její rovnováhu.

Problémem se pro vojáka také stává reakce bližšího i vzdálenějšího okolí a veřejnosti vůbec. Projevují se stereotypy závisti, nepřejčnosti a bezdůvodné zášti. Bez důkladnější znalosti problematiky zahraničních operací se část veřejnosti kriticky vyjadřuje nejen proti operacím jako takovým, ale velmi často i útočí na vojáky, odsuzuje je a degraduje. Pro vojáka v takových situacích vyvstává otázka, zda má smysl tato negativně laděná vyjádření komentovat a vůči nařčení a mnohdy i urážkám se bránit, nebo zda není lepší tento problém přehlížet a nevyjadřovat se. Morálně správné by jistě bylo se bránit, ovšem dokud averze veřejnosti vůči Armádě České republiky bude podporována mediálně zkresleným obrazem

předražených vojenských nákupů (za což mimochodem nelze vinit vojáky, ale politiky), prezentaci armády některými politiky jako zbytečné a drahé instituce, civilní kontrola armády bude svěřována laikům bez zájmu a nekompetentním úředníkům a politikům a budoucnost armády (potažmo bezpečnosti státu jako celku) bude předmětem politického kupčení a předvolebních populistických slibů, tak snahy jednotlivců o nápravu vztahu veřejnosti k vojákům nebudou příliš patrné. Přesto však je nelze zavrhnout. Ba právě naopak, tak jako mozaika se skládá z mnoha dílků, tak i celkový obraz armády můžeme složit z mnoha částek, kde každá má svůj význam a smysl. A proto je důležité, aby i každý voják samostatně dokázal prezentovat armádu ve společnosti, uměl vysvětlit její roli a poslání a dokázal obhájit své skutky.

Bohužel se stereotypy závisti se vojáci nesetkávají pouze v laické veřejnosti, paradoxně jsou s nimi konfrontováni i mezi svými kolegy v posádkách v České republice. Účast v zahraniční operaci poskytuje nejen finanční ohodnocení, ale také v profesních kruzích morální ocenění a prestiž a je nespornou výhodou v kariérním růstu. Přestože všichni vojáci znají podmínky v zahraničních operacích a jsou si vědomi toho, že účastníci misí byli nuceni mnoho obětovat, tak někteří vojáci se nedokáží vyrovnat s „výhodami“, které získali, a akceptovat je. Ovšem tento problém nemá původ pouze v „obyčejné“ lidské závisti. Tyto negativní emoce a postoje pramení především z celkové vnitroarmádní atmosféry, kdy část nejvyššího velení preferuje aktivní účast v zahraničních operacích jako nejdůležitější úkol armády a na ostatní povinnosti armády pohlíží jako na zbytečnou přítěž, bez ochoty si přiznat, že bez kvalitního zázemí v České republice (logistika, výchova a vzdělání, výcvik, personální zabezpečení, finanční zabezpečení atd.) by nebyl možný ani kvalitní výkon vojáků v zahraničních operacích. Tímto způsobem prezentovaná důležitost „jednoho“ a nepotřebnost „druhého“ vede ke zhoršené náladě mezi vojáky a někdy i k vyhroceným střetům mezi nimi. V konfliktních situacích je pro vojáky, kteří se vrátili ze zahraniční operace, důležité poznat, zda averze vůči nim pramení pouze z běžné lidské závisti, nebo zda nemá hlubší podstatu. V prvním případě je morálně přijatelná cesta ignorování takové averze, v druhém případě je vhodnější tyto situace řešit a otevřeně přiznat, že ne všichni vojáci účastníci se zahraničních operací sdílejí názor o nepotřebnosti ostatního vojenského personálu.

4.4 Duchovní služba Armády ČR a její role v zahraničních operacích

Ve všech okamžicích, kdy se vojáci dostávají do složitých životních situací a řeší například i vážné etické otázky, je jim k dispozici pro poskytnutí pomoci, rady nebo jenom vyslyšení vojenský kaplan, příslušník Duchovní služby Armády České republiky. Vojenští kaplani se snaží svým vnímáním každého vojáka jako svébytné osobnosti, která má nejen své úkoly a povinnosti, ale také rodinu, zázemí, touhy a cíle, strachy, obavy a nejistotu, poskytnout vojákům oporu, prostor pro sdílení radostí a starostí a nabízet asistenci při hledání odpovědi na jejich otázky. Tuto svoji důležitou roli plní vojenští duchovní zejména ve vztahu k vojákům v zahraničních operacích, kde díky své fyzické přítomnosti jsou jim bližší při řešení náročných životních situací. Mimo to ale duchovní služba má své poslání a uplatnění i v mírových posádkách. Duchovní služba se angažuje i ve vztahu k rodinným příslušníkům vojáků. Poskytuje jim rady, oporu a zprostředkování sdílení problémů.

Duchovní služba byla v Armádě České republiky zřízena v červnu 1998 rozkazem ministra obrany České republiky na základě Dohody o spolupráci mezi Ministerstvem obrany ČR, Ekumenickou radou církví a Českou biskupskou konferencí. Vojenská duchovní služba je založena na ekumenickém principu a při jejím zrodu byl historik, sociolog a filozof František Pavel Novotný, který její zavedení chápal jako součást transformačních procesů přeměny socialistické armády na armádu demokratického státu. Nepřipravoval duchovní službu v armádě pouze teoreticky a ideově, ale také prakticky vytvářením koncepce úlohy vojenských kaplanů v Armádě ČR.²⁷⁸ Při budování duchovní služby Armády ČR byly převzaty především zkušenosti z armády Polské republiky, Maďarské republiky a armády USA.

Jedním ze základních důvodů potřebnosti duchovní služby v armádě je ta skutečnost, že její příslušníci jsou organizováni a ozbrojeni a tím jsou vystaveni selhání a zneužití svého postavení. Při nasazení do bojových operací jsou navíc v situacích, které mohou být a mnohdy jsou v rozporu s jejich svědomím a přesvědčením.²⁷⁹ Takové situace zažívají právě vojáci v zahraničních operacích, a proto duchovní služba Armády ČR oblast působení vojáků v zahraničí považuje za prioritní pro své poslání. Roli kaplanů F. P. Novotný charakterizoval: „Úlohou kaplanů v armádách demokratických států není šířit víru, ale citlivě pomáhat všem –

²⁷⁸ Srov. RAŠEK, A. PhDr. František Pavel Novotný - Zakladatel duchovní služby v polistopadové armádě. *Vojenské rozhledy*, 2011, č. 2, s. 186 – 189.

²⁷⁹ Srov. tamtéž, s. 186 – 189.

bez ohledu na jejich víru a světový názor – překonávat životní obtíže a napomáhat jejich kulturnímu a duchovnímu rozvoji“.²⁸⁰

Úkolem Duchovní služby Armády ČR je zejména:

- ❖ podporovat velitele všech stupňů v jejich odpovědnosti za naplňování a ochranu lidského rozměru života každého vojáka v činné službě a občanského zaměstnance;
- ❖ nabízet pomoc při řešení osobních krizí i těžkostí, které vznikají v pracovním, osobním a rodinném životě pracovníků resortu Ministerstva obrany;
- ❖ přispívat k rozvíjení a prohlubování demokratických tradic evropské kultury v resortu Ministerstva obrany;
- ❖ vytvářet podmínky pro naplňování ústavně zaručených lidských práv, která souvisejí se svobodou vyznání pro pracovníky resortu Ministerstva obrany ve všech situacích spojených s plněním jejich služebních a pracovních povinností.²⁸¹

Vojenští kaplani jsou vojáci z povolání se všemi právy a povinnostmi, které k tomu náleží, a jsou pevnou součástí jednotky, ke které jsou služebně zařazeni. Smyslem jejich přítomnosti v armádě je být k dispozici vždy, když je to potřeba, neboť patří mezi tzv. pomáhající profese. Spolupracují s vrchními praporčíky, zdravotníky, právníky, psychology a s dalšími vojenskými odborníky, pečujícími o příslušníky armády. Vojenští kaplani jsou duchovní, které do jejich služby vysílají společně všechny křesťanské církve sdružené v Ekumenické radě církví a v České biskupské konferenci, aby ve vojenském prostředí sloužili všem, kteří o pomoc požádají.²⁸²

Přestože duchovní služba v české armádě začala jako služba vojenského kaplana v zahraniční operaci ISAF na území Bosny a Hercegoviny v roce 1996, kdy k této službě byl jako první povolán současný poradce ministra obrany pro duchovní službu plukovník v záloze Mons. ThLic. Tomáš Holub, Th.D., tak v současnosti po uzavření Dohody o spolupráci mezi Ministerstvem obrany ČR, Ekumenickou radou církví a Českou biskupskou konferencí v roce

²⁸⁰ Srov. RAŠEK, A. PhDr. František Pavel Novotný - Zakladatel duchovní služby v polistopadové armádě.

Vojenské rozhledy, 2011, č. 2, s. 186 – 189.

²⁸¹ Srov. Duchovní služba Armády ČR, *Základní informace o Duchovní službě AČR* [online]. Praha: Ministerstvo obrany ČR © Duchovní služba AČR [cit. 2013-02-09]. Dostupné na WWW: <http://www.kaplani.army.cz/index.php?id=1>.

²⁸² Srov. HOLUB, T. *Oficiální stránky duchovní služby Armády ČR*, Duchovní služba Armády České republiky [online]. Praha: Ministerstvo obrany ČR © Duchovní služba AČR [cit. 2013-03-19]. Dostupné na WWW: <http://www.kaplani.army.cz/index.php?id=1>.

1998 se duchovní služba stala běžnou součástí jednotek Armády České republiky. Nyní v této službě působí dvacet sedm vojenských kaplanů.²⁸³

4.5 Závěrečné etické hodnocení praktických otázek

Vojáci z povolání, kteří se účastní zahraničních vojenských operací Armády České republiky, tak činí nejen z povinnosti, kterou jim ukládá zákon (voják slouží podle potřeb ozbrojených sil v České republice i v zahraničí), ale také z čistě osobních důvodů. V roce 2008 byl pod záštitou rektora Univerzity obrany proveden sociologický průzkum mezi příslušníky Armády ČR, bývalými účastníky zahraničních operací, na téma zahraniční vojenské mise a partnerské soužití. Jedním z výstupů tohoto výzkumu byla také struktura motivace vojáků pro účast v misi. Na prvním místě vojáci jako důvod své účasti uváděli příležitost získat nové zkušenosti. Ovšem hned na dalších místech se ocitly motivy přispět k dobrému jménu Armády ČR a pomoc lidem v místě nasazení. Až na čtvrtém místě vojáci uváděli jako důvod pro svoji účast příležitost vydělat „slušné peníze“. Na následujících příčkách se potom umístily motivy poznat zajímavé lidi, uzavřít nová přátelství, prožít něco dobrodružného, dokázat si své schopnosti, uniknout starostem všedního dne a uniknout od rodinných problémů.²⁸⁴

Pro samotnou účast v zahraniční operaci tedy mají vojáci různé důvody a v těchto důvodech je nutné hledat etické oprávnění jejich účasti. Na základě uvedeného výzkumu a shromážděných výsledků je možno předpokládat, že vojáci pro své jednání mají dostatečně eticky relevantní důvody, neboť většina důvodů naplňuje utilitaristické hledisko užitečnosti. A to užitečnosti nejen ve smyslu osobního prospěchu vojáků, ale i ve smyslu prospěchu Armády ČR, potažmo celé České republiky. A samozřejmě nelze zapomenout na aspekty užitečnosti působení vojenských jednotek v zahraničí v souvislosti s poskytováním humanitární pomoci a zajištění bezpečnosti pro místní obyvatelstvo.

Účast na vojenských intervencích můžeme kladně eticky hodnotit i z pohledu katolického učení. Zájem o udržení míru a zachování bezpečnosti musí být základem veškerého lidského konání na poli vztahů mezi národy a státy, a jako takový jej chápe i katolická církev. V jejích dokumentech jako je Katechismus katolické církve, *Gaudium et spes*, *Pacem in terris*, nebo i v prohlášeních jejích nejvyšších představitelů včetně papežů

²⁸³ Srov. Duchovní služby Armády ČR, *Kontakty na vojenské kaplany* [online], Praha: Ministerstvo obrany ČR © Duchovní služba AČR [cit. 2013-03-19]. Dostupné na WWW: <http://www.kaplani.army.cz/index.php?id=49>.

²⁸⁴ Srov. BALLOVÁ, N., SALIGER, R., HODNÝ, J., PAVLÁT, J. Zahraniční vojenské mise a partnerské soužití, *Vojenské rozhledy*, 2009, č. 4, s. 158-159.

Jana XXIII., Pia XII., Jana Pavla II, i Benedikta XVI. je podstatou světového míru ochrana lidských práv, která není odpovědností pouze vlád a vládních představitelů suverénních států, ale je povinností každého jednotlivce. Tuto povinnost snad nejlépe vystihuje čl. 2308 Katechismu katolické církve: „Všichni občané a všichni vládní představitelé mají povinnost zasazovat se o to, aby nedošlo k válkám.“²⁸⁵ Pokud však již konflikt vypukne a vyústí dokonce i ve válku, pak se vojáci účastníci zahraničních operací ocitají v situacích, ve kterých na ně doléhá nejen etické oprávnění, ale dokonce povinnost zasáhnout a bránit ohrožené lidské životy, tak jak k tomu nabádá opět Katechismus katolické církve: „Oprávněná obrana je závažnou povinností toho, kdo má odpovědnost za život druhého nebo za obecné blaho.“²⁸⁶

²⁸⁵ Katechismus katolické církve, čl. 2308.

²⁸⁶ Katechismus katolické církve, čl. 2321.

Závěr

Zahraniční operace, jejichž etickou problematiku jsem se v této práci pokusila nastínit, jsou operacemi, o jejichž uskutečnění rozhodla Rada bezpečnosti OSN, a které tedy v duchu premisy práva OSN na řešení mezinárodních konfliktů vojenskou silou jsou legitimní a legální. Z tohoto důvodu také vláda České republiky rozhodla o vyslání jednotek Armády ČR a přijala spoluzodpovědnost za vojenské řešení. Užití vojenské síly při řešení konfliktů vzbuzovalo vždy velké polemiky a bylo předmětem bádání nejen politologů a filozofů, ale i teoretiků vojenského umění. Na principech křesťanské teorie spravedlivé války bylo v moderní době vybudováno mezinárodní humanitární právo, které si klade za cíl nastavit kritéria nejen pro hodnocení použití vojenské síly, ale i pro stanovování a dodržování pravidel pro průběh vojenského střetnutí. V kontextu právě humanitárního práva a teorie spravedlivé války se tedy Armáda České republiky účastnila a účastní na mezinárodních zahraničních intervencích.

Tato práce reflektuje vybrané zahraniční operace (země bývalé Jugoslávie, Irák, Afghánistán), které jsou předobrazem dalších současných a pravděpodobně i budoucích konfliktů. Etnické násilí a terorismus jsou hlavními liniemi dnešních bezpečnostních hrozeb, a právě uvedené zahraniční operace reagovali na tyto typy konfliktů. Okolnosti jejich vzniku i způsoby řešení se liší, přesto lze nalézt několik shodných momentů. Základním pojítkem všech intervencí je ochrana lidských práv v nejzákladnější a nejuniverzálnější rovině. V některých případech (Irák 3003) však existují veřejně známé a prezentované souvislosti vojenského řešení problému spojené s hospodářským a ekonomickým pozadím intervence.

Pro etické hodnocení účasti na zahraniční operaci jsou důležitá kritéria, na základě jejichž splnění či nesplnění lze etickou relevantnost posoudit. V současnosti však s růstem terorismu a vznikem asymetrických válek jsou tato kritéria natolik obecná, nekonkrétní a lehce zaměnitelná, že dovolují volné hodnocení v závislosti na osobním morálním přesvědčení jednotlivce, který k hodnocení přistupuje. Právě rozdílnost přístupu, do kterého se promítají i politické preference, osobní zájmy, ideologie a mravní cítění dané konkrétní osoby, lze s nejvyšší pravděpodobností považovat za zásadní aspekt, který ovlivňuje stanovení etické relevantnosti nejen zapojení vojáků Armády ČR do vojenské intervence, ale i vojenské operace jako celku.

Mimo etické otázky, se kterými se setkávají vojáci v průběhu zahraničních operací, a které se vztahují právě k té dané operaci, je součástí této práce také nastínění zobecněných praktických etických problémů vojáků připravovaných a vysílaných k plnění úkolů v těchto misích. Účast v zahraniční operaci klade velké nároky nejen na vojáky, ale i na jejich rodinné příslušníky. Každý časový úsek účasti v operaci (příprava na vyslání, samotné plnění úkolu, návrat z operace) je charakteristický specifickými problémy, které z etického hlediska nelze plošně paušalizovat. Intenzita prožívání těchto problémů se individuálně liší a je závislá na mnoha dalších okolnostech rodinného a profesního života vojáka. Přesto však řešení těchto problémů zpravidla umožňuje vnitřně eticky oprávněnou účast vojáka v zahraniční operaci.

Cílem této práce je přiblížit problematiku etického hodnocení účasti příslušníků Armády České republiky v zahraničních operacích ve vztahu k zajišťování národních zájmů, k zapojení do mezinárodních organizací na podporu kolektivní obrany a bezpečnosti, i ve vztahu ke státu, na jehož území vojenská operace působí. Na tyto etické problémy je nahlíženo nejen z globálního pohledu v souvislostech mezinárodního práva, ale také z pohledu jednotlivce, vojáka plnícího úkoly v zahraniční operaci.

Práce neaspíruje na kompletní shromáždění a posouzení všech aspektů etického hodnocení zahraničních operací. Jejím záměrem je především přiblížit problematiku Armády ČR a jejího zahraničního působení v etických souvislostech, které se bytostně dotýkají všech jejích příslušníků. Proto jsem úvod práce věnovala představení Armády ČR a jejího dějinného vývoje včetně historických tradic, na kterých je budována. Současné důležité charakteristické znaky jí pak vtiskávají zejména politické a společenské vlivy. Armáda ČR je složitým komplexem, který je vnitřně určován zákony, řády, předpisy a v neposlední řadě i etickými normami, a zvnějšku je pak limitován mezinárodními dohodami a smlouvami. Z výsledného spojení všech těchto zdrojů potom pramení etické vnímání činnosti nejen Armády ČR jako celku, ale i jejích příslušníků – vojáků.

Seznam použité literatury

Monografie:

- ARISTOTELÉS. *Etika Nikomachova*. Praha: Rezek, 1996. ISBN 80-901796-7-3.
- ANZENBACHER, A. *Křesťanská sociální etika, Úvod a principy*. 1. vyd. Brno: CDK, 2004. ISBN 80-7325-030-6.
- AUGUSTINUS, A. *O boží obci*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 80-246-1284-3.
- BARŠA, P., CÍSAŘ, O. *Anarchie a řád ve světové politice: Kapitoly z teorie mezinárodních vztahů*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, ISBN 78-80-7367-094-8.
- BEDNÁŘ, J. *Základní kapitoly z mikroekonomie*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2001, ISBN neuvedeno.
- DETTER, I. *The Law of War*. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2003. ISBN 0-521-78775-0.
- DINSTEN, Y. *The Conduct of Hostilities under the Law of International Armed Conflict*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004. ISBN 0-521-54227-8.
- EICHLER, J. *Terorismus a války v době globalizace*. 2. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 2010. ISBN 978-80-246-1790-9.
- EICHLER, J. *Mezinárodní bezpečnost v době globalizace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-540-0.
- FIALA, P. Politická dimenze lidských práv, In Jiří Hanuš (ed), *Lidská práva: Nárok na obecnou platnost a kulturní diference*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001, s. 40 – 55, ISBN 80-85959-86-0.
- FOBEL, P. *Aplikovaná etika, teoretické východiska a současné trendy*. 1. vyd. Martin: Honner, 2002. ISBN 80-968399-5-0.
- FUCHS, J. *Mezinárodní humanitární právo*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo obrany ČR, 2007. ISBN 978-80-7278-424-0.
- FUKUYAMA, F. *Budování státu podle Fukuyamy*. 1. vyd. Praha: Alfa Publishing, 2004. ISBN 80-86851-09-5.
- GALANDEUER, P., HOFMAN, P. Česká vojenská tradice a historická paměť. *Armáda, historie, tradice*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo obrany, 1993, s. 37 - 55. ISBN 80-85469-52-9.
- HAVEL, P. Tradice státnosti a brannosti zemí koruny české. *Armáda, historie, tradice*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo obrany, 1993, s. 8 - 36. ISBN 80-85469-52-9.

- HOLUB, T. *Boj proti terorismu ve světle nauky o takzvané spravedlivé válce*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo obrany ČR, 2009. ISBN 978-80-7278-508-7.
- HUNTINGTON, S. P. *Střet civilizací. Boj kultur a proměna světového řádu*. 1. vyd. Praha: Rybka Publishers, 2001, ISBN 80-86182-49-5.
- JODL, M. *Proměny křesťanství*. 1. vyd. Praha: Akropolis, 2005. ISBN 80-7304-065-4.
- JOHNOSON, J. T. *Morality and contemporary Warfare*. 1st ed. London: Yale University Press, 1999. ISBN 0-300-09104-4.
- KALSHOVEN, F., ZEGVELD, L. *Constraints on the Waging of War*. 3rd ed. Geneva: International Committee of the Red Cross, 2001. ISBN 2-88145-115-2.
- KISSINGER, H. *Umění diplomacie. Od Richelieua k pádu Berlínské zdi*. 3.vyd. Praha: Prostor, 1999, ISBN 80-7260-025-7.
- KIŠŠ, I. *Sociálna etika*. 2. vyd. Bratislava: Univerzita Komenského, 2006. ISBN 80-223-2127-3.
- KRATOCHVÍL, P. *Původ a smysl národního zájmu*. 1.vyd. Brno: CDK, 2010. ISBN 978-80-7325-206-9.
- KREJČÍ, O. *Válka*. 2. vyd. Praha: Professional Publishing, 2001. ISBN 978-80-7431-063-8.
- MAJER, P. a kol, *Armáda České republiky a zahraniční mise*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo obrany, 2003. ISBN 80-7278-183-9.
- MÍČKA, R. Křesťanský rozměr prosazování spravedlnosti a legitimacy užití síly, *Východiska a perspektivy duchovní služby u policie*, České Budějovice: Jihočeská Univerzita 2012, s. 18-30. ISBN 978-80-7394-391-2.
- MÍČKA, R. *Katolíci a válka aneb "všichni, kdo se chápou meče, mečem zajdou... (Mt 26:52)"?* Universum - Revue České křesťanské akademie, 2007, č. 3, s. 28-33. ISSN 0862-8238.
- MÜNKLER, H. *The wars of the 21st century*. International Review of the Red Cross, březen 2003, vol. 85, no 849, p. 7 - 22. ISSN 1560-7755.
- PERNICE, B. *Profesionalizace ozbrojených sil: trendy, teorie a zkušenost.*, 1.vyd. Praha: Ministerstvo obrany ČR, 2007. ISBN 978-80-7278-381-6.
- PILÁT, V., FIDLER, J. K vývoji armádních tradic po roce 1945. *Armáda, historie, tradice*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo obrany, 1993. s. 72 - 82. ISBN 80-85469-52-9.

POTŮČKOVÁ, B. Afghánistán je naše poslání, In Herbert Slavík, Barbora Potůčková, Eduard Stehlík, *Hrdost a odvaha. Tváře české armády*. Praha: Ministerstvo obrany ČR, 2010. nečíslováno, ISBN 978-80-903963-3-3.

RADVAN, E. *Mravní aspekty vojenství a vojenské činnosti*. 1. vyd. Brno: Vojenská akademie, 1999. ISBN 80-85960-08-7.

RADVAN, E. *Problém bezpečnosti v politickém a etickém myšlení*, 1. vyd. Brno: Centrum strategických studií, 2004. ISBN 80-903333-0-3.

STRMISKA, M. *Terorismus a demokracie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2001. ISBN 80-210-2755-X.

SUTOR, H. B. *Politická etika*. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 1996. ISBN 80-86005-17-8.

ŠEDIVÝ, J. Válka: rámec pro analýzu. In: Jehlička, P.; Tomeš, J.; Daněk, P. *Stát, prostor, politika – vybrané kapitoly z politické geografie*. Praha: Univerzita Karlova 2000, s. 180 – 199. ISBN 80-238-5566-2.

WAISOVÁ, Š. *Úvod do studia mezinárodních vztahů*, 1. vyd. Pelhřimov: Aleš Čeněk, 2002. ISBN 80-86473-16-3.

WALLERSTEIN, I. *Evropský univerzalismus, Rétorika moci*. 1. vyd. Praha: Slon, 2008. ISBN 978-80-86429-81-6.

ZOUBEK, V. *Postmoderní problémy lidských práv a globální bezpečnosti*. 1.vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2004. ISBN – 80-86473-75-9.

Články v periodících:

BORKOVEC, Z. Deset let od vstupu do NATO, *Vojenské rozhledy*, ročník 2009, č. 4, Praha: Ministerstvo obrany, 2009, s. 23 -28. ISSN 1210-3292.

BALLOVÁ, N., SALIGER, R., HODNÝ, J., PAVLÁT, J. Zahraniční vojenské mise a partnerské soužití, *Vojenské rozhledy*, ročník 2009, č. 4, Praha: Ministerstvo obrany, 2009, s. 154-167. ISSN 1210-3292.

KARAFFA, V., BALABÁN, M., RAŠEK, A. Vývoj bezpečnostní politiky a strategie ČR v období 1990 – 2009, *Vojenské rozhledy*, ročník 2009, č. 4, Praha: Ministerstvo obrany ČR, 2009, s. 5-22. ISSN 1210-3292.

KRULÍK, O. Multidisciplinární přístup – klíčový předpoklad pro přípravu adekvátních podkladů pro rozhodování vrcholných představitelů bezpečnostní komunity ČR? In *Bezpečnost a strategie. Východiska – Stav – Perspektivy*. 1. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita, 2003, s. 89-98. ISBN 80-86473-46-5.

KUČERA, T. Potřebuje armáda vlastní hodnotový řád?, *Vojenské rozhledy*, ročník 2011, č. 1, Praha: Ministerstvo obrany ČR, 2011, s. 71 – 82, ISSN 1210-3292.

RAŠEK, A. Pohled na naši armádu před deseti lety. *Vojenské rozhledy*, ročník 2009, č. 4. Praha: Ministerstvo obrany ČR, 2009, s. 73 - 184. ISSN 1210-3292.

RAŠEK, A. Zamyšlení nad transformací naší armády. *Vojenské rozhledy*, ročník 2009, č. 4, Praha: Ministerstvo obrany ČR, 2009, s. 29 - 37. ISSN 1210-3292.

RAŠEK, A. Jeden svět, mnoho problémů, *Vojenské rozhledy*, ročník 2012, č. 1, Praha: Ministerstvo obrany ČR, 2012, s. 3 - 20. ISSN 1210-3292.

RAŠEK, A. PhDr. František Pavel Novotný - Zakladatel duchovní služby v polistopadové armádě. *Vojenské rozhledy*, ročník 2011, č. 2, Praha: Ministerstvo obrany ČR, 2011, s. 186-189. ISSN 1210-3292.

STEJSKAL, L. Bezpečnostní systém ČR a nutnost jeho adaptace na rostoucí komplexitu hrozeb. *Vojenské rozhledy*, ročník 2011, č. 4, Praha: Ministerstvo obrany ČR, 2011, s. 37 – 47. ISSN 1210-3292.

STEJSKAL, L. Mise České republiky v Afghánistánu: Zkouška nových rozměrů. *Vojenské rozhledy*, ročník 2009, č. 4, Praha: Ministerstvo obrany ČR, 2009, s. 101-106. ISSN 1210-3292.

WAIŠOVÁ, Š. Lidská bezpečnost – současné paradigma? In *Bezpečnost a strategie. Východiska – Stav – Perspektivy*. 1. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita, 2003, s. 41 - 60. ISBN 80-86473-46-5.

Církevní dokumenty:

BIBLE. Písmo svaté Starého a Nového zákona. Český ekumenický překlad. Praha: Česká biblická společnost, 2008. ISBN 978-80-85810-84-4

Gaudium et spes, in: Dokumenty II. vatikánského koncilu, Praha: Zvon, 1995

Katechismus katolické církve, Praha: Zvon, 1995

JAN XXIII., *Pacem in terris: Encyklika o míru mezi všemi národy v pravdě, spravedlnosti, lásce a svobodě.* Praha: Zvon, 1996

Internetové zdroje:

BALABÁN, M. *Megatrendy světového vývoje*. Praha: Prague Social Science Studie, Filozofická fakulta UK, Fakulta sociální věd [online]. Praha: Univerzita Karlova, © 2008 [cit. 2013-02-14]. Dostupné na WWW: http://publication.fsv.cuni.cz/attachments/281_031%20-%20Balaban.pdf .

BENEDIKT XVI., *Srdcem pokoje je lidská osoba*, Poselství papeže Benedikta XVI. k oslavě Světového dne míru 1. ledna 2007 [online]. Praha: Česká biskupská konference © 2013 [cit. 2013-02-14], dostupné na: <http://tisk.cirkev.cz/dokumenty/poselstvi-papeze-benedikta-xvi-k-oslave-svetoveho-dne-miru-2007/>.

BOHÁČ, A. *Afghánistán v letech 2001 - 2005: politicko-geografická analýza* [online]. *E-polis.cz*, 22. listopad 2008. [cit. 2013-03-08]. Dostupné na WWW: <<http://www.e-polis.cz/nezarazene-clanky/324-afghanistan-v-letech-2001-2005-politicko-geograficka-analyza.html>>. ISSN 1801-1438.

ČERNOCH, F. *Profesionalizace AČR: přístupy - pojetí – řešení*, *Obrana a strategie, ročník 2001, číslo 1* [online]. Brno: Obrana a strategie © 2001-2013 Univerzita obrany [cit. 2013-02-21]. Dostupné na WWW: <http://www.defenceandstrategy.eu/cs/archiv/rocnik-2001/1-2001/profesionalizace-acr-pristupy-pojeti-reseni.html>.

DIENSTBIER, J. *Krize v Kosovu*, Český rozhlas 7, Rádio Praha [online]. Praha: Radio Prague, © 1999 [cit. 2013-03-21]. Dostupné na WWW: <http://archiv.radio.cz/nato/cesky46.html>.

DUKA, D. *Může být válka spravedlivá?* Politická etika, UK Praha [online]. Praha: UK © 2008 [cit. 2013-03-21]. Dostupné na WWW: <http://politika.ktf.cuni.cz/articles.php?lng=cz&pg=190>.

GRŮZA, D. *Spravedlivá válka (bellum iustum)* [online]. *E-polis.cz*, 16. květen 2007. [cit. 2013-03-28]. Dostupné na WWW: <http://www.e-polis.cz/pravo/197-spravedлива-valka-bellum-iustum.html>>.ISSN 1801-1438.

HAVEL, V. *Vláda poškozuj e ČR slovy o neúčasti na pozemních operacích*, Český rozhlas 7, Rádio Praha [online]. Praha: Radio Prague, © 1999 [cit. 2013-03-21]. Dostupné na WWW: <http://archiv.radio.cz/nato/cesky38.html>.

HOLÁ, I. *Preemptivní sebeobrana státu v podmínkách asymetrických hrozeb* [online]. Praha: Distance, revue pro kritické myšlení © 2008-2012 [cit. 2013-03-21]. Dostupné na WWW: <http://www.distance.cz/rocnik-2010/1-cislo/73-rocnik-2010/1-cislo/1176-preemptivni-sebeobrana-statu-v-podminkach-asymetrickych-hrozeb-dil-iv>.

HOLUB, T. *Může být válka spravedlivá?* Politická etika, UK Praha [online]. Praha: UK © 2008 [cit. 2013-03-21]. Dostupné na WWW: <http://politika.ktf.cuni.cz/articles.php?lng=cz&pg=190>.

HOLUB, T. *Úvodní slovo*, Duchovní služba Armády České republiky [online]. Praha: Ministerstvo obrany ČR © Duchovní služba AČR [cit. 2013-03-19]. Dostupné na WWW: <http://www.kaplani.army.cz/index.php?id=1>.

JOCH, R. *Irak a problém spravedlivé války*, Český portál 16. 10. 2006 [online]. Praha: Český portál [cit. 2013-03-21]. Dostupné na WWW: <http://euportal.parlamentnilisty.cz/Articles/968-irak-a-problem-spravedlive-valky.aspx>.

KASHER, A. On the morality of war, *Azure, ročník 2011, č. 46* [online]. Azureonline © Shalem Center 2008 [cit. 2013-02-12]. Dostupné na WWW: <http://www.azure.org.il/article.php?id=23>.

KIŠŠ, I. *Vojenská etika*, Prednáška z konferencie predstaviteľov vojenskej a policajnej duchovnej služby v ozbrojených zložkách SR, Sv. Jur, 11. marca 2009. Ministerstvo obrany SR [online]. Bratislava: Ministerstvo obrany SR © 2011 - Ministerstvo obrany Slovenskej republiky [cit. 2013-02-21]. Dostupné na WWW: <http://www.ustreps.sk/prednaska-prof-thdrigora-kissa-vojenska-etika/>.

KLAUS, V., *Projev prezidenta k vojsku na Velitelském shromáždění 2. listopadu 2011*, iDnes.cz [online]. Praha: Mafra © 1999 – 2013 [cit. 2013-02-13]. Dostupné na WWW: http://zpravy.idnes.cz/dokument-projev-prezidenta-vaclava-klausa-k-vojsku-fhk-/domaci.aspx?c=A111102_101409_domaci_taj.

KOTEK, K. Jak připravovat vojenské profesionály, *Obrana a strategie, ročník 2001, číslo 1* [online]. Brno: Obrana a strategie © 2001-2013 Univerzita obrany [cit. 2013-03-21]. Dostupné na WWW: <http://www.defenceandstrategy.eu/cs/archiv/rocnik-2001/1-2001/jak-pripavovat-vojenske-profesionaly.html>.

MACHNÍK, F. *Projev v Poslanecké sněmovně Československé republiky 28. 4. 1936*, Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna [online]. Praha: Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna [cit. 2013-02-13]. Dostupné na WWW: <http://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/039schuz/s039006.htm>.

MINAŘÍK, P., ŠRÁMEK, P. *Čs. armáda, léta 1918-1939*, Československá armáda [online]. www.vojenství.cz © 1999-2011 ISSN 1802-1514 [cit. 2013-02-13]. Dostupné na WWW: <http://armada.vojenstvi.cz/>.

MINAŘÍK, P., ŠRÁMEK, P. *Čs. armáda, léta po roce 1945*, Československá armáda [online]. www.vojenství.cz © 1999-2011 ISSN 1802-1514 [cit. 2013-02-13], dostupné na: <http://armada.vojenstvi.cz/>.

PEHE, J. *Omyly odpůrců a zastánců války, 19. 5. 2003* [online]. www.pehe.cz [cit. 2013-03-12]. Dostupné na WWW: <http://www.pehe.cz/clanky/2003/omyly-odpurcu-a-zastancu-valky>.

PEJŠEK, V. *Použití ozbrojené síly a mezinárodní veřejné právo*, iDnes.cz [online]. Praha: Mafra © 1999 – 2013 [cit. 2013-03-28]. Dostupné na WWW: <http://pravniradce.ihned.cz/c1-12535780-pouziti-ozbrojene-sily-a-mezinarodni-verejne-pravo>.

PIRVARČI, J. *Konzervativny pohľad na obrannú politiku a etika vojaka-profesionála*, 30. 5. 2001 [online]. Bratislava: Konzervativny inštitut M. R. Štefánika [cit. 2013-03-21]. Dostupné na WWW: <http://www.konzervativizmus.sk/article.php?54>.

POHANKA, V. *Stála válka v Iráku Američanům za to? Většina z nich si to nemyslí*, 2. 1. 2012 [online]. Praha: zpravy.rozhlas.cz © 1997-2013 Český rozhlas [cit. 2013-03-19]. Dostupné na WWW: http://www.rozhlas.cz/zpravy/amerika/_zprava/stala-valka-v-iraku-americanum-za-to-vetsina-z-nich-si-to-nemysli--997910.

SCHOCKEHOFF, E. *Podstata a funkce svědomí*, Teologické texty, ročník 2004, č. 4 [online]. Praha: Teologické texty © 2004-2011 [cit. 2013-02-21]. Dostupné na WWW: <http://www.teologicketexty.cz/casopis/2004-4/Podstata-a-funkce-svedomi.html>.

SOBOTKA, J. *Obavy občanů ze základny USA mezinárodní právo potvrzuje*, České národní listy [online]. České národní listy.cz [cit. 2013-03-28]. Dostupné na WWW: <http://www.ceskenarodnilisty.cz/clanky/obavy-obcanu-ze-zakladny-USA.html>.

SVOBODA, C. *Interview 23. 3. 2004*, Zprávy BBC [online]. London: © BBC Czech [cit. 2013-03-19]. Dostupné na WWW: http://www.bbc.co.uk/czech/interview/030319_svoboda.shtml.

ŠEDIVÝ, J. *Bezpečnost státu není jen záležitostí armády ale nás všech*, 16. 4. 2012 [online] generals@generals.cz [cit. 2013-03-20]. Dostupné na WWW: <http://www.generals.cz/cs/node/63>.

VLK, M., *Prohlášení předsedy Rady evropských biskupských konferencí*, Český rozhlas 7, Rádio Praha [online]. Praha: Radio Prague, © 1999 [cit. 2013-03-21]. Dostupné na WWW: <http://archiv.radio.cz/nato/cesky38.html>.

ZEMAN, M. *Odpovědi na ústní interpelace 18. 10. 2001*. Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna [online]. Praha: Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna [cit. 2013-03-18]. Dostupné na WWW: <http://www.psp.cz/eknih/1998ps/stenprot/039schuz/s039113.htm>.

Ministerstvo obrany ČR [online], Praha: MO © 2004 — 2012 [cit. 2013-02-08]. Dostupné na WWW: <http://www.mocr.army.cz/>.

Ministerstvo obrany ČR [online], Praha: MO © 2004 — 2012 [cit. 2013-02-14]. Dostupné na WWW: <http://www.mise.army.cz/>.

Ministerstvo obrany ČR, *Kodex etiky vojáka z povolání a vojáka v aktivní záloze dobrovolné*, Duchovní služba Armády České republiky [online]. Praha: Ministerstvo obrany ČR © Duchovní služba AČR [cit. 2013-02-09]. Dostupné na WWW: <http://www.kaplani.army.cz/index.php?id=54>.

Ministerstvo obrany ČR, *Historie a druhy vojenských přísah*, Armáda ČR [online]. Praha: Ministerstvo obrany ČR © Armáda ČR [cit. 2013-02-09]. Dostupné na WWW: <http://www.acr.army.cz/historie/-10111/>.

Univerzita obrany Brno, *Slavnostní vojenská přísaha* [online]. Brno: © 2013 Univerzita obrany [cit. 2013-02-09]. Dostupné na WWW: <http://www.vojenskaskola.cz/skola/uo/studium/Stranky/prisaha.aspx>.

Duchovní služba Armády ČR, *Základní informace o Duchovní službě AČR* [online]. Praha: Ministerstvo obrany ČR © Duchovní služba AČR [cit. 2013-02-09]. Dostupné na WWW: <http://www.kaplani.army.cz/index.php?id=1>.

Duchovní služby Armády ČR, *Kontakty na vojenské kaplany* [online], Praha: Ministerstvo obrany ČR © Duchovní služba AČR [cit. 2013-03-19]. Dostupné na WWW: <http://www.kaplani.army.cz/index.php?id=49>.

Klub vojenské historie Československé lidové armády, *Československá lidová armáda* [online]. © www.csla.cz [cit. 2013-02-13]. Dostupné na WWW: <http://www.csla.cz/armada/druhyvojsk/csla.htm>.

Ministerstvo zahraničních věcí ČR, *Společná bezpečnostní a obranná politika* [online]. Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 7. 1. 2011 [cit. 2013-02-14]. Dostupné na WWW: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/evropska_unie/vnejsi_vztahy_eu/spolecna_zahranicni_a_bezpecnostni/spolecna_bezpecnostni_a_obranna_politika.html.

Informační centrum OSN Praha, *Charta OSN* [online]. Praha: OSN © 2005 UNIC Praha [cit. 2013-03-08]. Dostupné na WWW: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/charta-organizace-spojonych-narodu.pdf>.

Informační centrum OSN Praha, *Všeobecná deklarace lidských práv* [online]. Praha: OSN © 2005 UNIC Praha [cit. 2013-03-08]. Dostupné na WWW: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf>.

Informační centrum OSN Praha, *O OSN* [online]. Praha: OSN © 2005 UNIC Praha [cit. 2013-02-14]. Dostupné na WWW: <http://www.osn.cz/system-osn/o-osn/>.

Informační centrum OSN Praha, *Mezinárodní humanitární právo* [online]. Praha: OSN © 2005 UNIC Praha [cit. 2013-02-14]. Dostupné na WWW: <http://www.osn.cz/mezinarodni-pravo/?kap=67>.

Informační centrum OSN Praha, *Československé a české jednotky pod vlajkou OSN* [online]. Praha: OSN © 2005 UNIC Praha [cit. 2013-02-09]. Dostupné na WWW: <http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=626>.

Stálá mise ČR při OSN, *Současnost a minulost našeho zapojení* [online], Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 14. 8. 2008 [cit. 2013-02-14]. Dostupné na WWW: http://www.mzv.cz/un.newyork/cz/ceska_republika_a_osn/ceska_republika_a_organizace_spojonych.html.

Informační centrum o NATO, *Washingtonská smlouva* [online]. Ostrava: www.natoaktual.cz. [cit. 2013-03-19]. Dostupné na WWW: http://www.natoaktual.cz/na_zpravy.aspx?y=na_summit/washingtonskasmlouva.htm.

Stálá delegace ČR při NATO v Bruselu, *Role NATO a ISAF v Afghánistánu* [online]. Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 4. 3. 2009 [cit. 2013-03-18]. Dostupné na WWW: http://www.mzv.cz/nato.brussels/cz/aktualni_tema_afghanistan/role_nato_a_isaf_v_afghanistanu.html.

Evropská unie, *Zahraniční a bezpečnostní politika* [online], Europa.eu [cit. 2013-02-14]. Dostupné na WWW: http://europa.eu/pol/cfsp/index_cs.htm.

Nezapomeňte.cz, *Z historie odchodu sovětských vojsk* [online]. © 2009 Opona [cit. 2013-02-13]. Dostupné na WWW: http://nezapomente.cz/zobraz/z_historie_odchodu_sovetskych_vojsk_z_naseho_uzemi_dil_1.

Centrum pro výzkum veřejného mínění, *Postoje občanů k válce v Iráku* [online]. Praha: CVVM [cit. 2013-03-19]. Dostupné na WWW: <http://cvvm.soc.cas.cz/mezinarodni-vztahy/postoje-obcanu-k-valce-v-iraku>.

Středisko empirických výzkumů, *Armáda a policie za povodní obstály a posílily svůj kredit u veřejnosti* [online]. Praha: Stem [cit. 2013-02-13]. Dostupné na WWW: <http://www.stem.cz/clanek/350>.

Novinky.cz, *Irak potvrzuje růst útoků*, [online] Praha [citace 19. března 2013], dostupné na: <http://www.novinky.cz/zahranicni/blizky-a-stredni-vychod/240581-irak-potvrzuje-rust-utoku-za-dva-mesice-maji-pres-500-obeti.html>.

Zákony a dokumenty státní správy:

Ústava České republiky, zákon č. 1/1993 Sb., ve znění platném k 31. 12. 2012

Ústavní zákon č. 110/1998 Sb. o bezpečnosti České republiky, ve znění platném k 31. 12. 2012

Zákon č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách, ve znění platném k 31. 12. 2012

Zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, ve znění platném k 31. 12. 2012

Zákon č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany České republiky, ve znění platném k 31. 12. 2012

Zákon č. 585/2004 Sb., o branné povinnosti a jejím zajišťování, ve znění platném k 31. 12. 2012

Ministerstvo zahraničních věcí ČR, *Bezpečnostní strategie České republiky 2011*, Praha:

MZV, 2011, s. 20. ISBN 978-80-7441-005-5

Abstrakt

ŠPÁNIKOVÁ, J. *Etické aspekty účasti vojáků Armády České republiky v zahraničních operacích*. České Budějovice, 2013. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra etiky, psychologie a charitativní práce. Vedoucí práce: PhDr. Roman Míčka, Th.D.

Klíčová slova: obrana a bezpečnost, Armáda České republiky, voják z povolání, bezpečnostní rizika, zahraniční operace, etnické násilí, terorismus, vojenská profesní etika, teorie spravedlivé války, Organizace spojených národů, Severoatlantická aliance.

Diplomová práce se zabývá etickými aspekty účasti vojáků Armády České republiky v zahraničních operacích, a to nejen ve vztahu k legalitě a legitimitě vojenských intervencí, ale také z pohledu praktických etických otázek vojáků vysílaných k plnění úkolů v těchto operacích. První část práce představuje Armádu České republiky jako nástroj k zajištění národní bezpečnosti a státní suverenity budovaný s důrazem na naplňování vojenských tradic, ctností a profesní etiky. Dále v historických a současných souvislostech shrnuje základní etická východiska pro legitimní použití síly při řešení mezinárodních konfliktů. Druhá část práce reflektuje humanitární a bezpečnostní operace probíhající na území bývalé Jugoslávie, Iráku a Afghánistánu jako následky masivního porušování lidských práv, etnického násilí a globálního terorismu. V kontextu etického a křesťanského rozměru oprávněnosti použití vojenských prostředků shrnuje základní otázky při řešení bezpečnostních hrozeb a prosazování národních zájmů.

Abstract

Ethical Aspects of the Participation Soldiers of the Czech Army in Foreign Operations

Keywords: defense and security, the Army of the Czech Republic, a career soldier, security risk, foreign operations, ethnic violence, terrorism, military ethics, just war theory, the United Nations, the North Atlantic Alliance.

This thesis focuses on the ethical aspects of soldiers of the Army of the Czech republic participating in the foreign operations, not only in relation to the legality and legitimacy of military intervention, but also from the point of view of practical ethical questions of soldiers sent to perform tasks in these operations. The first part of this thesis introduces the Army of the Czech Republic as a tool to ensure national security and national sovereignty, built with emphasis to fulfill military traditions, virtues and professional ethics. Later, in historical and contemporary contexts summarizes the basic ethical solutions for the legitimate use of force to resolve international conflicts. The second part reflects the humanitarian and security operations taking place in the former Yugoslavia, Iraq and Afghanistan as the consequences of massive human rights violations, ethnic violence and global terrorism. In the context of the ethical and Christian dimension of legitimate use of military means, summarizes the basic issues while solving security threats and enforcing national interests.